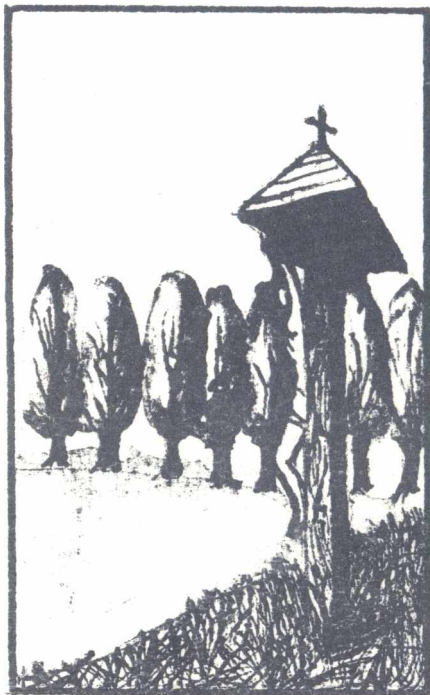

LELKIPÁSZTOR

EVANGÉLIKUS
LELKÉSZI SZAKFOLYÓIRAT

62. évf. V. sz.
1987. május

TARTALOMJEGYZÉK

Lelkipásztor 1987. május hó

CSÜNDEN ISTEN ELÓTT

Ránk nehezedő kéz (Dr. Cserháti Sándor) 259

EGYHÁZUNK ÚTJÁN

"Istent imádni - hazát szeretni"
(Farkasházi Ferenc) 261

TANULMÁNYOK

Káncsn a káncsnban (Dr. Cserháti Sándor) 267

Egyházunk és az agrárviszonyok a Horthy-korszakban
(Dr. Barcza Béla) 277

A jövő Istene - a Föld jövője (Dr. Alfred Jäger,
fordította: Nagy Edina és Dr. Hézszer Gábor) 286

Bach Máté passiója és az ébredés
(Gáncs Aladár) 298

AZ IGEHÍRDETŐ MŰHELYE

Pünkösd 2. ünnepe (Kevházi László) 300

Szentháromság vasárnap (Varga György) 303

Szentháromság utáni 1. vasárnap (Csizmazia Sándor) 305

Szentháromság utáni 2. vasárnap (Szimon János) 308

Szentháromság utáni 3. vasárnap

(Szabóné Mátrai Marianna) 312

Gondolatok az igehirdetésekhez

(Összeállította: Győr Sándor és Zügn Tamás) 315

LELKIPÁSZTOR

Felelős szerkesztő és kiadó: Dr. Nagy István

A szerkesztés munkájában a szerkesztő bizottság vesz részt.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: 1088 Budapest,
Puskin u. 12.

Tel.: 142-074

Eng.: EL/11/1976

Készült az Evangélikus Teológiai Akadémia offset gépén

Eng.sz.: 4335

Felelős: Dr. Nagy István

Előfizetés havi 42.- forint, fél évre 250.- forint,
egy évre 500.- forint.

ISSN 0133-2821

DR. KÁLDY ZOLTÁN

a Magyarországi Evangélikus Egyház

püspök-elnöke

a Lutheránus Világszövetség elnöke

1987. május 17-én meghalt.

Lapzártakor kaptuk a szomorú hírt egyházunk püspök-elnökének, D. Dr. Káldy Zoltánnak haláláról.

Az élet és halál Urának köszönjük meg mindazt, amit Ő ajándékozott D. Dr. Káldy Zoltán püspök-elnökön keresztül egyházunknak, népünknek, szerte a világon élő evangélikusságnak és az emberiségnek.

Most is a feltámadott, élő Jézus Krisztusra tekintünk, aki reménységünk életünkben és halálunkban.

het prédikálni, végnélküli teológiai vitákat folytatni, de a-
kivel komolyan számolni nem kell? Ám a "papíristen" egyszer
csak megelevenedik, s "ha hosszan tűrt is érettünk", végül is
benyújtja a számlát.

Amikor Isten keze valakire ránehezedik, akkor aláza-
tossá akarja tenni. Vagyis a szó bibliai értelme szerint be-
képzelt nagyságát kicsivé akarja zsugorítani. Másképpen: he-
lyére akarja tenni. Téved, aki azt hiszi, hogy egyházpolitika-
i tévedések vagy teológiai hibák miatt jutottunk abba az ál-
lapotba, amelyben vagyunk. Elbizakodottságunk érlelte meg ke-
serű gyümölcseit. Ezt nem tűrhette Isten tovább. Elbíztuk ma-
gunkat Vele szemben. Azt hittük, hogy a szeretet, a hűség és
tisztesség parancsát büntetlenül megszeghetjük egyházi és ma-
gánéletünkben. Nem voltak gátlásaink, ha érdekeink úgy kíván-
ták. A legsúlyosabb bünt követtük el: visszaéltünk kegyelmél-
vel. De önteltek voltunk emberekkel, sőt mi több, keresztyén
testvéreinkkel szemben is. Elhitettük önmagunkkal, hogy a töb-
bi egyháznál jobban ismerjük az utat, jobban végezzük a dol-
gunkat, nálunk minden rendben van. Kitanítani másokat mindig
készek voltunk, tanulni mástól annál kevésbé. S az LVSZ nagy-
gyűlésének megrendezése Budapesten, ami hazai evangélikus egy-
ház történetünknek kétségtelenül kiemelkedő eseménye volt, mint-
ha igazolta volna is ezt az önmagunkba vetett hitet. Bizony,
az egyház Ura nekünk is írhatta volna ezeket a sorokat: "Te
ezt mondod: Gazdag vagyok, meggazdagodtam, és nincs szükségem
semmire; de nem tudod, hogy te vagy a nyomorult, a szánalmas
és a szegény, a vak és a mezítelen." Most eljött az idő, hogy
megtudjuk.

Ha viszont valakire Isten keze nehezedik, akkor ez
azt is jelenti, hogy még nem vette le a kezét róla, még terve
van vele. Az alázatosakat, akik elfogadják kicsiny, kegye-
lemre és megújulásra szorult voltukat, fel akarja emelni
/Lk 18,14!/. Enélkül az összetörettetés nélkül vajmi keveset
érnek a memorandumok, a reformtervek, a személycserék. Csak
plasztikai műtétet jelentenek, és nem hoznak gyógyulást. Le
kell hát szállnunk a magas lóról, s nem a másikat leszállítá-
ni arról. Abba kell hagynunk a bűnbak-keresést, s merjünk vál-
lalni a magunk bűnét. Ne várjunk mástól változást, míg mi nem
vagyunk hajlandók megváltozni. Ne azt figyeljük, hogy más hogy
vigyáz a gátra, hanem őrizzük meg a magunkét a gátszakadástól.
Igen, sok mindennek kell egyházunkban rendeződnie, de megaláz-
kodás nélkül nem fog semmi rendbejönni. Ha viszont újra elé-
gedetlenek tudunk lenni önmagunkkal, s kétségbe tudunk esni
önmagunk miatt, a kegyelemnek ismét jó íze lesz szívünkben és
a szánkban, ismét drága lesz Urunk szeretete. Akkor talán ir-
galmasabbak is tudunk lenni egymáshoz, mint eddig. Sőt talán
a lemaradást is be tudjuk hozni. Mert ugyanaz a kéz, amely
most reánk nehezedik, megfordulhat, tenyerén hordozhat és fel
is emelhet.

Dr. Cserhádi Sándor

Egyházunk útján

„Istent imádni – hazát szeretni”

- Farkasházi Ferenc egyházkerületi
felügyelő 1987. március 21-i
székfoglaló beszéde -

Beiktatásom után azoknak a sorába lépek, akik hazánkban az evangélikus egyházunkban századok óta vállalták és végezték Istenbe vetett hittel, hazánkhoz és népünkhöz fűződő szeretettel a felügyelői tiszteletet.

1.

Ez bátorít engem! A Zsidókhoz írt levél /Zsid 12,1/ szavai állnak előttem: „mi is, kiket a bizonyságoknak ily nagy fellege vesz körül, félretéve minden akadályt és a megkönyező bűnt, kitartással fussuk meg az előttünk lévő küzdő tért”.

Elöttem jártak azok, akik vitáztak, egész Bécsig menve kilincseltek és érveltek azért, hogy a gyülekezeteink hívó népe templomokban magasztalhassa az élő Istent. Sírja el bánatát, keresve vigasztalást és reménységet, bűnének terhét hordozva, gyász fájdalomtól tépetten.

Elöttem jártak azok, akik munkálkodtak azért, hogy a reformáció hatására újra tisztán és igazán hirdetett isteni igé evangélikus gyülekezeteinkben el ne némuljon. Sem a Habsburgok erőszaka, sem az ellenreformáció egyházának hatalmi törekvései azt fel ne morzsolhassák.

Ez hálára kötelez. Hálás vagyok Istennek, hogy szüleim dolgos kezűkkel nemcsak kenyeret szeltek nekem, hanem megtanítottak Isten félelmére és szeretetére. Megtanítottak arra, hogy örömben, vagy az élet keserves pillanatai közben Istenre lehet támaszkodni, nála békességet, erőt, vigasztalást és reménységet találni.

Hálás vagyok Istennek azokért a lelkipásztorokért is, akik nekem a kis- és nagydiáknak hitét megacélozni és Istenhez való szeretetét kitarató hűséggé formálni segítettek.

Hálás vagyok azoknak is, akikkel együtt járhattuk a keresztyén élet útját.

Nem hallgathatom el azt sem, hogy én hálás vagyok Istennek azokért is, akik a felszabadulás után, egyházunk életében történelmi sorsforduló után, egyházunkban és egyházkerületünkben a felügyelői tisztelet betöltötték.

Ez felelősséget ró rám! Az egyházkerület püspökével szeretnék együttmunkálkodni azért, hogy hazánkban minden gyülekezetben, nagy templomokban, vagy szórvány gyülekezeteinkben, templommá szépülő kicsi szobákban hangozzék Isten igéje, amely nincs semmilyen társadalmi rendhez kötve.

Munkálkodni szeretnék azért, hogy az evangélikus otthonokban már a szülők rajzolják be Isten nevét a gyermekek szívébe. A családi otthonok legyenek példamutatóak az Isten szeretetében. A becsületet munkában és kenyérkeresésben.

Tanúskodjanak evangélikus otthonaink arról a szeretetről, amelyik sírig hordozza a házastársakat. Szeretetet és

otthont biztosít a munkában megfáradt öregeknek, akiknek nem is mindig anyagi támogatásra, hanem sokkal inkább a megértésre, jó szóra, meleg simogatásra, emberségre van szükségük, s talán arra, hogy az otthon csendjében vehessen búcsút a földi élet-től, mielőtt elindul a Jézus Krisztus által készített örök otthon felé.

Saját életemből tudom - ahogyan említettem is -, mit jelent együtt evangélikus fiataloknak Isten ígéje felé hajolni és az élet útján Isten előtt felelősséggel végezni ezt a munkát, amit reánk bízott az Isten földi hivatásunkban.

Hálás vagyok Istennek, hogy egyre több gyülekezetünkben iratják be a szülők gyermekeiket hitoktatásra és evangélikus ifjúságunk mindjobban együtt érez és munkálkodik.

Hálát adok Istennek, hogy egyre többen vannak, akik mélyebben akarják megismerni evangélikus egyházunk tanításait, Isten örök ígését, egyházunk múltját és jelenét.

Azután a több ismeret birtokában segíteni akarják egyházunk szolgálatát a gyülekezetekben; népünk között. Erről tanúskodik az a tény, hogy Teológiai Akadémiánkon mind a nappali, mind esti tagozaton egyre többen vesznek részt.

Ha Luthernek az egyetemes papságról szóló tanítását komolyan vesszük, akkor egyre többen veszünk részt nemcsak lelkészek, hanem laikusok is a gyülekezetek munkájában, s nem hagyjuk magukra a lelkészeket gyülekezetszervező, gyülekezet-építő, beteglátogató szolgálatukban.

Megköszönöm egyházkerületünk gyülekezeteinek, hogy felügyelői tisztre megválasztottak. Köszönöm az előlegezett bizalmat. Megköszönöm dr. Nagy Gyula püspök úr bizalmát, államunk és az Egyházügyi Hivatal hozzájárulását felügyelővé választásomhoz. Nemcsak egyházamhoz, hanem szeretett népünkhöz, hazánkhoz való hűségben kívántam eddig is élni életemet, végezni munkámat. Ezután is ez a hűség és szeretet vezére felügyelői tisztemben.

2.

Itt megint az előttem járók állnak példaképül, akiknek Istenhez való hűségéről és a hazánk iránti szeretetéről az az emlékművön olvasható felírás tanúskodik, amelyet Eperjesen a vértörvényszék által halálra ítélt és kivégeztet evangélikusokra emlékezve így írt fel az utókor:

"Istent imádni, hazát szeretni tőlük tanuljatok"

Mivel az első mondatrésze már beszéltem, most a másodikra teszem a hangsúlyt. Arról a felelősségről, szolgálatról kívánok szólni, mely társadalmunkban és társadalomért, világunkban, az emberiségben minket kötelez és reánk hárul.

Segíteni kell gyülekezeteink tagjait - különösen is ennek vezetőit -, hogy a bibliai örömezenet mélységeit egyre jobban értsék és Isten szeretetét a világ és körülöttünk élők számára egyre világosabban mutassák meg.

Mi valljuk, hogy azért küldte Isten Jézust e világba, hogy megtartassék a világ őáltala. /János 3.17/ Az egész világot átfogó isteni szeretetet sokkal határozottabban kell ma megélnünk, mint ahogyan eddig tettük. Isten szeretetének nagyságát nyilvánvalóvá kell tennünk.

Gyülekezeti tagjaink közül sokan úgy vélik, hogy Isten csak egyes embereket, a gyülekezet népét szereti, s nem a te-

remtett világot, az egész emberiséget.

Mi korszakváltásban élünk.

A morális értékrendek megrendültek. Az egyoldalú anyagi érdekeltség kábulatában élünk. Szinte démonikus kísértés nem engedi észrevenni, hogy más értékek is vannak.

A Magyarországi Evangélikus Egyház minden tagja felelős az élet védelméért.

Az élet védelme ma attól is függ, hogy megtanulunk-e békében élni, vagy elpusztulunk egy soha nem látott világégés pokoli tüzeiben. Felügyelői munkámban az Egyházi Törvények Ünnepeles Nyilatkozatában foglaltak szerint vallom, hogy mi az Evangélikus Egyház vezetői és tagjai egyenként és együtt támogatunk minden olyan törekvést, mely a népek és emberek egyenlőségét és felemelkedését, együttműködését és békés életét célozza.

Engedjék meg, hogy szó szerint is idézzem az 1966. évben összehívott zsinatunk erre vonatkozó részét: "A zsinat ennek megfelelően a Szentírás alapján és a reformáció hagyományai szerint vallja, hogy a Magyarországi Evangélikus Egyház a történelmet formáló Isten akaratából él a magyar hazában és népe közösségében, ezért a szocializmust építő Magyar Népköztársaság törvényes rendjének megbecsülésével, a megkötött egyezmények szerint a kölcsönös bizalom és megértés szellemében végzi igét hirdető munkáját, és szolgáló szeretettel vesz részt népünk építő munkájában a jobb és emberibb életért".

Meg vagyok győződve, hogy a háború nem sorcsapás, még kevésbé Isten büntetése, hanem emberi döntések következménye.

A háborút is embereknek kell megakadályozni.

Ma az enyhülés, a bizalom, az együttműködési szándék, a segíteni akarás, az élet és a jövő munkálása. A világ közvéleményének alakításában, az egyházaknak, s így a mi egyházainknak és nekünk is rendkívül nagy lehetőségünk van. Ezért is nagy a ránk háruló felelősség.

Hazánkban a béke ügye nemzeti ügy. Minden ember ügye, mert a jövő és az élet ügye.

Az atomkorszak emberének a béke nem egyik életfeltétele, hanem egyetlen életeleme.

A békéért és élet megmaradásáért együtt munkálkodhatunk hazánkban és világszerte, meggyőződéses marxisták, hívő vallásos és keresztyén emberek. Példa erre a néhány héttel ezelőtt Moszkvában rendezett Nemzetközi Fórum.

Bizonyos vagyok abban, hogy a teremtő Isten, aki a teremtettséget gondozásra és művelésre nekünk adta, szeretné azt ugyanúgy megőrizni, amilyenek a teremtéskor látta; élő fákkal, tiszta vizekkel, éltető levegővel és mosolygó, élő emberekkel.

Nem igaz, hogy el kell fogadni az embertelenséget, az éhséget és szegénységet, a halált és pusztulást. Az az igaz, hogy Isten a földön is békességben élő embereket akar látni, akik segítik egymást és nem kiirtják egymást.

Nem igaz, hogy az erőszaké, gyűlöleté az utolsó szó, és hogy pusztulás és háború mindig lesz a földön. Ha a Jézus Krisztus szolgálatából élünk, és hitünk által vele vagyunk közösségben, akkor cselekvésünk és felelősségünk középponti kérdésévé lesz a béke és igazságosság, az emberi méltóság. Akkor vonakodás nélkül mindent megteszünk azért, hogy az atomkataszt-

rófa meg ne semmisítse földünket.

Világosan áll előttünk: Az atomfegyverkezés, az Istentől kapott észnek és értelemnek arra való felhasználása, hogy minél hatékonyabb tömegpusztító fegyvereket állítsanak elő, minden felhívás, amely arra szólít fel, hogy bizalmunkat Isten helyett ilyen tömegpusztító fegyverekbe vessük, nemcsak örülség, hanem bűn Isten akarata ellen és lázadás a felebarát élete ellen is.

"Nem hiszem, hogy a béke-kérdés ma divatjelenség lenne csupán, ami hamarosan kimegy a divatból". Nem érthetek egyet azokkal, akik azt állítják, hogy a béke kérdése csupán politikai és katonai számítgatás, ezért az a kérdés csak politikusokra és stratégiákra tartozna, és ettől az egyházaknak távol kellene magukat tartani. Bizonyos vagyok abban, hogy a békekérdés, ahogyan az számunkra mint feladat adva van, az Evangélium közép-pontjában áll."

Berend Iván akadémikus mutatott rá arra, hogy a mai magyar társadalom ellentmondásaival és problémáival együtt sokkal magasabb rendű, mint a húsz évvel ezelőtti önmaga. Ma küzdelem folyik hazánknak saját kinövésének ellen, amelyek társadalmunk talaján jöttek létre.

Mindabból a munkából, amit hazánk és népünk elvégzett ezen a magyar földön mi evangélikus keresztyének is becsületos munkával kivettük a részünket és erre mi büszkék vagyunk. Ugyanakkor mindazok a hibák, amelyek előfordultak, amiket jóvá kell tenni, a mi hibánk is. A mulasztások minket is vádolnak. Népünk és gyülekezeteink tagjai jövőjének biztosításában nekünk is vállalni kell a reánk háruló feladatokat.

Érzelmileg szegény korunk emberét érzelmileg gazdagítanunk kell.

Legtöbben úgy vélik, hogy a hetvenes évek óta az emberiség helyzete teljesen megváltozott.

Akkor a világ a világháború utáni konjunktúra legmagasabb pontján állt, Európát és Japánt teljesen újjáépítették. Abban az évtizedben a túl nagy jólét reménysége és büszkesége töltötte el az embereket.

Ma a nyolcvanas években egy egészen másféle életérzés lett úrrá az embereken. Az az érzés, hogy egy korszak végéhez közeledünk, s minél inkább érzékeljük az egyes jelenségeket, annál inkább megerősödik bennünk ez az érzés. Valóban egy korszak végéhez érünk. A letűnőben lévő korszakot ipari korszaknak, városiasodási korszaknak lehetne nevezni. Ebben az ember úgy érezte, hogy fejlődésének "csúcspontjához" ért el. Feleletet ad minden kérdésre és megold minden gondot.

Olyan világ megformálásán fáradozott mindkét világrendszer, amelyen civilizáció, gazdasági jólét nem volt ezen a földön, s közben az egyén sokszor elvesztette jelentőségét.

Egyre kevesebbet figyeltek rá és gondoltak vele.

Érzelmileg szegény korunk emberének családi közösségi élete válságba jutott. Kulturális beszűkültségben szenved. Nem tud különbséget tenni szórakozás és dorbézolás között.

Érzelmi szegénységének következménye az értékek lebecsülése és meg nebecsülése. /Parkok erőszakkal kidöntött fáit, szétvert telefonfülkéit és autóbúsmegállók váróhelyiségeit, elhagyott szülők és gyermekek tanúskodnak erről./

A közösségi érzés és felelősség alakításával és növelésével járulhatunk hozzá a gyülekezet, társadalmunk, népünk

és az emberiség közösségének építéséhez.

Hídat kell építeni keresztyének és nem vallásos emberek között.

Gyülekezeteinkben a családban, a munkahelyen, a társadalomban együtt élnek vallásos és nem vallásos emberek. Párbeszédre, egymás megértésére alkalmassá kell tenni gyülekezeti tagjainkat.

Istenhez való hűségünk nem fejeződik ki csupán azzal, hogy beszélünk a hitünkről és Istenhez ragaszkodó hűségünkről, hanem a mindennapi életben is komolyan kell venni felelősségünket és élni kell hitünket. Számot kell adni arról, hogy Isten teremtett világában hogyan töltöttük be sáfári feladatunkat. Meg kell tanulni keresztyén szeretetből indítatva ellenállni minden kegyetlenségnek, faji gyűlöletnek. Ellene kell mondanunk mindennek, ami azt jelentené, hogy az ember nem isten teremtménye lenne, hanem tárgy, vagy áru, amelyet bárki kénye-kedve szert használhat.

Együtt szeretnék munkálkodni egyházkerületünk lelkészeivel, felügyelőivel, presbitereivel, gyülekezeteink tagjaival, mindazokkal és mindazért, ami Jézus Krisztus szeretetével egyezik.

Legyen időnk egymás meghallgatására!

Bátorítsuk egymást az örvendező keresztyén életre. A velünk nem azonos világnézetű embereket is felebarátként fogadjuk el. Törekezdjünk minden felebarátunknak a szeretet tevékenységével és irgalmasságával szolgálni. Aki ma embertoltát komolyan veszi, és aki megérdemli az ember nevet, az nem tud ma karbatett kézzel, tétlenül ülni, hanem fáradhatatlanul fáradozik a másik emberért, akit Isten úgy szeretett, hogy Fiát adta érte a kereszten.

3.

Hitünk és szeretetünk világtávlatú, mert földünk kisivé törpült és minden ember hatással van a másik emberre.

Ma milliók lassú halállal halnak meg rosszultápláltság következtében, vagy gyors éhhalállal. Másutt megsemmisítik a rabonahegyeket, és vajtómegeket, vagy túltápláltság következtében halnak meg. Mahatma Gandhi szavai álljanak itt előttünk: "Ha valaki megtagadja a harcot e világban meglévő bűn és gonoszság ellen, az feladja ember-voltát. Ha valaki a gonosztevők fegyvereivel harcol e világban lévő bűn ellen, az odaadja magát az embertelenségre, aki azonban Isten fegyvereivel harcol e világban lévő gonoszság ellen, az odaadja magát Isten kezébe, hogy Isten használja őt fel az emberiség javára".

Az élő Istenbe vetett hittel és reménységgel, hazánkban élő minden felekezet lelkészeivel, gyülekezeti tagjaival együtt szeretnék munkálkodni azért, hogy Istennek, Jézus Krisztusunk Atyjának akarata érvényesüljön ezen a földön. Isten akarata pedig az, hogy minden ember örök életre jusson és megismerje az ő igazságát.

Bizonyos vagyok abban, hogy az az Isten, aki az életet ajándékozta, a jövőben sem hagyja a véletlenre a világ sorsát. Isten nem akarja azt, hogy a föld valami világegés után, mint ember nélküli bolygó keringjen tovább a mindenségben. Minden ember szűkebb vagy tágabb környezetében hozzájárulhat ahhoz, hogy világunkban több legyen a hit, a szeretet, az emberség, a megértés és békeség.

A reménység és hála összetartoznak. Hálát adunk Istennek, hogy hordozza, Szentlelkével megajándékozta egyházunkat. Hálát adunk otthonainkért, a mindennapi kenyérért, a felsőbbségért, a békéért, szeretett hazánkért, hogy annyi szépséget láthatunk Isten teremtett világában.

Istennek köszönöm meg az erőt, amelyet most egyházam, egyházkerületem és népem életében Isten dicsőségére, egyházunk és hazánk javára akarok felhasználni addig, amíg ezt az egyház, a világ, a mindenség Ura nekem megengedi.

XX

GÁT ISTVÁN

Maradj velem

Maradj velem, ha utcák vadonában,
nyüzgő tömegben társtalan bolyongok
és összefog mindenki ellenem,
bűn buktatóin ne botoljék lábam,
védőn, mint vándort ráboruló lombok,
takarj be s fordítsd befelé szemem.

Maradj velem s kísértetes magányom
rémségeit rázműzúlni ne engedd,
nincs hajladózóbb nádszál kívülem
s ha lelkem tépelődve sok talányon
testem törekeny cserepében szenved:
szép szavaidra nyisd meg a fülem.

Marad velem, ha úttalan utakra
terel a képzelet vad vágatása,
ha nyugtalan szív tétován vezet
s kalandok fényei után kutatva
nyugalma sírját esztelenül ássa:
tedd homlokomra hűsítő kezéd.

Maradj velem, ha elragadna lázam,
fékezz, ha vérem és vágyam csíhol még,
sötétre szürkít már az alkonyat,
mind mélyebbre kell magamat alázsam
s ha rossz ritmusra hamisan dalolnék:
te szólj helyettem s vedd el hangomat.

Maradj velem, ha éj sötétül kinn-benn
és benne elmerül és semmivé lesz
dal, ifjúság, barátság, szerelem,
ha mindent elhagyok és elhagy minden:
örök szépségre s ifjúságra élessz
s maradj örökre Te, csak Te velem.

Kánon a kánonban

I.

A címül választott formula tudomásom szerint G. Ebelingre megy vissza, és szinte mellbevágó tömörséggel fogalmazza meg azt a nyugtalanító problémát, amellyel a Biblia minden kutatójának, de minden olvasójának is előbb-utóbb szembe kell néznie.

A "kánon" szó mindenekelőtt a keresztyén hit és élet "zsinórmértékéül" szolgáló szent iratok jegyzékét jelenti. Tudjuk, hogy ennek a jegyzéknek kialakulása és lezárása maga is bonyolult történelmi kérdés, de amivel foglalkozni szeretnék nem a formai, hanem a tartalmi oldalt érinti. A keresztyén egyházak ugyanis a Szentírás kanonizált iratainak tartalmát tekintik a hit mibenlétének, az élet minőségének és a cselekvési irányának kérdéseit eldöntő tekintélynek, tehát "kánonnak". De ha így van, akkor mi szükség van a kánon kánonjáról, vagyis a perdőntő tekintélyt felülbíráló tekintélyről beszélnünk?

Egy fundamentalista szemléletű, a Szentírás verbális inspirációját valló keresztyén számára a kérdés értelmetlen, ha nem egyenesen felháborító, hiszen meggyőződése szerint az írás minden egyes helyének, sőt betűjének egyforma helyi értéke, súlya van. Mégpedig az általa használt és szívéhez nőtt bibliafordítást alapul véve. De abban a pillanatban, amikor igehely kerül szembe igehellyel, kikerülhetetlenné válik a kérdés; a kettő közül melyik esik döntőbb súllyal a latba? E. Lohse Berthold Brecht "Galilei élete" című drámájára hivatkozik, amelyben a tudós Bellarmin és Barberini bíborosokkal vitázik. Mindkét fél bibliai citátumokkal vagdalkozik egymás homlokegyenest ellentétes álláspontjának aláaknázása érdekében. De nem kell ilyen messzire mennünk. Maga az evangéliumi elbeszélés számol be arról, hogy a Kísértő szentírási helyekkel próbálja Jézust letéríteni Isten által kiszabott útjáról, Jézus pedig ugyancsak Szentírásból vett idézetekkel veri vissza a kísértő támadását /Mt 4,1-11 és párh./. Tudnunk kell tehát, hogy mi az a kánon, az a mérték, amely a Szentírás son belül támadt feszültségek esetén eligazít minket Isten elkötelező szava dögában. Vagyis szükségünk van a kánonban kánonra.

A keresztyén egyház kezdettől fogva szükségét érezte annak, hogy a többféleképpen is értelmezhető és az eretnekmozgalmak számára is hivatkozási alapot nyújtó Szentírás helyes használatához eligazítást adjon. Ezt a célt szolgálta a "regula fidei", a hit szabálya, amellyel összefüggésben először bukkan fel Iréneusz egyházatyánál a "kánon" kifejezés. Még nem mint az újszövetségi iratok jegyzéke, hanem a Szentírás helyes értelmezésének "zsinórmértéke". Tertullianusz egyházatyája viszont a II. század végén már megfogalmazza azt a mindmáig sokak által képviselt álláspontot, amely szerint a Biblia kijelentéseit az Apostoli Hitvallásban lerögzített és az apostoli szukcesszióval rendelkező püspökök által képviselt egyetemes /katolikus/ tanítás alapján kell magyarázni. Így végeredményben az "analogia fidei" érvényesül: a Szentírást is bele kell illeszteni a mindenkor vallott keresztyén hit egészébe. A kánon kánonja tehát kívül esik a Szentíráson, még

ha nem is függetleníthető tőle, hiszen a keresztyén hithagyomány a Szentírás tanúságtételében gyökerezik.

Ezzel szemben a reformáció a "sola scriptura" elvet követve a kanonikus iratok értelmezésének "zsinórmértékét" a Szentírásról belül kereste. "Scriptura sacra sui ipsius interpretres" - vallotta Luther. /A Szentírás önmagát magyarázza./ Természetesen nem kerülhette el a reformátorok figyelmét sem az a tény, hogy a Szentírás alapján egymással ellentétes nézetek is igazolhatók. Ezért tanácsolja Luther, hogy az írás homályos helyeit az egyértelmű és világos helyei felől magyarázzuk: "Ha az írásban homályos helyre akadtok, ne kételkedjétek abban, hogy ugyanaz az igazság rejtőzik mögötte, mint amely más helyen világosan jelentkezik. Aki pedig a homályos helyet nem érti, maradjon a világosnál." Az Újszövetség 1522-ben megjelent fordításához /Septemberbibel/ írt előszavában ki is fejti, hogy miképpen kell az említett hermeneutikai elvet alkalmaznunk: "Minden bibliai könyv igazi próbája az, ha azt tesszük mérlegre: Krisztust állítja-e élénk vagy sem, mivel az egész írás Krisztusra mutat". Majd így folytatja: "Amely könyv Krisztust nem tanítja, nem apostoli, még ha Pétertől vagy Páltól származik is. Viszont, amelyik Krisztust hirdeti, még akkor is apostoli volna, ha maga Judás, Annás, Pilátus vagy Heródes írta volna". Luther számára tehát a kánon kánonja maga Krisztus: a Szentírásban hit és élet számára mérvadó, "was Christum treibt". Hasonló módon látja áthidalhatónak a Szentírás belső egyenetlenségeit K. Rahner is. Csakhogy ő a hitet megalapozó és a hitnek csupán tartalmát képviselő részek megkülönböztetésével igyekszik ezt elérni.

De az írás kánoni mivoltának, elköltelező isteni tekintélyének kérdése akkor vált igazán kiélezetté, amikor a felvilágosodás nyomán megindult a Szentírás emberi oldalának minden egyházi, dogmatikai előítéletet lerázni igyekvő vizsgálata, amelynek következtében az egyház szent könyve szinte atomjaira szétesni látszott. Az irodalomkritika nem egy könyvet fedőnév alatt kiadott, összeollózott szöveggyűjteménynek minősített, a történetkritika az Újszövetséget különféle őskeresztyén irányzatok csataterévé változtatta, a vallástörténeti irányzat a keresztyén hit tartalmát hol a zsidó, hol pedig a hellénista mitológia lecsapódásának tekintette, a formakritikai kutatás viszont egyetlen hagyományanyagon belül is különböző korokból származó, egymástól eltérő teológiai álláspont hatását vélte felfedezni. A kutatás az Újszövetségen belül egymástól élesen elütő teológiai rétegeket különített el, és azt állította, hogy a történeti Jézus tanítása összeegyeztethetetlen az ősgyülekezet hitével, a szinoptikusok teológiája Jánoséval, a Názáreti Jézus egyszerű vallása a páli tanrendszerrel stb. Van-e még ezek után joga az Újszövetségnek arra, hogy döntőbírónak tekintsük hit és élet dolgában? Ezzel a kérdéssel ma már nemcsak protestáns bibliaolvasóknak kell szembenéznie, hiszen a II. Vatikáni Zsinat óta új lendületet vett katolikus bibliakutatás hasonló eredményekkel ostromolja a hívők szívét és értelmét.

A kialakult helyzetből G. Ebeling így vonja le a következtetést: "Az a reformációban megfogalmazott, majd ismét elhomályosult, s csak a felvilágosodás következtében világossá váló felismerés, hogy a Szentírás tartalma tekintélyét nem abból a tényből meríti, hogy a Szentírásban található, ha-

nem megfordítva: a tartalma adja a Szentírás tekintélyét, arra kényszerít minket, hogy a kánon-fogalmat ezzel a helyzettel összhangba hozzuk. Innen adódik a kérdés: mi a kánon a kánonban?"¹⁰

A bibliakritika szentségtörő önkénye elől visszamenekülhetünk a verbális inspiráció hagyományos sáncai mögé, mint ahogy azt sok mai bibliaolvasó is teszi. De ha minden egyes bibliai részletnek egyforma tekintélyt biztosítunk, adunk terepet igazán az önkénynek, hiszen minden igazolhatóvá válik. Végő soron az egyéni hittudat fog keresni magának igazolást az írásban. Megtehetjük, hogy az Újszövetségen belül megfigyelhető tanfejlődés valamelyik pontját tesszük meg "az írás közép-pontjának", és azt mondjuk, hogy minden kijelentés mértéke "az egzisztenciális döntés elé állító kerülgma" /Bultmann/, "az istentelenség megigazítása" /Käsemann/,¹² vagy az evangélium /Lohse/.³ Ebben az esetben viszont nem tudjuk megmagyarázni, hogy miért nem vesszük alapul a tanfejlődés egy későbbi, érettebb fázisát. Végülis nem az marad-e az egyetlen lehetőség, "hogy az egyház élő hagyománya"¹⁴ alapján "az egyház eleven tanító hivatala"¹⁵ magyarázza Isten igéjét? Így viszont a konkrét egyház kerekedne a Szentírás fölé, és megszűnne a Szentírás kritikai szerepe az egyház hite és élete felett. Egyúttal annyi kánont kellene alkalmaznunk a Biblia kanonikus voltának vizsgálatánál, ahány konfesszió hite és élete zsinórmértékének tekinti.

II.

A felvetett kérdéssel kapcsolatban mindeddig nem fogtuk vallatóra magát az Újszövetséget. Pedig bizonyára az jelenen a legnagyobb segítséget az előbb vázolt zavaros, ellentmondásos helyzetben, ha az Újszövetség adná kezünkbe önmaga zsinórmértékét. Valamilyen kánonra az Újszövetségben megszólaló keresztyéneknek is szükségük volt, hiszen az egyháznak kezdetől fogva döntenie kellett teológiai álláspontok között, vagy utat kellett találnia addig még ismeretlen etikai helyzetekben.

Mivel az Újszövetség akkor volt éppen kialakulóban, s egyes iratai különben sem azzal a szándékkal íródtak, hogy évezredek lelki kenyerévé váljanak, hanem a kezdő lépéseket próbálgató első gyülekezetek pillanatnyi gondjai között kívántak segítséget nyújtani, az Újszövetség, mint a hit és élet normája akkor még nem jöhetett számításba. Az újszövetségi iratokban található megszámlálhatatlan idézet tanúsítja, hogy az első keresztyének szent könyve az Ószövetség és annak is többnyire a görög fordítása, a Septuaginta volt. De ha közelebbről megvizsgáljuk azt a módot, ahogyan az első keresztyének az Ószövetséget kezelték, kiderül, hogy hitük és életük számára mégsem töltötte be ugyanazt a szerepet, mint amit a Szentírás játszik a mai keresztyénségben. Erőteljes kritikával válogatták és értékelték az ószövetségi tanúságtételt, mégpedig Jézus Krisztusba vetett hitük alapján. Semmi esetre sem jelentette számukra azt a kánont, amely a végső szót mondja ki Isten igazságának kérdésében.

Feltételezhetnénk, hogy a Szentlélek által inspirált profétai szó volt a perdöntő vitás kérdésekben, hiszen abban a hitben éltek, hogy maga az élő Úr Jézus a Lélek, és általa ma-

ga az Úr él és hat a gyülekezetekben /2 Kor 3,17/. Mindezt pedig Pál éppen az Ószövetségnek Krisztusban megnyíló helyes szemléletével összefüggésben mondja. Vagy talán az apostoli tekintéllyel rendelkező keresztyének köre jelentette a végső fórumot? Ennek is sok jele van az Újszövetségben. Most elég ha az induló keresztyénség számára annyira döntő első apostoli zsinatra utalok /Csel 15.f.; Gal 2,1-10/. Pál és Barnabás azért mennek fel Antiokhiából Jeruzsálembe, mert tudják, hogy a pogány eredetű keresztyének sorsa csak ott dőlhet el, ahol az apostolok tartózkodnak. De mi kölcsönözte ennek a grémiumnak azt a súlyt és tekintélyt, amely még olyan önállóan tevékenykedő férfiakat is mint Pál és Barnabás is arra készítetett, hogy tőle várja a megoldást? Az Úr Lelkével rendkívüli mértékben átitatott kör volt? Szó se róla, valóban sok karizmával rendelkeztek, de ilyen keresztyén másutt is akadt. A megkülönböztetett tekintélyt minden bizonnyal az a tény kölcsönözte nekik, hogy ők voltak a Jézus húsvét előtti működésére vonatkozó tradíció letéteményesei.

Az 1. Korinthusi-levéllel foglalkozva más oldalról is megerősítést nyert számomra a Jézus-tradíciónak perdöntő fontossága az első keresztyének hitét és életét érintő vitás kérdésekben. Pál a 7. fejezetben a házasság kérdéseiben ad útmutatást a még két világ polgáraiként élő keresztyéneknek. A tőle megszokott alapos teológiai érvelésen kívül egyetlen fejezetben belül három ízben is dönt a felmerülő kérdésekben, s mindhárom esetben minősíti is döntéseinek súlyát. Nem a neki adott apostoli exousia alapján mondja ki határozatait, hanem Jézus nevében szól. De megfellebbezhetetlen parancsként mondja ki a válasz tilalmát, amely minden kétséget kizáróan Jézus húsvét előtt kinyilvánított akaratán nyugszik /1 Kor 7,10 - Mk 10,2-12 és párh./.. Pál 7,25-28-ban is rendelkezik, mégpedig a még házasság előtt állók magatartására nézve. Itt azonban nem Jézus akaratára hivatkozik, hanem az Úr könyörületéből elnyert apostoli tisztszere. Döntése éppen ezért nem is kategórikus, hanem megfontolásra érdemes vélemény. A fejezet végén is csupán tanácsként mondja, tekintettel a közelgő paruziára, hogy jobb, ha a keresztyén ember kívül marad a házasság kötelékén. De nem több ez jóakaratú tanácsnál, holott olyan valaki adja, akiben szintén az Isten Lelke működik /7,40/.

Az apostoli tisztt megkülönböztetett tekintélye és Isten Lelkének birtoklása fontos és meghatározó tényező volt az első keresztyénség életében. Pál szerint mégis viszonylagos súlyuk van. Teljesen nyilvánvaló, hogy a perdöntő az lehetett csupán, amit Jézus még földi életében szólt és cselekedett. Ez maradt Isten eszkatológikus, tehát végső és megfellebbezhetetlen szava számukra. Az apostoli tisztból fakadó vagy a Lélek sugallatára hivatkozó kijelentés alá van rendelve a történeti Jézus szavának, kötve van hozzá, és nem mehet túl azon. Az 1. Korinthusi-levél anélkül, hogy ez szándékában állna, meggyőzően bizonyítja, hogy az Újszövetségben megszólaló tanúságtevők számára a kánon csak az lehetett, amit a tanítványok láttak és hallottak, amíg Jézussal együtt voltak földi életében /Csel 4,20; 1 Jn 1.3/, s ehhez a zsinórmértékhez kellett mérniük azt is, amit a feltámadott és megdicsőült Úr üzent az övéinek választott és Lélekkel ihletett szolgáin keresztül.

Aki csak egy kissé is ismeri az Újszövetség mai kutatóinak felfogását, tudja, hogy az elébb vázolt felismerés mennyire

nem általános a tudományág berkeiben. Sokkal inkább Bultmann nézete hat még, aki szerint a húsvéti hit olyan gyökeres fordulatot jelentett, hogy az egészen más megvilágításba helyezte Jézus földi működését, sőt jelentőségét is háttérbe szorította. "Jézusnak, a Messiás-Emberfiának jelentősége az ösgyülekezet számára nem abban van, amit a múltban cselekedett, hanem abban, amit az ösgyülekezet a jövőben vár tőle." Ezzel szemben a Korinthusi-levél bemutatott látélete egyértelműen bizonyítja, hogy alig húsz évvel Jézus halála után, tehát kezdettől fogva, mennyire élő és jelentős volt mindaz, ami húsvét előtt történt. S még ha át is értékelték húsvét után a tanítványok, amit korábban Jézussal együtt átéltek, ez az új szemlélet nem torzította el annyira a látásukat, hogy ne tudtak volna különbséget tenni aközött, amit a Názáreti Jézus mondott és amit a Lélek mond a gyülekezeteknek.

Pállal kapcsolatban sem állja meg a helyét Bultmannnak a Jézus-tradíció jelentőségét alábecsülő véleménye. Elismeri, hogy Pál olykor szó szerint idéz Jézustól /1 Kor 7,10; 9,14/, néhol pedig érezhetően átüt szavain a jézusi fogalmazás /Rm 12,14; 1 Kor 13,2; stb./, de ezek szórványosak, és csupán az etikai intelmek körébe tartoznak. Ezzel szemben szellemes okfejtéssel bizonyítja 1 Kor 7,25-re hivatkozva W.F.Orr és J. A. Walther, hogy Pálnak Jézus szavai egész gyűjteményét ismernie kellett, hiszen csak így jelentheti ki, hogy "a nem házások esetére az Úrtól nincs rendelkezésem".

Bultmannnak az az álláspontja sem meggyőző, hogy Jézus és Pál csupán etikai síkon találkoznak. Eltekintve attól, hogy olykor Pál Jézus magatartására is emlékezett /pl.: epieikeia Jézou - 2 Kor 10,1; aszthenea tou Jézou-2 Kor 13,4/, amelyet sokkal inkább meríthetett a Jézus tradícióból, mint a megdicsőült Úr ismeretéből, teológiájának egész struktúrája ellene mond ennek az állításnak. Pál etikáját mindennek elmondhatjuk, csak olcsó praktikizmusnak nem. Maga Bultmann hívja fel a figyelmünket arra, hogy Pál "konkrét döntéseit gyökereig hatoló teológiai megfontolások alapján hozza meg... Gondolatai és kijelentései teológiai alapállásából nőnek ki."²⁰ Etikája tehát Istenbe vetett hitének függvénye, annak tükröződése /Lásd: Rm 12,1-2; Gal 5,6/. Vagy másképpen: nála a feladat az ajándékból következik. De ugyanezt figyelhetjük meg Jézusnál is. Az ellenség szeretetének igénye például Isten nagyvonalú bánásmódján, személyválogatás nélküli szeretetén alapszik /Mt 5,43-48; Lk 6,36/. Nem túlzott merészség tehát azt állítanunk, hogy amennyiben Jézus és Pál etikai mondanivalója egybeesik, akkor a kiindulópont tekintetében sem lehetnek messze egymástól. Pál megváltozott helyzetben ugyan, de minden tekintetben igazodott ahhoz, amit a hagyományból Jézus földi működéséről megtudott.

Végül is az 1. Korinthusi-levél exegézise azt a megálapítást támasztja alá, hogy a kánon kánonja az az Úr Jézus Krisztus, aki azonos a húsvét előtti, vagy ha úgy tetszik: a történeti Jézussal. Meggyőződésem szerint újszövetségi szempontból ezzel a megszorítással vállalható Athanasziusz kánonelve: "az írást a középpontja, Krisztus, és az általa szerzett váltság felől kell megértenünk", és a lutheri: "was Christum treibt".

III.

Az Újszövetségen belüli kánonnak ez az értelmezése messze menő teológiai következményekkel jár, és ezért nem kerülhető el a szembesítése a kutatás néhány alig vitatható eredményével.

Kétségtelen, hogy az első keresztyénség nem a múlt egy alakjáról, hanem a feltámadott, élő és Isten létformájába emelt Úr Jézus Krisztusról tanúskodik, aki a róla szóló evangélium eszközeivel új dimenzióban folytatja megváltó, szabadító művét. Ezért ha a benne hívő kapcsolatban akar lenni vele, nem kell visszamennie a húsvét előtti időszakba, amikor még érzékszerveink számára is jelen volt a világban. De ha arról kell szólniuk, hogy kicsoda ez a megdicsőült Úr, mi a szándéka velünk, és mi mire számíthatunk részéről, csak arra hivatkozhatunk, amiről azok számolhatnak be, akik vele együtt járták földi élete útját. "A húsvéti kérügmát Jézus földi működésével kell tartalmassá tennünk" - írja Goppelt.

De ha valaki azt vetné ezzel szembe, hogy az Újszövetség tanúsága szerint a megdicsőült Úr a Lélek által nyilatkozik meg népe számára, akkor arra a páli figyelmeztetésre kell emlékeztetnünk, amely szerint a Lélek indítására hivatkozókat meg kell vizsgálni /1 Kor 12.10; 1 Thess 5,21/, vajon a Krisztus Lelke szól-e általuk. Mert a rajongók minden időben hajlamosak voltak a saját szívük sugallatát a Szentlélekre fogni. Mi más lehet a kánon, amellyel próbára tehetjük a lelki megnyilvánulásokat, ha nem az, amit Jézus földi életében képviselt. Ami ezzel összhangban van, nyilván Krisztus Lelkétől származik, hiszen a megdicsőült Úr azonos azzal a Jézussal, aki itt járt közöttünk. Erre az összefüggésre először E. Schweizer hívta fel a figyelmet Máté-kommentárjában, a 7,15-ben említett hamis prófétákkal kapcsolatban: "Máté nagyon kritikusan tekint az olyan húsvét utáni igehirdetésre, amely ugyan Jézus nevében történik, de nem a földi Jézus parancsaihoz és egész életéhez igazodik" /115.o./.

Az Újszövetség kutatóinak az az úgyszólván közmegegyező zedése sem vonható kétségbe, hogy az első keresztyénség által hirdetett evangéliumban a döntő szerep Jézus történetéből az ő halálának és feltámadásának jutott /1 Kor 1,23-24; 15,3-4; Rm 4,25 stb./ Jézus működésének ismerete nélkül azonban halálának és feltámadásának értelme megüresedne vagy visszájára fordulna. Ha előlétele nem számít, akkor halála miben múlja felül a számtalan zelótáét, akiket azokban az években szintén keresztre feszítettek? Vagy amennyiben feltámadását el is fogadjuk Isten kiállításának Jézus mellett, kereszthalála miért lesz a kegyelem helyévé, ahelyett, hogy súlyosbító körülménnyé számítana? Tudnunk kell, hogy milyen ügy képviselőletében vállalta Jézus a halált a gyalázat fáján, és milyen ügy igazolásául támasztotta fel Isten Jézust a halálból, és akkor az evangélium valóban örömhír a számunkra. Jézus halála és feltámadása annak az életűtnak végső következménye, amelyet az uralkodás helyett a méltatlanokért vállalt szolgálat jelölt ki számára /Mk 10,45!/. Nem véletlen, hogy az evangélium érdekében a kérügmát hordozó páli és jánosi iratok mellett szükség

volt a Názáretiről tanúskodó evangéliumokra is.

Az 1. Kor. levél 7. fejezetére vonatkozó és más hasonló megfigyelések új megvilágításba helyezik a hagyományfejlődésről eddig uralkodó képet. Azt senki sem vonhatja kétségbe ma már, hogy a Jézus működéséről szóló híradások szájhagyomány formájában éltek a kezdeti időszakban, és ennél fogva alá voltak vetve az efféle közlési mód törvényszerűségeinek. Ez a hagyományanyag nem a történeti érdeklődést volt hivatott kielégíteni, hanem a szolgálat érdekeihez igazodott. Ezért magán viseli annak a helyzetnek is a bélyegét, amelyben felidéztek. De az az elképzelés, hogy a hagyomány eloldotta magát Jézustól, és önálló fejlődésnek, sőt burjánzásnak indult, nem állja meg a helyét. Legfeljebb a gomba módra szaporodó apokrif és heretikus iratok esetében. A korai keresztyénségre sokkal inkább az a szándék jellemző, amit Pálnál is tapasztalunk, hogy viszszakérdekezzenek Jézusra és a hagyományt visszakapcsolják hozzá. Még Pápiász a II. század közepén is ezt teszi, akinek Euszébiosz egyháztörténetében töredékesen fennmaradt művében ez áll: "Nem azoknak örültem én, akik sokat mondanak..., hanem inkább azoknak, akik az Úrtól származó, hitelesen áthagyományozott, az igazságnak megfelelő parancsokat emlegették."²³ Majd említést tesz Pápiász arról is, hogy miként igyekezett a legegyszerűsebb és legmegbízhatóbb hagyományvonalat visszafelé követni a tanítványokhoz, illetve magához Jézushoz. Az újszövetségi hagyomány kialakulásában tehát ezzel az ellensúllyal is számolnunk kell. A hagyományt ellenőrző kánon az volt, amit Jézus földi életében mondott és cselekedett.

Alighanem közelebb járunk az igazsághoz, ha kimondjuk: a húsvét előtti és húsvét utáni időszak nemhogy szöges ellentétben állnak egymással, hanem kölcsönösen megvilágítják egymást. A tanítványok húsvét felől jobban megértik Jézus titkát, mint amikor földön jártában alig sejtették, hogy kivel van dolguk. Azok viszont, akik már korábban is ismerték, húsvét után is tudják, hogy kivel van dolguk a Feltámadottban. Bizonyára ennek az összefüggésnek felismerése vezette János evangélistát különös Jézus-alakjának megrajzolásában. Egybemosódik Benne a földi és a mennyei, Akinek létformája ugyan megváltozott, mégis azonos azzal, aki köztünk járt.

IV.

Végül még szembe kell néznünk egy függőben maradt kérdéssel. Még ha be is látjuk, hogy a húsvét előtti időszak nélkülözhetetlen és meghatározó eleme az újszövetségi tanúságtételnek, és el is fogadjuk a történeti Jézus működésének kanonikus jellegét, nem vállalkozunk-e lehetetlen feladatra, amikor a Jézus-hagyományból ki akarjuk hámozni a Mester eredeti kijelentéseit, az "ipsissima vox Jesu"-t /Joachim Jeremias²⁴/, a róla szóló híradások történeti magvát? Mert egyetlen komoly kutató sem vonhatja kétségbe, hogy az evangéliumokban megőrzött Jézus-hagyomány Jézus szándékának és élete eseményeinek a húsvét utáni gyülekezet különféle helyzeteire történt alkalmazása, és nem történeti hűsége törekvő visszaemlékezés. A Jézus-hagyományban jóformán szétválaszthatatlanul egybeötvozódik a jézusi elem annak alkotó értelmezésével.

Nemrég Rainer Riesner igyekezett egy nagy monográfiában bebizonyítani, hogy Jézus a rabbinövendékek tanításában al-

kalmazott fejlett memotechnikával véste a tanítványok emlékezetébe mondásait, s így sokkal szívósabban túléltek korukat, mint ahogy azt a kutatók általában feltételezik.²⁵ Valóban, a szinoptikus hagyományban lépten-nyomon fellelhetők azok a lecsiszolt, velős, ritmikus mondások, amelyek az emlékezés megkönnyítését szolgálták. Abban a korban, amikor az emberek sokkal inkább rá voltak utalva emlékezetükre, mint megőrzésre méltó dolgok olcsó és mindig kéznél levő rögzítő eszközre, a memória hihetetlen dolgokra volt képes. Hieronimusz elképedve említi, hogy nem egy zsidó kortársa a Krónikák könyvének végtelen nemzetségtáblázatait oda és visszafelé is el tudta mondani, s akadt olyan is, aki könyv nélkül tudta a Tóra és a Próféták minden mondatát.²⁶ Igaza van Riesnernek, amikor a szokottnál nagyobb bizalmat szavaz a tanítványok emlékező tehetségének, de nem veszi kellőképp figyelembe azt a tényt, hogy a hagyományképződésben nem a hűséges visszaadás, hanem a tanúságtétel és az alkalmazás volt a meghatározó szándék. Hiszen a tradíció gondozói az élő Úr szolgálatában tudták magukat, s nem egy hajdan volt nagyság emlékét ápolták.

Ha a Jézus-hagyomány történeti forrás értéke nem is egyértelmű, a kutatók többsége ma már nem tekinti reménytelen vállalkozásnak az áttörést a történeti Jézushoz. Az ósgyülekezet hite nem tette annyira felismerhetetlenné Jézus vonásait és nem deformálta annyira földi életútjának nyomait, mint azt Bultmann és sokan mások korábban hitték. Elsőként E. Käsemann szakított ezen a ponton mesterével, és azt vallotta, hogy feltétlenül vissza kell jutnunk Jézus igehirdetéséhez, mert csak ez lehet az alapja és mértéke a keresztyén üzenetnek, a kérügmának.²⁷ De ez a törekvés nemcsak szükséges, hanem eredményt is ígér.²⁷ Käsemann mellé hamarosan²⁸ olyan nevez²⁹ teológusok is felsorakoztak, mint J. Jeremias,³⁰ E. Fuchs,³¹ G. Bornkamm,³² L. Goppelt³¹ és sokan mások.

Kialakultak és egyre csiszolódtak azok a módszerek is, amelyek segítségével a hagyomány később reárákódó rétegeiből kihámozható, amit Jézus valóban mondott, és ami valóban megtörtént vele. Käsemann még csak azt volt hajlandó eredeti jézusinak elfogadni, ami semmiképp sem magyarázható húsvét utáni "Sitz im Leben"-nel, vagyis későbbi gyülekezeti, egyházi igénynyel.³² J. Jeremias már továbbmegy, és az arám nyelv, valamint a korabeli viszonyok ismeretében következtet a hagyomány Jézusra visszamenő rétegeire.³³

Végülis annak elbírálására, hogy vajon egy-egy evangéliumi szöveg a történeti Jézus szavát és szándékát vagy pedig az első keresztyénség hitbéli meggyőződését tükrözi-e, D.G.A. Calvet a következő szempontokat sorolja fel: a/ A szöveg nem illik az ősegyház történeti, politikai és társadalmi viszonyaiba, de beleillik abba a világba, amelyben a történeti Jézus élt. b/ A szöveg ellene mond az ősegyház törekvéseinek - például Jézus kizárólagos küldetése Izraelhez /Mt 15,24/. c/ Ha ugyanaz a jézusi kijelentés minden teológiai magyarázat nélkül különböző hagyományanyagban is előfordul. d/ Dialektikus feszültség Isten országának jelenléte és bekövetkezése között. e/ A gondolkodásnak és stílusnak az az eredeti és sajátos volta, amely sem az evangélistáknak, sem Pálnak nem tudható be.^{34,35}

Természetesen annak a hagyományanyagnak sem vitatható el minden további nélkül a jézusi eredete, amely nem felel meg

ezeknek a szempontoknak, hiszen az Ősgyülekezet helyzete egybe is vágható Jézus helyzetével, de megbízható módon csak a nagy valószínűséggel magára Jézusra visszamenő hagyomány követit alapul véve, gondos munkával rekonstruálhatjuk a Jézus-történet katedrálisát.

A feladat tehát adva van. Maga az Újszövetség igazítja el a tekintetben, hogy milyen irányban kell keresnünk a kánont a kánonban. De önmagunkat áltatnánk, ha abban a hiszemben tenénk ezt, hogy egyszer majd minden kétséget kizáróan, garantáltan, vegytisztán kikristályosíthatjuk a hagyományból az eredeti jézusit. Isten ezen a téren sem adja kezünkbe magát. El kell jutnunk a kutatók munkája és tisztázó vitája révén, ameddig csak el tudunk jutni, de végülis vállalnunk kell a hit kockázatát. Mert a Krisztushoz tartozásunk nem azon múlik, hogy mi minden kételyt eloszlató biztosítékot kaptunk szavának és életének hiteléről, hanem Isten megszólító és magával ragadó szeretetén, amely az evangéliumban tárul fel előttünk /Lásd: Jn 15,16; 1 Kor 8,2-3; 13,12; Gal 8,9/. Vagy ahogyan Karl Rahner megfogalmazta: "Csak magának a szabadon vállalt hitnek a folyamatában lehetséges a hit valóságos és hatékony történeti megalapozása... egy olyan körmozgáson belül, amely... a kegyelem transcendentális tapasztalata és a hitet megalapozó események történeti megragadása között megy végbe."³⁶

dr. Cserhádi Sándor

/Vendégelőadás a Pázmány Péter Hittudományi Akadémián 1987. február 16-án/

Jegyzetek

- 1) Idézi E.Heitsch a "Historische Jesus und der kerygmatische Christus" /Ev.Verlagsanstalt, Berlin/ c. gyűjt.kötet 66.o.
- 2) A "fundamentalista" jelző protestáns területen mást jelent, mint a katolikus teológiában a fundamentális teológia!
- 3) E.Lohse: "Die Vielfalt des NT-s" /Vandenhoeck and Rupprecht, Göttingen.1982./ 221-222.o.
- 4) B.Hägglund: "Geschichte der Theologie" /Ev.Verlagsanstalt, Berlin, 1983/ 34.o.
- 5) L.Goppelt: "Theol. des NT-s.I." /Vandenhoeck and Rupprecht, Göttingen, 1975./ 20.o.
- 6) WA 7,97,23.
- 7) WA 8,239,16-21.
- 8) K.Rahner: "A hit alapjai" /Pázmány P. Hittud. Főiskola által kiadott jegyzet. Budapest, 1985./ 265.o.
- 9) "A II. Vatikáni Zsinat tanítása" /Szent István társ. Budapest, 1986./ "Dei verbum const". 149.o.
- 10) 1. jegyzetben idézett mű 66.g.
- 11) R.Bultmann: "Theol.des NT-s" /Evang.Verlagsanstalt, Berlin, 1959./ 191-192.o.
- 12) E.Käsemann: "Paulinische Perspektiven" /J.C.B.Mohr, Tübingen, 1972./ 148.o.
- 13) E.Lohse: 3.jegyzet alatt idézett mű 229.o.
- 14) "II.Vat. Zsinat tan." /1:9. jegyzet!/ 149.o.
- 15) "II.Vat. Zsinat tan." /1:9. jegyzet!/ 149.o.
- 16) Cserhádi Sándor:"Gal. levél magyarázata" /Ev.Sajtóosztály, 1982./ 84.o.

- 17) R.Bultmann: "Theologie" /1:11.jegyzet!/ 38.o.
- 18) R.Bultmann: "Theologie" /1:11.jegyzet!/ 190.o.
- 19) The Anchor Bible. I Corinthians. /Doubleday and Comp. New York, 1976./ 220.o.
- 20) 11.jegyzetben id.mű 191.o.
- 21) 4.jegyzetben id.mű 60-61.o.
- 22) 5.jegyzetben id.mű 58.o. L.még: J.Jeremias 1.jegyzetben id.mű 24.o.
- 23) Ókeresztyén írók IV.Szerk.: Vanyó László. /Szent István társ., Budapest, 1983./ 140-143.o.
- 24) J.Jeremias: "Neutestamentliche Theologie. I."³ /Gütersloher Vlh. Gerd Mohn. 1979./ 19-45.o.
- 25) Rainer Riesner: "Jesus als Lehrer" WUNT 2 R.7./J.C.B.Mohr, Tübingen, 1981./ 94-95.o.
- 26) 25.jegyzetben id.mű 194.o.
- 27) E.Käsemann: "Exeg.Versuche I."² /Vandenhoeck and Rupprecht, Göttingen, 1960./ 203.o.
- 28) L: 24.jegyzetben id. művét. Valamint "Abba" és "Die Gleichnisse Jesu c. műveit.
- 29) E.Fuchs: "Gesammelte Aufsätze.II."⁸ /1965/ 238-257.o.
- 30) G.Bornkamm: "Jesus von Nazareth".⁸ /Kohlhammer Vlg.1968./
- 31) L:5.jegyzetben id.mű 52-62.o.
- 32) L:27.jegyzetben id.mű 204.o.
- 33) L:24.jegyzetben id.mű 13-45.o.
- 34) New Testament Studies 18 /1972/ 209-219.o.
- 35) Érdemes ebben az összefüggésben idézni a korát sok tekintetben megelőző Karinthy Frigyet: "Jézus szavát... négyen is feljegyezték: Máté, Márk, Lukács és János. És íme a négyféle vallomás, négyféle írásmodoron túl, mégis annyira plasztikusan s félre nem érthető módon alakult ki egyetlen, senkivel össze nem téveszthető Élő Ember eleven beszéde, eleven beszédében eleven lelkének, gondolatának tartalma és színe és alakja, hogy a magam részéről bátran vállalkoznék rá, Krisztus létezését, a sokat vitatott kérdést, minden történelmi kutatás mellőzésével, puszta stíluselemzéssel kimutatni, egyszerűen azon az alapon, hogy itt egy kifejezett, egyéni beszédmodor adódik a feljegyzésekből - beszédmodor pedig az ember /style c'est l'homme-Buffon/, ahol tehát beszédmodor volt, ott ember is volt. /Verba manent, scripta volant - in: Címszavak a Nagy Enciklopédiához c. kötetben. /Szépirodalmi Kiadó, Budapest, 1980./96.o.
- 36) L: 8.jegyzetben id.mű 260.o.

Egyházunk és az agrárviszonyok a Horthy-korszakban

A Horthy-korszakban a megélhetés egyre nehezebb, nyomorúságosabb lett. 1920-ban az ország 7 841 954 lakosából 895 080 a 16 éven felüli, földnélküli cselédek és napszámosok száma. Családtagjaikkal együtt, számuk elérte a 3 milliót. Így a "hárommillió koldus országa"! Már az imperializmusba való átmenet idején, a belső elvándorlás mellett, fokozódott nemcsak az ipari munkásság, hanem a parasztság kivándorlása is. A kivándorlás főiránya már ekkor Amerika volt, és a század utolsó éveiben főleg a szlovák parasztlakos tízezreit űzte oda a nyomor és a nemzeti elnyomás.

A szegényparasztság helyzete és az egyház

Egy kissé közelebről a helyzet még szomorúbb, megdöbbentőbb: a reálbérek 1921-ben a világháború előtti szint 50-60 %-ának feleltek meg. 1921-ben 15 000, 1924-ben 9 356 mezőgazdasági munkás és szegényparaszt maradt aratás nélkül.

A századfordulón a törvények újra megengedték a fiatalok mezőgazdasági cselédek és munkások testi fenyegetését; egy 1920-as törvény pedig egy évi időtartamra ismét bevezette a botbüntetést, a "közkerékcseré és vagyonbiztonság" megsértőire.

Az árak rohamosan emelkedtek: 1921 augusztusától 1922 júniusáig egy férfiing ára 250 koronáról 1 300 koronára, egy öttagú család évi kenyérszükségletének az ára pedig 2 268 koronára emelkedett.

A földnélküliek, a szegényparasztság, és a néhány holdnyi összekuporgatott földdel rendelkező kisemberek hallatlan nyomorával szemben az egyházi vezetőség - közömbös maradt!

De a kormányzat látszatintézkedéseit, "kirakat"-akcióit nemcsak szociális, emberbaráti, hanem egyenesen lényegbevágó, döntő jelentőségű eseményeknek igyekezett feltüntetni, minden fokon!

Vessünk egy pillantást az 1922-es, Nagyatádi-Szabóféle "földreformra", hogy összesített képet kapjunk!

Kiosztásra került 900 000 kat. hold, a megművelt földek 5 %-a; kapott: 300 000 szegényparaszt, összesen 500 000, a csendőrök, vitézek, jegyzők stb. pedig összesen 400 000 kat. holdat.

Már az első látásra is világos, hogy ez az akció: elvetélt kísérlet, demagóg próbálkozás volt azért, hogy látszatintézkedésekkel leszereljék a földnélküliek, és a kisparasztlakos jogos földköveteléseit, és legalább a nemzet egy részét így "pórázon tartásuk".

A "földreform" lebonyolítására alakított Országos Földbirtokrendező Bizottság elnökét és tagjait a kormányzó nevezte ki. Elnökét, másodelnökét és tagjait a kúriai bírákkal egyenlő rang, jelleg és javadalmazás illette meg. A bizottságnak 36 tagja volt; közülük 16-ot a Kúria és a Közigazgatási Bíróság, 10-et az Országos Mezőgazdasági Kamara, 10-et a minisztériumok és a földbirtokreform lebonyolításában érdekelt állami intézmények tagjai közül nevezett ki az államfő. Tehát a rang

és ezzel együtt a tekintély - megvolt! Természetesen, gondosan vigyáztak arra az illetékesek, hogy a kiosztásra kerülő földek lényeges hányadát a rendszerhez hű elemek kapják. 1923. január második felében 39 kiscgazda képviselő sürgette a földreform végrehajtását; ez év májusáig mindössze 136 000 kat. holdat, az ország megművelhető földterületének 1 %-át vették igénybe a földbirtokreform céljaira.

Az újonnan földhöz jutottak sok esetben nem tudták megfizetni a magas vételárat, eladósodtak, és a végén még örülhettek, ha simán megszabadulhattak a kapott földtől.

A nagybirtokosoknak nem volt rossz üzlet a földreform - legrosszabb földjeiket adták át házhelyek és törpebirtokok létesítésére és ezekért a földekért a forgalmi árnál jóval magasabb árat kaptak. Nem volt ritka az sem, hogy a földbirtokos visszavásárolta a földhöz juttatottól a földet, alacsony áron. A földreform kapcsán az 1 000 holdon felüli nagybirtokok vesztesége - ha ugyan a nagybirtokok szempontjából veszteségnek lehet nevezni az igénybevett területnagyságot - mindössze 3,3 % volt!

Evangélikus egyházi birtokok kiosztásra nem kerültek, csak nagybirtokos felügyelőink nézték bizonyos titkolt aggodalommal; viszont érdekelték voltunk szegényparaszti híveink földhöz juttatásában! A folyamatnak ezen a területén lett volna szükség egyértelmű, bátor kiállásra, az egyházi közvélemény pozitív irányú kialakítására. Egyes gyenge, bizonytalan, bátor-talan próbálkozásoktól eltekintve, sajnos ennek a feladatnak a vállalását is "kihagytuk"!

A korona értékromlását az egyházi vezetők személyükben átvészelték, együtt a vagyonosabb lelkészekkel és gyülekezetekkel, de "lent", a devalvációval párhuzamosan, rohamosan rosszabbodott a helyzet. Több gyülekezetünk háztartásában is nehézségek mutatkoztak.

Amikor pedig egyházunk is püspöki birtokokat kapott,⁴ a látszatközösség ellenére, túl a megelégedettségen, püspökeinkben is feltört az ambíció, hogy így legalább a hatalmas latifundiumokkal, középkori eredetű földbirtokokkal rendelkező katolikus érsekek, püspökök nyomába léphetnek, ha nem is kerülhetnek velük egyenlő színvonalra pl. "rang", "teknitély", reprezentáció dolgában.

Íme: "... múlt évi püspöki jelentésben bejelentetem, hogy az Országos Földbirtokrendező Bíróság 1927. évi október hó 4-én kelt 33 267/928. számú ítéletével egyházkerületünknek juttatta a Pátka község határában levő Wahl-féle birtok máriamajori részét. A birtok f. évi szeptember hó 18-án adatott át hivatalosan egyházkerületünknek, s az egyházkerületi felügyelő és az egyházker. pénzügyi bizottsági elnök urakkal egyetértően a régi bérlőnek, Dr. Szegő Miklósnak adtuk bérbe.

A püspöki birtok kijelölésével, 1929. október hó 1-ével természetesen megszűnt az úgynevezett püspöki államsegély, mert az állam tulajdonképpen ezt az állami dotációt váltja meg a püspöki földbirtok adományozásával. Anyagi előnyt ez idő szerint a püspöki földbirtok nem jelent, sőt inkább károsodást. Mégis jelentősnek kell itélnünk a földbirtok adományozást, mert a változó kormányok tetszésétől vagy politikai irányától függetlenül az egyház egyik lefontosabb dignitáriusát...⁵

Az 1928:41. tc az Országos Földbirtokrendező Bíróságot életbelépésétől számított 3 éven belül megszüntetendőnek mondta ki, és megszűnéséig csak a már folyamatban lévő ügyekkel foglalkozhatott.

Észre kell vennünk azt az állami tendenciát is, amely a protestáns püspöki földbirtokok adományozásával azoknak az élvezőit még jobban hozzákötöni igyekezett a protestáns egyházak által különben is támogatott "keresztény/keresztyén kurzus" vonalához, ugyanakkor pedig tovább mélyítette azt a szakadékot, amely már addig is nagyon mély volt, a főpapok és a földdel dolgozók - közöttük saját híveik - között.

A püspökök körlevelekben hívták fel az egyházközségek és a lelkészek figyelmét arra, hogy a nagy hírveréssel beharangozott "földreform" kapcsán egyházközszegi és/vagy javadalmi /lelkészi, tanítói stb./ földterületek igényeljenek. ^{6/a}

A kormányzat törekvése azonban csak részsikert hozott: alsópapságunk tekintélyes része nem "nyelte le" a horthysta propagandát, és nem hagyta magát attól megtéveszteni. Észre vette, hogy a nemzetvesztés útján egyre erőteljesebben felgyorsuló ellenforradalmi terror eszközként akarja felhasználni az evangélikus lelkészi kart is népünk - és benne a parasztság - félrevezetésében. A népért - átgondoltan vagy alkalmoszerűen -, ötletszerűen cselekvők, ha nem is az egész lelkészi kart, de annak tekintélyes részét jelentették. Lelkészi karunkat mindenestre, teljes egészében nem sikerült leszakítani a néppel való közösségről. Sajnos, különféle zavaros téveszmék is gyakran károsan befolyásolták lelkészeink, tanítóink, tanáraink magatartását. Ezeknek a kritikátlan, vagy egyházunk tanításával álcázott átvételében a legnagyobb felelősség egyházunk illetékes vezetőit - püspökeket, kulcspozíciókban volt lelkészeit, felügyelőit - terheli.

Megjegyzendő, hogy éppen 1927-ben a szárazság, majd 1928-ban a fagykár az értékesítési viszonyok romlásával párosult és megkezdődött a mezőgazdaság, elsősorban a szegény- és kispaszasztás rohamos eladósodása. Különösen a kivándorlás, az egykézés és a szekták jelentették - mint riasztó jelzések, amelyekre egyházunk részéről megfelelő intézkedés nem történt - a paraszt- és földkérdés megoldatlanságát.

A földért hiába viaskodó, azt sajátjának hosszú évszázadok óta nem valló parasztságunk, a dolgozó, nincstelen kisemberek százezrei, sőt: milliói körében az egyházak - így a mi egyházunk - földdel kapcsolatos az egészében negatív tanítása sem ért el egyértelmű eredményt. Ez a tény részben a pártok parasztpolitikájának, részben a kismemizettek öntudatosodásának, részben pedig /sajnos, szinte alig kimutathatóan/ megértőbb, józanabb egyházi embereink munkásságának is köszönhető. Az első faktornál különösen figyeljünk arra a tényre, hogy "Új földreformot!" címmel, 1926. márciusában jelent meg a nemsokára lehetetlenített MSZMP agrárprogramja, amelyet több ezer példányban illegálisan terjesztettek a parasztság között.

Az ellenforradalmi rendszer keilős közepén, csak a csendőrség 1932-ben és 1933-ban 1163 kommunista, főleg mezőgazdasági munkás és szegényparaszt ellen indított eljárást.

Az Országos Központi Hitelszövetkezet tőkés érdekszövetkezet volt, amely főleg állami pénzekből, a nagybirtokosok érdekeinek a szolgálatában látta el hitelekkel a magyar mezőgazdaságot. Schandl Károly 1921. decemberétől 1928. márciusáig

a Földművelésügyi Minisztérium politikai államtitkára, 1925-től pedig az Országos Központi Hitelszövetkezet alelnöke, majd 1928-tól vezérigazgatója volt.

A Gazdák Propaganda Szövetsége nagybirtokosok által 1927-ben alakított szervezet volt: azt követelte a kormánytól, hogy a földmegváltási összegek behajtása ne magánjogi, hanem közjogi formában történjen, vagyis: az állam kártalanítsa a nagybirtokosokat, és a földek árát azután az állam hajtsa be a reformföldesektől.

Egyházunk ebben az időszakban, de kiváltképpen néhány évvel később, az 1934/37-es zsinaton alkotott törvények szerint, csekély kivételtől eltekintve, szinte lényegét, feladatát, küldetését meghazudtolva igyekezett "behajtani" az elmaradt és esedékes egyházi adókat, még a nincstelenektől is - állami segédlettel. Irgalom szinte alig volt, megértés is csak nagy ritkán. Idős presbiterek és idős nyugdíjas lelkészek a megmondhatóknak, hogy milyen nyomásnak volt kitéve sok helyen a gyülekezet, vagy annak vezetősége, ha megpróbálták önállóan, a saját fejükkal gondolkodni, és a saját szívükre hallgatni: retorzió, mellőzés, üldözés, büntetés kijutott nekik bőven, nem egyszer a legsúlyosabb!

A birtokmegoszlás alig változott: továbbra is rendkívül egészségtelen arányú maradt. Ennek illusztrálására csak annyit, hogy pl. 1935-ben a 100 kat. holdon felüli birtokok az összes mezőgazdasági művelésű területnek még mindig 48 %-át foglalták el.

A Horthy-rezsim egyházunkat is bele akarta rántani kalandor, bűnös, irgalmat nem ismerő politikájába úgy, hogy egyházunk közben ennek a rendszernek segítsen elnyomni a saját, egyháza és az ország létének terheit viselő, kismizizett, földnélküli parasztokat, tengődő agrárproletárokat, nyomorgó kisembereket!

Rövid áttekintés az egyházi birtokokról Magyarországon /1937/:

római katolikus	862 704 kat. hold
görög katolikus	14 590 " "
református	103 755 " "
evangélikus	21 055 " "
görögkeleti	4 712 " "
izraelita	1 694 " "
unitárius	302 " "

Összesen: 1 007 812 kat. hold

Ezután már semmi csodálkoznivaló sincs azon, hogy az egyház, küldetésének félreismerése mellett, történelmének szinte legnagyobb mulasztásait, hibáit követte el.

A "földközpontú magatartás" velejárói

Az évszázadok óta alig változó - és ha valamelyest változtak is, végeredményben mindig súlyos terheket jelentő - körülmények hatására a parasztságban még jobban megerősödtek azok a jellemvonások, amelyek összességükben sajátos veretet adtak az egyének, a parasztcsaládoknak és a falusi gyülekezeteknek.

a/ A szorgalom, a fanatikus munkavégzés. Sokkal több és egészen más volt ez, mint a "... kaparj kurta, neked is

lesz!..." optimista kicsengésű vezérelve!

Aki közelebről ismeri a Horthy-korszak falvainak, parasztságának az életét, az jól tudja, hogy a 6-7 éves gyermek elsősorban nem az iskolát, hanem az "élet iskoláját" járta: naponként "vizsgázott" a ház körüli segítős, takarítás, etetés-itatás, pásztorokodás tantárgyaiból", hogy azután majd, kelendő jártasság és kis tapasztalatszerzés után, "felsőbb osztályba" lépjen! A munkavégzésben a terhelés és az intenzitás azután egészen az öregkor elejéig fokozódott. Ezután kezdődött csak - egyenes arányban az öregedés - a munka csökkentése, de ez a folyamat szinte csak a halállal szűnt meg!

Ezt az egész életre szóló munkafolyamatot alig-alig szakították meg az ünnepek, ezeknek munkaszünettel és templomba járással történt kitöltése.

Alig néhány gyülekezetben érezte kötelességének a lelkes, hogy istentiszteletek után, otthonaikban keresse fel híveit és elbeszélgetve velük, jobban megismerje őket, tájékozódjon sajátos viszonyaikról, életkörülményeikről és lelkipásztori módon, felelősen szolgáljon nekik. Ezt a centrálisan és szervesen lelkipásztori szolgálatot nagyon sokan "feleslegesnek" vagy "rangon alulinak" tartották!

b/ A takarékoság. Gondosan vigyáztak arra, amit több emberélet küszködésével sikerült összegyűjteniük. A fiatalok szórakozása, a szolid mértéken túli kocsmázás, költekezés nemcsak a családon, a rokonságon belül, hanem szinte az egész faluban a megszólás és megvetés tárgya volt. Inkább csak az élet sorsfordulóin /keresztelés, esketés, temetés/ engedtek meg maguknak egy kicsit többet.

Kiugró esetek erősítik ezt az életszabályt. Ismerek tési gyülekezetünk területén is jónéhány olyan családot, amelyek kizárólag a szinte már túlzásba vitt takarékoságuknak köszönhetően, hogy vizsgált korszakunkban észrevehetően a nagy többség felett állottak megelégedés tekintetében!

Döntő mértékben a szegénységnek, egészen kicsiny mértékben pedig a takarékoságnak volt az eredménye az alultápláltság, az öltözködés és a lakásberendezés szegényes, igénytelen volta.

c/ A földszeretet, a családi vagyon bálványozása. Az apáról-fiúra örökölt kis földterület jelentette a létalapot. A magyar kisparaszt kapcsolata a földdel elsősorban nem az örökölt és konok konzervatívizmust, hanem a pusztá létfenntartás kényszerű kapcsolatát jelentette!

A módosabbaknál az összegyűjtött vagyon, a földterület nagysága /amelyhez esetenként rét, legelő, erdő, szőlőterület stb. tartozott/ jelentette a gyülekezetben és a faluban egyaránt a "tekintélyt", a "befolyást".

Házasságkötéseknél a két fő szempont az azonos vallásfelekezet és a megközelítően azonos vagyoni helyzet volt.

Mind ezek a jellemzők a gyülekezetek lelkészeinek is súlyos problémákat jelentettek, de csak kevesen látták a cselekvés szükségességét és tettek valamit megoldásukért.

"Fejlődés?"

Mindazt, ami bénító, visszahúzó és gátló, akadályozó tényező volt parasztságunk életében: nem lehetett "fejlődésnek" feltüntetni. Márpedig lényegében az egész 25 esztendő ebből állt. Mindenféle állami, társadalmi és egyéb intézkedések

többek között a parasztság különben is legelnyomottabb rétegeinek még szorosabb gúzsbakötését szolgálták. Európa közepén párját ritkította az a már régen idejétmúlt társadalmi berendezkedés, amelyre az országvezetés és az egyházvezetés illetékesei szinte egymást versengve vigyáztak és igyekeztek nemcsak féltékenyen konzerválni, hanem lehetőleg átmenteni az egyre élesebben kirajzolódó katasztrófa, a világháború utáni időkre.

Sajnos "fejlődésről" csak a fasizálódás és a háborús hisztériakeltés vonatkozásában beszélhetünk. Messze kerültünk nemcsak a földkérdés körültekintő, igazságos megoldásától, hanem a csendes, de aggodalmaktól mentes élettől is!

Egyházi vonalon is egyre inkább keveredtek a szélsőséges-konzervatív, nacionalista-fasiszták hangok a józanabb-reálisabb-nyugodtabb hangokkal. Egész korabeli sajtónk erről tanúskodik, különösen a korszak vége felé.

A munkanélküli mezőgazdasági munkások száma - a nyári hónapokban, esetenként - megközelítette a 800 000-et.

Halotti anyakönyveink bejegyzései némán tanúskodnak arról, hogy milyen fokú volt pl. a gyermekhalandóság, a tbc, milyen kezdetleges volt az orvosi, védőnői ellátottság, fekvőbeteg-gondozás stb.

Sok gyülekezetben a lelkész az egyszerűbb orvosi feladatokat is elvégezte.

Néhány lelkészünk megoldási kísérlete falusi gyülekezteinkben, szétfeszítené ennek a rövid áttekintésnek a kereteit, de röviden meg kell emlékeznünk azokról a "névtelenekről" akik nem az első vonalban, hanem eldugott, elzárt, csendes falvakban munkálkodtak és a maguk szerény lehetőségei szerint igyekeztek valamilyen segíteni híveiken keresztül a falvak lakosságát: gazdatanfolyamokon vállaltak előadásokat, téli műsoros estéken népszerű ismertetések tartottak, Hangya szövetkezeteket szerveztek /több községben az AFESZ- és a tsz-létesítmények ezekre a bázisokra épültek/, népszerűsítették a belterjes gazdálkodást, kertészkedést, a kosárfonást, gyékényfeldolgozást /hasura-kultúra/, szövés-fonást, selyemhernyó-tenyésztést, a méhészkedést stb.

Lelkesí ki karunk tekintélyes részénél megfigyelhető volt a népi írók, közöttük az evangélikus háttérű és kötődésű Darvas József hatása.

Sajnos ezek a "magánakciók" általában elszigetelten, kis területen, kellő átgondoltság, tervszerűség és összefüggések nélkül folytak, de hiányzott belőlük a távolabbi, biztos cél is. Az egyházi főhatóság sem igyekezett egységes mederbe terelni ezeket a próbálkozásokat. De ezek az apróbb jelek is azt mutatták, hogy lelkészeink jó része nem nyugodott bele a kínzó és bénító sivárságba, hanem - ha nem is aktív szembenállás formájában az egyházi vezetőséggel -, képességei és lehetőségei szerint igyekezett segíteni a falvak elesettjein.

A gazdasági válság miatt a mezőgazdasági munkások bére átlagban 61 %-kal csökkent. Forgalomba került a "boletta"; erről az 1930:22. tc intézkedett.

Amíg 1932-ben és 1933-ban az 5 kat. holdig terjedő birtokkategóriákban 1 kat. hold földnek 448 pengő volt az adóssága a gazdasági válság hazai hatásaként, addig az 1 000 kat. holdon felüli birtokkategóriákban 1 kat. hold földre csak 76 pengő adósság jutott.

Különösen nehéz volt a helyzet az Alföldön és a Tiszán-

túlon, mert itt tömörültek a nehéz körülmények között élő kubikosok és kisbérleők is. Egyházunkat ez a folyamat különösen a Viharsarokban és a Dunántúlon érintette.

A kisgazdákkal való szövetség létesítése készítette Gömböst az ún. gazdavédő intézkedések meghozására. Eszerint minden olyan gazda, aki rendszeresen fizette az adóját, és a kamatokat, 3 évi haladékot kapott adósságai kifizetésére. Ugyancsak Gömbösnek az ún. "hitbizományi javaslata" /1936/ különösen kiábrándítóan hatott: ez a "kis hitbizományokat" hozta volna létre és csak a középbirtokosság helyzetét javította volna. A telepítési javaslat pedig a nagybirtokok 8 %-át érintő "földreformról" beszélt, 25 évi végrehajtási idő mellett. Ebből az ugyancsak elvetélt tervezetből, amely az 1936:17. tc megjelöléssel került programba, lényegében semmi sem lett.

Még egy jellemző, az evangélikus veretű Békéscsabáról: "... az uralkodó osztályok inszpakcióval próbáltak a parasztság elviselhetetlen nyomorán 'enyhíteni'. 1931-1932-ben Békéscsabán a város 50 000 lakosából 19 000 embert /38 %/ kellett segélyben részesíteni. A segélyezettek fejénként és havonként 5 pengőt kaptak..."

Nem messze a bukástól

Az összefüggések miatt lássunk még néhányat az állami intézkedések közül!

1938. szeptember 5-én Imrédy kaposvári beszédében "csodás forradalomról" /?!?/ beszélt: ennek kapcsán a gazdavédelem reformjáról, az álláshalmazások megszüntetéséről, a kishaszonbérletek előmozdításáról és az "országos szociális hálózat" megszervezéséről. Mindezek ígéretek is maradtak.

1939. szeptember 19-én a kormány a parlament elé terjesztette "A kishaszonbérletek alakításáról, házhelyek szerzésének előmozdításáról és más földbirtok-politikai rendelkezésekről" szóló törvényjavaslatát, de eredménye ennek sem lett, hiszen a kibontakozó világháború már lekötötte szinte az egész gazdasági potenciált.

1942-ben már egymás után jelentek meg rendeletek a fejadagokról és az élelmiszerek árának maximalásáról.

Ebben, a lejtőn agrár vonatkozásban is nagyon gyorsuló folyamatban célszerűbbnek látták illetékeseink, hogy legalább a vészjelzések, józan figyelmeztetések leadása helyett a "jogrend építőinek", a "folytonosság" bajnokainak a szerepében tetselegjenek, a nacionalista szellemet militaristává fokozzák és egyházi részről is készüljenek a háborúra. Jónéhányuknak a "repertoárjához" hozzátartozott a "... majd mindenki kap földet a győzelem után..." nagyhangú, naív ígérgetése.

1944. áprilisában félévi elzárásra és 600 pengőre büntethették azt a mezőgazdasági munkást, aki munkahelyét elhagyta, vagy azt a birtokost, aki szökött munkást felfogadott.

A demagóg ígérgetések, fenyegetések azonban nem szüntették meg és nem is hosszabbították meg a velejéig népellenes rendszer esztelen, mániákus tébolyba csúszó végvonaglását. Egyházvezetésünk ekkor sem rázta fel sem az egyház, sem pedig a nemzet lelkiismeretét!

Befejezés helyett

Híveink jó része jelenünkben is falusi gyülekezetekben él. Vegyük nagyon komolyan az alapjaiban megváltozott és szüntelenül tovább változó, fejlődő életünk falusi, gyülekezeti vonatkozásait is.

Jelenüket csak úgy ismerhetjük és érthetjük meg jobban, ha közelmúltjukat is ismerjük; akkor is, ha a legfiatalabbaknak ez már "történelem".

Történelmünket parasztságunk - benne falusi gyülekezeteink népe - is munkálja, "írja", hagyományos munkaszere-tével becsületes szorgalmával, megváltozott körülmények között, szocialista hazánkban!

Jegyzetek, megjegyzések

- 1.) Mészáros Károly: Magyarország története
1919-1929.
Kézirat.
ELTE, BTK
Bp., 1971. - 77. old.
- 2.) V.ö.: 1.) jegyzettel, i.m. 55.old.
- 3.) Unger Mátyás-Szabolcs Ottó: Magyarország története
Gondolat Kiadó,
Bp., 1965. - 369. old.
- 4.) Számottevőbb evangélikus egyházi birtokok, a "földbirtok-reform után:
Bányai ehker.-püspökség 580 kat.hold
Dunántúli ehker.2 200 " "
Dunántúli ehker.-püspökség..... 530 " "
Tiszai ehker. 600 " "
Ezek mellett még több egyházközségünknek, ill. egyházi tes-tületünknek volt kisebb-nagyobb ingatlana, földbirtoka, vétel, ajándékozás, örökség stb. útján.
- 5.) Püspöki jelentés - DÁHE Ehker. 1929. évi október hó 23-án, Kaposvárott tartott évi rendes közgyűlésének jegyzőkönyve. Győr, 1929. - 46. old.
- 6.) Pl. Raffay a Magyar Nemzeti Szövetség egyik alapítója, és a MOVE elnöki tanácsának tagja is volt.
- 6a.) Több egyházközségünk - engedve a kísértésnek - akkora föld-területeket akart igényelni, amelyeknek az árát megfizetni nem tudta.
- 7.) Kis Aladár-Lengyel István: Magyarország története
1932-1939. Kézirat ELTE, BTK.
Bp., 1969. - 46. old.
- 8.) Bersényi Iván: Parasztnyomor Magyarországon a harmincas é-vekben. Élet és Tudomány, 1958. ápr.6.
13. évf., 14. szám, 422 old.

A jövő Istene – a Föld jövője

=====

A németnyelvű rendszeres teológia középpontjában ma az Isten-kérdés áll. Ezekkel a szavakkal foglalhatjuk össze röviden a protestáns teológia helyzetének elemzését. Az ebből a helyzetből adódó külső és belső kihívásokat és az adott kontextust a következő, tartalmilag továbbmutató, első pillanatra talán meglepő kérdésben összegezzük: mi a helyzet a Föld jövőjét illetően?

Első hallásra úgy tűnik, hogy ennek a megfogalmazásnak semmi köze sincs az Isten-kérdéshez. Legfeljebb annyi állapítható meg, hogy ebben a kérdésben fonódnak össze azok a veszély-irányok, amelyek a háború utáni, lezáruló társadalmakat fenyegetik. A következő, világot átfogó és egyben megborzongató címszavakban foglalhatóak össze ezek: éhínség, munkanélküliség, fegyverkezés, környezeti válság. Az idevágó témák listája egyáltalán nem teljes. Összességében ez a sokrétű probléma-komplexum azonban azokhoz a kérdésekhez vezet, amelyekben az emberi és nem-emberi élet és életben maradás Földünkön gyökerezik. Minden egyes kérdés már önmagában is eléggé komplex. A világviszonylat perspektívájából tekintve, egyelőre csak az válik nyilvánvalóvá, hogy ezek a létkérdések nem tekinthetők egymástól függetlenül, izoláltan. Földünk annyira kicsi lett, hogy minden mindennel összefügg, különösen akkor, ha egzisztenciálisan fenyegető veszélyekről van szó. A veszélyeztetettség jegyében válik érthetővé, hogy alapvetően a Földről, az élet helyéről van szó, - arról a Földről, amely mint biotrop, mint önálló fényvel nem rendelkező kis csillag, mint Adamah jelenik meg, amelyen a természetes evolúció létrehozta számtalan faj és species társaságában egy olyan sajátos teremtény található, mint Ádám a maga Évájával, amely teremtény önféjű, nagyra törő túlélni akarásában önmaga támad az élet gyökereire. Az ún. posztmodern ipari társadalomban valóban ott szunnyad egy olyan romboló erő, amely a Földet maradéktalanul és végső konzekvenciáiban ténylegesen "holt holddá" és "örültek csillagává" /Heidegger/ képes változtatni. A teológia mint Isten elgondolása, számos külső és belső kihívással találkozik. Ezek közé a kihívások közé tartozik mind az újkori ateizmus, mind a modern nihilizmus, mind az ősi és mindig újra akuttá váló theodicea-kérdés, mind a társadalmi szekularizáció jelensége. Messze túlmutat az ilyen szellemtörténeti és szociális jelenségeken és azokkal mégis egybefonódik a Föld jövőjére vonatkozó kérdés. A tulajdonképpeni kihívást azonban nem az egyes fejekben jelentkező intellektuális nihilizmus, hanem a valóságosan megtapasztalható értelmetlenség jelenti; nem a könyvekben és a szívekben jelentkező ateizmus, hanem a reálisan létező Istentől való eltávolodás, Isten-nélküliség és Isten-eklipzis^{5/a} /eklipzis=hold-, napfogyatkozás/ jelenti az igazi kihívást; nem a gonosz eredetén való akadémikus spekuláció, hanem a büntelen szenvedés, a hitványság, a rombolás koncentráló hatalma jelenti az igazi kihívást; végül nem a feltételezett vagy valóságos vallástalanság, amely széles társadalmi rétegekben tapasztalható, jelenti a valóságos kihívást, hanem sokkal inkább a romboló tendenciák látszólagos öntörvényűsége.

A veszélyeztetett Földre, az élet helyére tekintve hogyan gondolható Isten?

A következő megfontolások tudatosan erre a vezérkérdésre szorítkoznak. Ha a teológia nem akar ezekben a témákban csődöt mondani, akkor saját hagyományából kiindulva kell vitába szállnia ezekkel a kérdésekkel. Legjobb esetben arra lehet képes a teológia, hogy saját szerény határain belül néhány olyan gondolati lépést tesz, amelyek az élet és életben maradás reális veszélyeit szem előtt tartva olyan új, életet lehetővé tevő távlatokat nyit meg, amelyek nemcsak a pusztta életben maradásra, hanem a teremtéssel békében folyó sikeres életre vonatkoznak. A fenyegető veszély jegyében a teológia az élet üdvteljesebb lehetőségeinek szociális- és természeti hermeneutikus felkutatásává válik. Mint élet-teológia alapvetően a földi porból való élet mellett tör lándzsát. Ezen munkálkodva nem riad vissza egészen más tudományforrásból származó felismerésekkel való koalícióval sem, amelyek általában, legalábbis tendenciájukban, a gyógyulás és az üdv hasonló vonalát követik. Viszont nemcsak arról van szó, hogy ki kellene gondolni és próbálni egy új teremtés-teológiát és egy új életgyakorlatot a teremtés számára. A Föld jövőjére vonatkozó kérdés a teológia központi szívügye, az Isten-kérdés középpontjába vág. Kicsoda Isten a valóságot fenyegető, részben már apokaliptikusan ható veszélyekkel szemben, azokkal a veszélyekkel szemben, amelyek végső konzekvenciájukban a megsemmisítés végső diadalát, úgy tűnik, megvalósíthatóvá teszik? Jóllehet a Föld jövőjének kérdése meghatározza az Isten-kérdést és elvezet ahhoz, mégis a legbensőbb középpontból kiindulva kell ezt a vezérproblémát reflektálni. A következő öt gondolati lépés semmiképpen sem oldhatja meg a felvetődő kérdések tömegét. De talán egy olyan irányba mutatnak, amelyen haladva értelme lehet a továbbgondolkozásnak.

1. A jövő Istene

A közép-európai társadalmakban mérhetően emelkedett az utóbbi években a félelemérzés szintje. Itt-ott már-már egy új apokaliptika formáját ölti. Apokaliptikusan ható scénáriók olyan egyéni és kollektív félelmet szabadítanak fel, amely csak olyan életet tesz lehetővé, mintha a világra mutatója 5 perccel éjjél előttöt, sőt utánt mutatna. Ha a teológia ezt a helyzetet komolyan akarja venni, akkor jól teszi, ha nekilát a Biblia apokaliptikus szövegeit, a mai helyzetre vonatkoztatva, újratanulmányozni. A tudományos tradíció ehhez a munkához csak kevés segítséget, elsősorban kevés valóban segítséget nyújtó eszközt tud a teológia kezébe adni. A könyörtelenül elszabaduló pokoltól való mai félelem és pusztulás riasztó perspektívája számára lehetségessé válhat, hogy ezekből a szövegekből annál inkább kiolvassa a remény jelentőségét, egyfajta eszkatologikus életörömet, amely a kor minden veszélyeztetettségével és szorongatásával szemben is meg tud állni. Korunk végpusztulás hangulatát összehasonlítva azokkal a bibliai részekkel, amelyek mitologikus formában, hasonló fenyegető tendenciákról tesznek tanúbizonyságot, különösen világossá válik, hogy hogyan várják, hogy a kor fenyegető eseményeinek fekete háttere előtt győzelmesen megjelenik Isten jövője és érkezése. Sőt az újszövetségi értelmezés szerint az üdv nyújtotta alternatív jövő, amely mindent, az alapoktól kezdve, a novumba alakít át, már meg is kezdődött. Az újszövetségi exegeták között ugyan vitatott kérdés, hogy a történeti Jézus,

/ahogyan azt már Schweitzer Albert gyanítotatta/, korai apokaliptikus volt-e vagy sem, - kétségtelen, hogy kijelentésének magva Isten eljövendő országára utal, arra a basileiara, amit ő, Jézus, létében és cselekedeteiben már előrevetített. Jézus az újszövetségi tanúbizonyságok szerint, az eljövendő Isten reprezentánsa és reprezentátora volt. Nemcsak Isten uralma, hanem Isten maga, a maga lényében és létében vált Jézus szokatlan szavaiban és tetteiben, elsősorban a kereszthez vezetősorsában, mint a jelenbe betörő jövő, megtapaszthatóvá és érzékelhetővé. Az, hogy kicsoda Isten az elveszett ember számára, és hogy ki lesz Isten az elveszett ember számára, Jézus végzetéből olvasható ki és válik újra és újra továbbmondhatóvá. A praedicator az isteni szubjektumot világítja meg, amint megfordítva a szubjektum manifesztálódik a praedikatumban. Isten nem az ember praedicatuma, amint azt Feuerbach kísérelte meg megérteni, hanem az ember názáreti Jézus Isten jövőjének praedicatuma és praedicansa. Ez a jövő viszont nem holnap vagy holnapután kezdődik. Csak a vulgáris időképzet hiszi, hogy a jövő a még nem-et jelenti. Bármennyire transzcendálja is a jövő a jelent, annál inkább kényszerít és megboldogít, félelmet kelt és átörít, megaláz és felmagasztal a jövendő már ma. Ez vonatkozik a mindennapi tapasztalatokra is. A transzcendencia, az idő dimenziójából tekintve, mintegy előlről avatkozik bele a létbe. Még inkább érvényes ez Isten jövőjére vonatkoztatva. Létszerűen értelmezve Isten "előlről" közledek felénk. Isten elsődleges tulajdonsága a jövő.¹² Amikor Isten jövője elkezdődik, akkor a szenvedők meggyógyulnak, az elnyomottak felemeltetnek, a nyomorultak megváltatnak, a bűnösök kegyelmet kapnak, a szabadságuktól megfosztottak megszabadítatnak. Az Újszövetség Jézusról mint a mindenkorra irányt mutató, előzetesen megjelenő exemplum dei-ről beszél.

2. A hatalom nélküli Isten

Isten létét a jövő valóságaként képzelve megrendülnek a hagyományos Isten-képzetek és Isten-gondolatok. Hát Isten nem az az örök, mindenható, idő felett álló, akinek léte és lénye transzcendens és mindenütt jelenvaló módon mindenek felett áll? Valóban meg kell kérdőjelezni a hagyományos, metafizikus istenfogalmakat. Ez a kérdőjelezés a "jó Istenre" vonatkozó, természetesen kialakuló gyermeki elképzelések kétségbe vonásával kezdődik. A hagyományos Isten-tan revíziója végső absztrakciójában az Isten és a lét metafizikus kapcsolatának, az Isten és a görög arché, a teológia és az ontológia összekapcsolásának feloldására irányul. A teológia mint Isten elgondolása nem kerülhet a hagyományos metafizika apologetizisének problematikus szerepébe.

Egy hagyományos Isten-predikátum segítségével illuzóriummal ezt a megkérdőjelezést. A teológia, hagyományosan, Isten mindenhatóságáról beszél. Ez a teológia Isten létét metafizikusan gondolja el, mint olyan hatalmat, amely mindent átfog, mindenre hat és mindent okoz. Isten causa sui és¹³ mint ilyen egyben causa primae-je minden causa secundaenak.

Ez az elképzelés alakítólag hatott a teológiai absztrakciók magasságától kezdve egészen a gyermeki kegyesség élő mélységeiig. Kérdésséggé különböző szinteken lehetne kimutatni. A teológiának itt különösen figyelembe kell vennie azokat a pszichológiai kérdéseket, amelyeket Horst Eberhard Richter és Tilmann Moser vetettek fel.¹⁴ Horst Eberhard Richter vona-

lát követve napjaink életet veszélyeztető Titanicját úgy érhetjük meg, ha azt egy újkori isten-komplexum utolsó, kegyetlen megjelenési formájának tekintjük, olyan mindenhatóságra törekvésnek, amelyet egyfajta Istenhez hasonlóvá válni akarás jellemez. Egy mindenható Isten elképzelésében, az előbbi jelenség fordítottjában bár mély, kegyes ún. ós-bizalom/Richter/nyilvánulhat meg, amelyhez viszont ambivalens módon kapcsolódik a mindenhatóságra törő ösztön, amely elméletileg és gyakorlatilag aktívva válván az Isten-képzet vagy az emberi erő nevében be akarja kebelezni a mindenséget. Ebben a kritikus irányban továbbgondolkodva, elgondolkodtathat az az egyszerű exegetikai tény is, hogy a Pankrator praedicatum a bibliai szövegekben csupán háromszor, inkább periferikusan jelenik meg, - de jellemző módon János Apokalipszisében /Jel. 1,8; 4,8; 19,15/. A Septuagintának, az első keresztyének Bibliájának annyiban előkészítő szerepe van, hogy a LXX az ószövetségi "El saddai"-t - egy megmagyarázhatatlan Isten nevet - a Pankrator kifejezéssel fordította görögre, - hellenisztikus módon. Innen indulva talált utat Isten mindenhatóságának gondolata a korai keresztyén hitvallásokba, hogy azután később a kegyességet nyelvezetében és képzetvilágában alakítólag befolyásolja. A görögség által kialakított lét-metafizikában, a causa sui gondolatban éri meg végső felmagasztosulását. Az, hogy a keresztyének Istene masszívan, mélyen a népi kegyességbe behatolva válhatott egyeduralkodóvá, - egy másik gondolatmenetet követve - minden kétséget kizáróan összefüggésben áll azzal is, hogy az ógyház császári "nagy-egyházzá", uralkodó egyházzá vált. A földi császár felett a mennyei császár áll, aki birodalma, az univerzális kozmosz felett mindenhatóan uralkodik. Az epiteton kifejezésben, az ógyház kontextusában értelmezve, olyan brizáns, theo-politikai kifejezés rejtőzik, amelyet külön is érdemes lenne megvizsgálni.

Távol az ókor politikai teológiájára vonatkozó ilyen elképzelésektől, a jelenkor tapasztalatainak és a bibliai szövegeknek viszont közvetlen közelségében érvényes a következő tétel: a kereszt Istene elsődlegesen a hatalom nélküli Isten, aki magát fenntartás nélkül, mintegy ajultan szolgáltatta ki a halálnak. Jézus keresztje felett nem egy diadalmas Atya-Isten áll, aki talán ezt az eseményt nem is veszi egészen komolyan. A kereszt eseményben, mint Isten-történelem, történelmileg megtapasztalhatóvá válik a jövőnd Isteneinek ajulata. Ez a megrázkódtatás, ez a sokk-hatás világosan kiolvasható az Újszövetség sok más szövegrészéből is. Jézus keresztben elhangzó kiáltása Isten hatalom nélküliségéről panaszkodik és azt vádolja. A jövő Istene még nem a mindenható, mindenütt jelenvaló, örökké uralkodó Isten. Isten, mint a jövőnd üdve, még várat magára, akkor is, ha ez a forradalmi változást okozó valóság már beavatkozott ebbe a világba. Isten jövője még lehetetlenné válhat, elsötétülhet és megsemmisülhet, mert a gonosznak, a szenvedésnek és a halálnak még van hatalma. Isten jövőjét és uralmát még mindig radikálisan veszélyeztetik a fenyegető hatalmasságok. A modern teológia crucis helyesen látja Jézus keresztjében az első, mértékadó és minden mást meghatározó Isten-praedicatumot, feltétlenül ki kell tartani e mellett a felismerés mellett. Isten létéről és jövőjéről elsősorban a veszélyeztetett "már nem" és "még nem" formájában kell beszélni, - olyan ontologikus kijelentés kategóriá-

ban, amelyet a hagyományos metafizika képtelen nyújtani.

3. A győzedelmesen eljövendő Isten

A teremtés üdve beteljesülésébe vetett jó reménység nevében a keresztyének kimondottan hajlamosak arra, hogy a veszélyt okozó hatalmasságokat lebecsüljék, sőt néha ártalmatlanak minősítsék és tudatukban elfojtsák. Egy naív üdvtörténeti teológia nevében egy nukleáris katasztrófa, egy "holokausztusz" veszélye Isten azon ígéretére hivatkozva bagatellizálható /amint azt pl. bizonyos vakbuzgó, evangélikális körök az USA-ban teszik/, hogy ezt a "harmagedon"-t, mint a jónak a gonosz feletti végső győzelmét, kimondottan áhítják.¹⁸ A keresztfelől, mint Isten mértékadó valósága felől tekintve, viszont egészen mást kell mondanunk. Az első keresztyének a keresztben a legnagyobb veszély megjelenését látták, - Isten életének a halál által való veszélyeztetettségét észlelték meg. Isten léte, az élet és a jövő maga a radikális tagadás, veszélyeztetettség és megsemmisülés alatt nyög és szenved. A történelem minden szenvedése Isten szenvedésének árnyékában áll. És megfordítva: Istennek a szenvedők iránti szolidaritása minden szenvedést Isten veszélyeztetettségének vetületében akar megérteni. Joggal beszél Martin Buber ezért Auschwitzra tekintve az "Isten-fogyatkozás" tapasztalatáról.¹⁹ A keresztyén hit nem huny szemet olyan események előtt sem, amelyek a 70-es években az Archipel Gulag-szerű koncentrációs táborokban, vagy Kambodzsában játszódtak le. A szenvedés, legmélyebben, mint Istent fenyegető veszély érthető meg. Ha a teológia azon kezd el fáradozni, hogy a negatív aspektusokat ártatlannak tüntesse fel, akkor az ilyen teológia gnoszticizmusával vagy platonizmusával teljes joggal állítja szembe a protestálni tudó athéizmus a maga, a jogtalanul szenvedők iránti szolidaritását.²⁰ Az ilyen protestáló ateizmus ebben az esetben sokkal közelebb áll az Evangélium legbensőbb magjához, mint bármely diadalmas dimenziókban gondolkodó teológia.

A fenyegető veszélyek idején a keresztyén hitnek még inkább, mint máskor, feleletet kell tudni adnia arra a kérdésre, hogy mi az alapja az adott helyzetnek teljességgel ellentmondó győzelmi bizonyosságának. Kezdve Krisztus keresztyének páli értelmezésétől - ami Krisztusnak a halál feletti győzelméről beszél, Blumhart győzelmi kiáltásáig - "Krisztus a diadalmas hős"; a Septuagintában és a Jelenések könyvében alkalmazott sajátos Pankrator címtől kezdve, a "hiszek egy Istenben, mindenható Atyában" megfogalmazáson át el egészen napjaink Isten tapasztalatáig, amikor is Isten mint a felszabadulás válik megtapasztalhatóvá, - a hit merészségéhez tartozik, hogy minden veszély ellenére is proklamálja ezt az Isten-bizonyosságot. Miben gyökerezik ez az anti-apokaliptikus bátorság, amely metaforikusan, diadalmaskodni tudó győzelmi bizonyosságig magasulhat fel?

Semmilyen, még oly jól átgondolt történelem-spekuláció sem tud ehhez a levezethetetlen eredményhez elvezetni. Ez a megállapítás érvényes mind a mai veszélyek láttán, mint a történelem során jelentkezett veszedelmekre visszatekintve, amelyek mostani életünket fenyegető halálveszélyekhez viszonyítva semmiben sem voltak kisebbek. A keresztyén történet eredményét nem lehet levezetni semmilyen antropológiából, mély emberismeretből és semmilyen teológiai antropológiából sem. Az

ugrásszerű átváltás a tagadásból az új, megbékéltető és üdvöztető álláspontra, semmilyen dialektikus vagy metafizikus művészkedéssel sem igazolható.²¹ Az élet iránti bátorságnak, reménységnek és szeretetnek az egyedüli alapja egy üdvteljes valóság észlelése, amely semmilyen ismert vagy kevésbé ismert valóságból sem vezethető le. Ennél a kérdésnél minden metafizikai ontológia csődöt mond. Isten valósága mint jövő teljesen más, mint mindaz, amit a hagyományos metafizika mint létszerű valóságot elképzelt és képzelni engedett. A metafizikus léthez hasonlóan Isten valósága radikálisan más. De éppen ebben gyökerезik és ezen nyugszik a hit bátorsága és győzelmi bizonyossága. A hit egy olyan észlelhető valóság által érzi megragadtatva magát, amely gondolatilag levezethetetlenül jelenik meg, amely mint radikális ismeretlen tör elő és mint üdvteljesség ismerteti meg magát, amely magát tagadni, az emberi tudatban és azáltal elfojtani, valamint megsemmisíteni engedi magát, - hogy mégis, napról napra új rejtettségben és csendesen, néha hatalmasan és mindent megrázóan legyen jelen. Isten jövője a halált és az új életet összekapcsoló híd.²² A hit létét egyedül és kizárólag Isten levezethetetlen jövőjének köszönheti, amely jövő még mindig kegyesen munkálkodik az élet és az életben maradás irgalmatlan hatalmi harcában, amely az üdv lehetőségének még akkor is teret nyit, amikor úgy tűnik, hogy a túlélés minden lehetősége megsemmisül. Isten jövője ott nyit új lehetőséget, ahol és amikor úgy tűnik, hogy a lét minden elképzeltető lehetősége már-már csődöt mond. Isten mint a hit bátorságának alapja -, a következő szóképbe foglalható ez a kijelentés: annyit jelent ez, mint a lehetőség lehetővé tétele.²³ Isten létének mint jövőnek lényegi vonása az inzisztencia, egy olyan kategória, amely lét- és tapasztalatszerűen kimutatható. Az, hogy ez az üdvteljes valóság-dimenzió még a pokol sötétségének repedéseibe is be tud hatolni, /- Auschwitzban is imádkoztak, - mondja Moltmann,²⁴ / ez adja meg a keresztyén hit sajátos fundamentumát. Légyökérhez hasonlítható ez a hit, amely nyugtalanul és nyugodtan, szorongatásban és mégis bátorítóan előrenyúl a jövőbe, amely meglepetéseket, csodákat és folytonosságot ígér. Tartózkodni fog az eschatologikus triumfalizmustól. Isten veszélyeztetettsége tovább tart.

A kereszttől az új, életre keltett léthez vezető út még korántsem ért véget. Éppen ezért kell határozottan, nyugodtan és bizonyossággal beszámolni a gyógyulás, az egésszé válásra vonatkozó tapasztalatokról, amelyek az életet fenyegető veszélynek elébe mennek és azzal szembeszállnak. A veszély jelenvalóságában tesznek bizonyosságot Isten győzedelmes jövőjéről. A Jézusnak Isten új életébe való feltámasztásáról szóló beszámolók így Istennek a halállal szembeni ellenállóerejéről szóló bizonyosságtétellé válnak.²⁵

4. Az élet Istene

Ezért kell így következtetnünk: Isten nem valamiféle fölöttes-világ, túl a földi történeten, hanem olyan valóság ő, amely a mi búzke és végülis szánalomra méltó földünket már réges régen gondjaiba vette. A Föld mint az élet helye, sokféle sajátosságot mutathat. Hogy az ember valóban a teremtés koronája-e, - mint ahogy az előszeretettel ruházta fel őt az újkor ezzel a címmel,²⁶ - régóta nemcsak asztrofizikailag kérdéses. Ezen az argumentációs síkon maradván kevés ellentmondás fe-

dezhető fel azzal az antitézissel szemben, mely szerint a föld joggal értelmezhető úgy, mint egy világmásodperc planetáris torzszülöttje, valahol az asztronómikus ósrobbanás és a halálba haladó kozmikus evolúció között /Ulrich Horstmann apokaliptikus tézise értelmében/, és ezért a Föld jövőjét csak egy kráterekben gazdag hold víziójában képzelhetjük el.

Lehetséges, hogy valamikor Isten kozmikus teremtettsége az emberteremtény és ennek elementáris bázisa, a por-földből való élet nélkül fejlődik majd tovább. Hogy hol lesz ez a - Teilhard de Chardinnel szólva - ún. omegapont, azt nem tudják sem az asztrofizikusok, sem a fizikusok, sem a biológusok, sem a teológusok.²⁸ A fölnnek, az ember lakóhelyének végpusztulására vonatkozó spekulációk azonban a jelenbe vezetik vissza gondolatainkat. Az elképzelhetetlen teremtés-folyamat közepette található meg az a kis, tűnő provincia, amelyben az élet experimentuma folyik Isten mint jövő itt nemcsak alfa és omegaként van jelen, hanem olyan vezérfonalként is, amely az élet sikerülését kívánja segíteni. Ami számít, az Isten jelenleg jelenvaló közelségének megtapasztalhatósága. Ott, ahol az élet, és így a megsérült iránti szeretet konkrétan megtapasztalhatóvá válik; ott, ahol az élet feletti öröm, és így a korlátozott keretek között folyó élet feletti öröm és ott, ahol az élet iránti bátorság és így a veszély közepette jelentkező bátorság is konkrétan megtapasztalhatóvá válik -, ott Isten inzisztenciájának /kitartó állhatatosságának/ és Isten közelségének köszönheti az élet létét. Isten úgy szerette ezt a földi provinciát, ezt a dominium terrae-t, hogy éppen itt vállalkozott, különös módon arra, amit experimentum mundi-nak és laboratorium salutis-nak /Bloch/ nevezünk.²⁹ Az ember mint élőlény speciális módon válik Isten partnerévé. Ilyen nézőpontról megközelítve a világ teremtéséről szóló ősi mítoszok /mint pl. Gen. 1-3/ újra és új nyelven kezdenek szólni hozzánk. Az ember lényének sajátossága sem asztrofizikailag, sem a biológiai evolúció alapján, sem szociológiailag, sem kulturálisan nem mutatható ki többé egyértelműen. Minden ilyen tézis önmaga körül forog. Az ember döntő sajátosságának lényege az, hogy benne egy létében veszélyeztetett teremtményre találunk, akit az univerzális lét-lehellet lehelt életre, és aki közösségben él azzal, aki őt létre lehelte. Még akkor is, ha az ember saját biztonságát, uralmi vágyát, vagy életbenmaradását olyan módszerekkel igyekezik biztosítani, amelyek az önmegsemmisítés veszélyét rejtik magukban és így az embert végveszedelembé sodorják -, ezt az univerzális szellemet nem tudja megsemmisíteni. Erre a bölcsességre tanítja egy ősi teremtmény az embert, amikor arra serkenti, hogy építse és őrizze meg ezt az elenyészően kicsiny és mégis olyannyira csodálatos provinciát, a dominium terrae-t.³⁰ Az ebből következő maxima, legfőbb elv félreértéssel: az élet szeretetéből konzekvensen következnek az Istenre alapozott ép élet fennmaradásáról való gondoskodás és az ilyen megalapozottságú élet további fennmaradásáért való felelősségvállalás.³¹

5. Teológiának, mint Isten elgondolásának feladata

A bevezetőben feltett kérdés, amely a teológiának, mint Isten elgondolásának lényegére és értelmére vonatkozott, egyértelmű irányt kapott. Nyilvánvaló, hogy a kérdéssel kapcsolatban központi helyre kerül a hagyományos emberközpontú

/antropocentrikus/ ill. az inkább theocentrikus gondolkodás-
mód paradigmái között jelentkező vita.³² A sikerült életről
alkotott teológia alapjáról visszatekintve, megállapítható
mindkét gondolatrendszer létjogosultsága -, anélkül, hogy e-
gyiket a másik ellen ki kellene játszani. Az ilyen gondolko-
dás alaptengelye egyértelműen a teocentrikus vonalon nyugszik
és így még világosabban kell állást foglalnia az Istent és em-
bert fenyegető veszély láttán azok mellett az emberi tendenci-
ák mellett, amelyek a gyógyulás, az éppé válás irányába mutat-
nak. Ez a gondolkodás nem riadhat vissza olyan aporiáktól /le-
hetőségektől/ sem, amelyek a metafizikai gondolkodási le-
hetőségek határain jelentkeznek. Ezeket a határokon kell a fen-
ti, még kidolgozatlan gondolatokat a legkülönbözőbb irányokba
tovább differenciálni.

Minden gondolkodás irányát azonban döntően a Föld jö-
vőjének témája kell, hogy megszabja. A teológia mint Isten el-
gondolása egyrészt, a veszélyeztetett étellel foglalkozó elmé-
leti-gyakorlati hermeneutika, másrészt a sikerülő élet meg-
születésének segítője. Egyedül a lehetséges megépülést, a le-
hetséges üdvöt lehetővé tevő után igazodik, egyedi tapasztala-
tokat eredményességük, sikerességük szempontjából betűzget,
hogy így azokból épületesebb, több üdvöt adó tendenciákat ve-
zessen le és felfedezze, hogy hogyan válhat minden emberibbé,
igazabbá, békésebbé, épebbé és üdvösebbé. A Konkretissimum
Christus nem egyetemesíthető, de Krisztus követésében és úton
Isten jövője felé folyamatosan újra konkretizálható. A sikeres
élet útjelző táblái -, mint pl. a kiengesztelhetetlen kiengeszt-
telése, a szeretetlenség iránti szeretet, a halál jegyében is
jelentkező békeség, a remény a reménytelenségben, az élet a
halállal szemben -, egy olyan hermeneutikai és az új élet meg-
születéséhez való segítségnyújtás olyan irányába vezetnek, a-
melyen haladva Istent nem kell többé bizonyítani, mivel ő maga
mint az üdvösség jelenlévő hatalma bizonyítja meg magát. Isten
elgondolása így nem éppen diadalittasan, de a hit merészségé-
vel és bátorságával abban a bizonyosságban mond ellent az éle-
tet fenyegető végső veszélyeknek, hogy az experimentum Dei et
homini és a mysterium salutis továbbra is folyamatban van -,
azért, hogy mégis sikerüljön.

Jegyzetek

/1/ V.Ö. A.Jäger, Gott. 10 Thesen, Tübingen 1980, 7-45. old.,
és A. Jäger, Mut zur Theologie, Gütersloh, 1983, 56-79.

/2/ A Föld teológiájának tervezetéhez ld. H. Timm, Das Welt-
quadrat. Eine religiöse Kosmologie, Gütersloh 1985, 193 kkk;
A. Jäger, A Föld teológiája, TZ 39 /1983/, 166-177.

/3/ Ezzel a témakörrel foglalkozik a Westfaliai Evangélikus
Egyház tartományi zsinatának beszámolója, Verantwortung für
Gottes Schöpfung, ... a Landeskirchenamt kiadásában, Biele-
feld 1986.

/4/ Ez az abszurd, de reális lehetőség szaltó mortáleként,
halálugrásként, egy új apokalipszis köntösében jelenik meg iro-
dalmi szinten Ulrich Horstmann, Das Untier /A szörnyeteg,
Wien-Berlin 1983/ c. művében. "Az apokalipszis a küszöbön
áll. Régóta tudjuk már, mi szörnyetegek és mindnyájan tudjuk.

A pártok civakodása, a fegyverkezési és leszerelési viták, a katonai parádék és békemenetek, a békenyilatkozatok és a vég nélküli fegyverszünetek mögött régen létrejött már egy titkos megegyezés született, egy ki nem mondott, nagy egyetértés: hogy véget vetünk magunknak és a hozzánk hasonlóknak, olyan hamar és olyan alaposan, amennyire csak lehetséges - kivétel nélkül, aggályoskodás nélkül és túlélők nélkül. /7/. "Holdosítsuk anyagcsere-zavarokban sínylődő bolygónkat!"

/5/ Ezen kihívások összefoglalása Hans Küng, Existiert Gott /München 1978/ c. művében található.

/5a/ v.ö. /19/

/6/ A szerző itt az irdisch-erdisches Leben kifejezést használja, így kísérli meg a héber Adam értelmi-hangulati háttérének pontosabb visszaadását. /Irdisch=földi; irden=agyagból készült, agyagból való; az "erdisch" kifejezés a szerző által az irdisch-irden-Erden szavakból alkotott neologizmus./

/7/ Az, hogy a németnyelvű teológia Barth és Barmen óta már-már dogmaszinten átkozza az ún. natürliche Theologie-t, könnyen vakká tehet a természet teológiájának ügyével szemben. Ebből a barthi-barmeni szempontból tekintve azt, ahogyan H. Timm /v.ö.2/ megkísérlti megfejteni a liber vitae et naturae-t, könnyen el lehetne intézni azzal a megállapítással, hogy Timm kísérlete az egykor katasztrófaként felismert irányzat újjáélesztésének kísérlete. Ez a szemlélet és megítélés viszont félreismerné és figyelmen kívül hagyná Timm munkájának súlyponti, tudományelméleti és ökológiai motívációját és azt, hogy az alapjában megváltozott körülmények a természet teológiájának témáját ismét aktuálisá tették. Szerintem Timmnek kimondottan érdeméül szolgál, hogy ezeket az akut-aktuális motívumokat fundamentálteológiailag arra az alapvető pontra vezeti vissza, ahol azok teológiailag mélyrehatóvá válnak. Ezért várhatjuk érdeklődéssel trilógia-tervezetének következő köteteit.

/8/ A Svájcban az NSZK-ba települt szerző úgy tapasztalja, hogy Németországban összehasonlíthatatlanul erősebb a kollektív világ-félelem, és ez az elhatalmasodó félelem kihat a mindennapi élet felszíni jelenségeire is. /v.ö. In der Welt habt ihr Angst, ... Predigten aus Bethel, Bielefeld 1983./

/11/ Történelem-kritikai szempontból tekintve továbbra is problematikus, bizonytalan talajon történő vállalkozás az újszövetségi szövegen túl a "történelmi" Jézusra következtetni. Annál nyilvánvalóbb viszont, hogy ezeket a szövegeket, magjukban a korai zsidó és korai keresztényen apokaliptika elemei alakították. Erre a tényállásra mutattak rá, joggal és kitartóan az ún. konzervens eschatologia képviselői, szemben az általános kutatási irányzattal. V.ö. M. Werner, Die Entstehung des christlichen Dogmas, Berlin-Leipzig 1941; F. Buri, Die Bedeutung der neutestamentlichen Eschatologie für die neuere protestantistische Theologie, Zürich 1935.

/12/ Ez a megfogalmazás az E. Bloch életművével folytatott teológiai vita során alakult ki. Bloch az exodus Istenét a jövővel, mint létállapottal /Futurum als Seinsbeschaffenheit/ ruházza fel. V.ö. K. Rahner, Zur Theologie der Zukunft, München 1971.

- /13/ M. Heidegger a causa sui formulában fedezte fel a metafizikai Isten-fogalmat -, Identität und Differenz, Pfullingen 1957, 63.
- /14/ Horst Eberhard Richter, Gotteskomplex, Reinebeck b. Hamburg 1979; Tilmann Moser, Gottesvergiftung, Frankfurt/M 1976.
- /15/ A földi uralkodó fölé helyezett isteni pankrator - győzedelmes, stigmát viselő Krisztus személyében ábrázolva - egyrészt relativálja a császári hatalmat, másrészt viszont legitímálja. Ezen elképzelés dogmatikai hátteréhez v.ö. F. Buri, Der Pankrator, Ontologie und Eschatologie als die Grundlage der Lehre von Gott, Hamburg 1969.
- /16/ Elsősorban a két tübingeni teológus, Jüngel és Moltmann adott az újraértelmezett kereszt-teológia által ennek a gondolatnak új tartalmat. V.ö. E. Jüngel, Tod. Stuttgart 1971; Gott als Geheimnis der Welt, Tübingen 1977. J. Moltmann, Der gekreuzigte Gott, München 1972.
- /17/ Végsőkéig kiélezett formájában az ún. Péter apokalipszisben jelenik meg a doketizmus abszurduma, amely a kereszt feszítés ábrázolásában a megalázott felett az "élő Krisztust" látja, aki "vidám és nevet". V.ö. E. Pagels, Versuchung durch Erkenntnis, Frankfurt/M 1981, 122.
- /18/ Az USA vitatott csillagok háborúja tervének hátterében az egyik indíték ez a konzervatív ideológia, amelyet az európai közvélemény sokszor észre sem vesz és képtelen megérteni. Észak-Amerikában viszont ennek az ideológiának messzire visszanyúló hagyományai vannak, amelyeket az agresszió jellemez. Még akkor is, ha úgy tűnik, a csillagok háborúja technológiailag nem valósítható meg, eltekintve a vállalkozással kapcsolatos anyagi és stratégiai kétségektől, a projektum egyértelműen kifejezi azt az eredetileg vallási reménységet, hogy a "gonosz hatalmával" szemben biztos védelem teremthető meg.
- /19/ M. Buber, Gottesfinsternis, Zürich 1952. /Buber az "Istenfogyatkozás" kifejezést az eklipszis /-hold- vagy napfogyatkozás/ analógiájában használja. A ford. megjegyzése./
- /20/ V.ö. H. Gollwitzernek az Aljosa és Iván /Dosztojevszkij, Karamazov-testvérek/ dialógusához írott kommentárjával. Krummes Holz - aufrechter Gang, München 1970, 156kkk.
- /21/ Ez teszi kérdésessé E. Jüngel fáradozását is: Jüngel, Hegel nyomdokain haladva megkísérli a lét és a nihil /semmi/ vég-ső dialektikáját Isten lényegébe belegendolni, ami ontológiailag "a se nihilum ek-sistere"-ként határozódik meg. Eredendően újszövetségi vonás a kereszt, a halál, a nihil ellenére is kifejeződő, életbe vetett hit. Másrészt a német idealizmus és annak abszolút optimizmusa összeomlása óta problematikusává vált az a spekuláció, amely ezt a hitet támogatja és magyarázza -, vagyis az, hogy Istent a nihilrel harcoló létnek tekinti. Ez a tétel további kidolgozásra szorul. V.ö. E. Jüngel, Gott als Geheimnis der Welt, 295kk, 522kk.
- /22/ Ezen megfogalmazás alapján, megfordítva, felvehető Jüngelnek Isten létmódjára, mint szeretetre vonatkozó "materiális" értelmezése, amely szeretetet mint "az életnek és a halálnak az élet javára történő egysége" határoz meg. I.m. 434

/23/ Nem véletlen, hogy E. Bloch "Reménység filozófiájának" a lehetőségek átfogó ontológiájára van szüksége, enélkül ugyanis a remélő "gyászfátyolos optimizmusnak" csak légyökei lennének. Arisztotelészi és schellingi nyomon haladva a reménység végső támpontját a materia-magba, a kimeríthetetlen lehetőségek méhébe helyezi. /V.ö. Materialien zu E. Blochs "Prinzip Hoffnung", hrsg. v.B. Schmidt, Frankfurt/M 1978, 306kk/. Ezzel a metafizikai konstrukcióval szemben használom a "jövő" fogalmát, a jövő nem a lehetőség és ezáltal a reménység "alapja", hanem "lehetővé tétele".

/24/ J. Moltmann, Der gekreuzigte Gott, 266

/25/ Fritz Burival beszélgetve feltétel nélkül el kell ismerni, hogy az ilyen megfogalmazást és különösen azokat a szövegeket, amelyekre hivatkozik, "mitológiaiaknak" és a "feltétel nélküli önértelmezés nem objektíválható beteljesülése objektívált kifejezéseként" kell megérteni. Buri nyelvezetében a következők - és a hasonló - mondatoknak így kellene hangzania: "Jézusnak az új életbe való feltámasztásáról szóló beszámoló objektívált bizonyágtételek az embernek a halállal szembeni nem objektíválható, feltétlen felelősségéből eredő ellenálló erőről." Megfordítva viszont fel kell tenni a kérdést: honnan származik az ember önértelmezésének feltétel-nélkülisége. A problémát megvilágítandó utalhatnánk például Schleiermacher hit-tanára, aki Istent minden "feltétlen okozatiságának" /schlechthinige Ursächlichkeit/ nevezi és így a kegyes ember feltétlen függőség-érzetének tekinti. /F.Schleiermacher, Glaubenslehre, Berlin 1970/ 263/

Milyen "okozatiságnak" köszönheti létét, per analogiam, a feltétlen felelősség feltétel nélkülisége? Ettől a kérdéstől függ az interpretatív döntés, hogy Buri teológiája konzekvensen antropológiára redukálható-e, vagy megfordítva, azáltal, hogy frontot alkot a mitológiai és teológiai objektívizálásokkal szemben, egy végső soron "misztikusnak" nevezhető magot tartalmaz-e, amely egyrészt - amint Buri ezt itt-ott kifejezi - a "lét feltétlen hangjának" köszönheti létét, és amely másrészt mint minden klasszikus misztika, a teológiai pozíció radikálisát egyáltalán lehetővé teszi. Ezen interpretatív kulcskérdés megértéséhez v.ö. F.Buri, Denkender Glaube, Bern 1966, 93k.

/26/ V.ö. J. Haydn Teremtés-oratóriumának Uriel-áriája, ahol a "természet koronája" kifejezés fordul elő. Ez a túlzó, konzekvenciájában súlyos következményekkel járó újkori anthropocentrizmus azonban Haydn zenéje által relativizálódik -, a Teremtés áriájában, mint Isten dicsőítésében, az ember csak itt-ott kap vezérmotívumot.

/27/ I.m.

/28/ V.ö. Teilhard de Chardin, Der Mensch im Kosmos, München 1959, 229kkk.

/29/ V.ö. Laboratorium salutis. Beiträge zu Weg, Werk und Wirkung des Philosophen Ernst Bloch /1885-1977/, hrsg. v. der Akademie der Diözese Rottenburg-Stuttgart, 1985.

/30/ A "dominium terrae" Gen, 1,28 mellett, megvizsgálandó egy ökológiai teológia értelmében Gen.2,15 is.

Bach Máté passiója és az ébredés

Közismert, hogy Bach halála után művei jórészt feledésbe mentek. Bach "újra felfedezésének" döntő éve 1829, amikor Mendelssohn előadja a Máté passiót. Ettől számíthatjuk azt a folyamatot, melynek során a zenehallgatók lassan, fokozatosan felfigyelnek Bach többi műveire is.

Érdeemes megvizsgálni azokat a szellemi tényezőket, melyek mintegy a háttérben adták az 1829-es Máté passió bemutatás sikeréhez. Miért volt kudarc a königsbergi passió bemutatás, és miért volt siker Berlinben és Breslauban - veti fel a kérdést Hans Besch J.S. Bach Frödigkeit und Glaube című könyvében.

Besch három mozzanatot említ. Úgy látja, hogy a romantika továbbá a nemzeti érzés és végül az ébredés volt az, ami felhívta a figyelmet Bachra és előkészítette a talajt a Máté passió megértésére. A romantika szerepe az volt, hogy elmúlt korok kulturális emlékeit kezdték újra megbecsülni, - a német nemzeti érzés a német Bachnak öntudatos megbecsülését szorgalmazta. Minket teológiai szempontból természetesen főleg a harmadik mozzanat érdekel, az ébredés. Lássuk hát ezt közelebbről Besch említett munkája alapján.

A Máté passió sikere kapcsán sokáig nem gondolt a Bach kutatás az ébredési mozgalom szerepére. Mi jellemzi az ébredést? Elfordulnak a felvilágosodástól. Újra látják az élet irracionális oldalát is. Visszatérnek a régi teológiai kérdésekhez: bűn és kegyelem, ítélet és kiengesztelődés, Krisztus a Megfeszített és Feltámadott. Sokan vannak Berlinben is, akik naponként olvassák a Bibliát és mindig magukkal hordják az Újtestamentumot. Jellemző a bűnbánat és az odaadás a megmentő Krisztus iránt. Mi más ez a kettő, mint a Bach kantáták és a passiók fő teológiai tartalma? /Gondoljunk pl. két áriára a Máté passióból: Buss und Reu... és Aus Liebe will mein Heiland sterben.../

Nemesek, tiszték, hivatalnokok, kereskedők, diákok, iparosok - ezeket érinti az ébredés. Tehát minden rendet. Wendland írja: nagy ébredések voltak. Számítalan ember számára az első szeretet napjai voltak ezek. Lássunk még néhány adatot. 1815: Berlinben megtörik a felvilágosodás. 1819 óta egyre több a felébredt lelkész. 1821 táján Berlin fontosabb lelkészi állásaira csak az új szellemi irány embereit hívják meg. Wendland szerint: "A pietista irány győzelme a lelkészek között a 20-as évek végén megszilárdult". És milyen volt Mendelssohn, aki 1829-ben felújította a Máté passiót? Elhatározta magát a felvilágosodástól, de hite Bach hitét nem érte el. Saját bevallása szerint a Bibliát nem jól ismerte.

A passiót éneklő kórustagok között is vannak felébredtek. A berlini Singakadémia kapcsolatban állott felébredt körökkel. Nagy hatást tett a passió magára a kórusra is.

Az ébredési mozgalom visszahozta a felvilágosodás által eltorzított régi törzsénekeket, így a passió énekeit is. Erre szomjazott a gyülekezet. A felébredtek a passióban saját Krisztus-élményüket élték át /találkozás Jézussal/. Bach zenéje által az ólutheri passiókegyesség kiszorította a felvilágosodás kegyességét.

De menjünk tovább. Mit tudunk a Máté passió breszlai bemutatásáról? Mosevius 1829-ben hallja Berlinben a Máté passiót. Megszerzi a mű másolatát. És már 1830 április 3-án előadja Breslauban. Mosevius Bachnál a zenét és a szöveget benső egy-ségben látja. Nem ütközik meg Bach szövegein, mert nem a nyelv-vezet, hanem a lényeg érdekli. Közél áll Lutherhez. A Singaka-demie alapítási beszédében Luthert idézi: "... a zene ellensége a Sátánnak, sok kísértést és rossz gondolatot elűz és elűzi a szomorúság lelkét..." A zene orvosság a beteg léleknek és így Istenhez emel.

A breszlai Bach kultusz a Bachnak megfelelő interpretálás szellemében történt. Mosevius tehát nem volt romantikus. Fontos, hogy a lutheri szemlélet nyomait találjuk meg nála.

Az egyházi helyzet hasonló volt, mint Berlinben. 1815 óta Johann Gottfried Scheibel diakónus prédikált itt, ő volt a breszlai ébredési mozgalom szellemi hordozója. Látták a felvilágosodás vetését és aratását a népben, ahogyan kikezdte a bibliai kinyilatkoztatás hitet. A francia eszméket Napóleon se-regei követték. A történelem ítéletének hatása alatt újra tanultak hinni és imádkozni. Megdőlt az ember büntelen jóságának eszméje.

A Singakademie tagjainak sorában énekeltek pl. Winterfeld, Steffen professor felesége és leánya és 12 teológus. Ők Bach zenéjében saját hitük kifejezését látták. Steffen Scheibel diakónus barátja volt. Winterfeld házában jöttek össze. Itt futottak össze a breszlai ébredés szálai. Ebben a körben alakult ki a breszlai Singakademie is. Scheibel e felébredt lutheránus egyház előharcosa volt Breslauban. Az ébredés itt kifejezetten hitvallásos, lutheri volt. Így futnak össze a Luther és Bach reneszánsz szálai.

Végül Besch negatív példát is felhoz: a Máté passió Königsbergi bemutatását 1832-ben. Königsbergben racionalizmus volt. A papok az "észvallást" hirdették a szószékről. Érdekes adat, hogy 1842-ben Hävernick pietista professor előadást akar kezdeni Königsbergben, de a hallgatók megakadályozzák. Ezzel nem a professzor személye, hanem a vallási megújulás ellen fordultak. Nem csoda, ha Bach sem kapott itt visszhangot 1832-ben. A hallgatók egy része már a Máté passió első része alatt kiment a templomból. Mások elavultnak nevezték a művet. Az evangélisták szövege, úgymond, száraz. A recitatívók fárasztóak... Itt Königsbergben befulladt a Bach mozgalom.

Eddigi fejtegetéseink után is persze elismerjük, hogy Bachot elsősorban a zenészek keltik életre. De igazi megértéséhez kell, hogy értsük Bach hitét és kegyességét is. Ezer tapasztalat igazolja ezt.

Ha a Bach kultusz múltjából most a jelenbe térünk, sok tanulság kínálkozik. Bach passióinak mai népszerűsége sem csupán kulturális jelenség. Nem magyarázható csupán a barokk zene divatjával. 1829-ben is, és ma is a passió t ö b b, mint csupán zene. Túlmutat önmagán. A passió hallgatók egy része személyes hitét éli át a passió hallgatása közben. Nemcsak Bachot keresi, nem is csupán a harmóniákban gyönyörködik, hanem ebben az Igét hordozó zenében újra meg újra Isten szólítja meg őt.

Az Igehirdető műhelye

Pünkösöd 2. ünnepe

Ez 36,25-28

A szöveg megértéséhez. Magában a szövegben nincs különösebb nehézség, fontosabb ennél, hogy Ezékiel 36. fejezete lényegében Izrael jövőjéről szól. Eppen a jelen szomorú ellen-tétének alapján. Mert a jelen valóban szomorú: elhagyottság, szétszórtság. Izrael népét bálványozása miatt utolérte Isten ítélete. Az ítélet: elhurcoltatás, fogság. Ezért mondhatják a környező népek: "az ősi halmok a mi birtokunkba kerültek" - ezért vélik birtokbavenni az országot. Hiszen azt látják: Izraelnek vége, nincs tovább. Ez a nép is eltűnik a történelem süllyesztőjében. Még tragikusabb, hogy maga Izrael is így látta, gondolta sorsát. Ebben a helyzetben, ezen a mélyponton szólal meg az ige Ezékiel ajkán:

Isten nem adja népét pusztulásra. Az ítélet alá került nép is Isten kezében marad. Sőt: "hamarosan megjönnek", visszaérkeznek hazájukba, "beviszlek benneteket saját földetekre" /24.v./. És: "benépesítem a városokat, újjáépülnek a romok" /33.v./. Tudjuk, hogy ez a hazatelepítés Kr. e. 538-ban valósult meg. Ezékiel talán néhány évtizeddel előbb hirdette meg az ígéretet Isten indítására. Igénk rövid foglalata tehát: egy új korszak ígérete. Érdemes lenne készüléskor az egész 36. fejezetet elolvasni és a fenti szituációt is szem előtt tartani.

Ehhez azonban - és itt következik igazán kijelölt textusunk - egy belső megújulásra is szükség van. Isten népe úgy ahogy van, nem alkalmas egy új korszakban való életre, szolgálatra. Tisztulásra van szüksége /"tisztá víz"/, legbensőbb újulásra /"új szívet adok nektek"/, ami természetesen megváltoztatja az egész életet is /"rendelkezéseim szerint éljetekek"/. Ezt a mély és gyökeres életváltozást egyedül és kizárólag Isten tudja megvalósítani. Mi itt ezen a ponton még tovább is léphetünk: Ezékiel ajkán, tehát az Ószövetség talaján itt olyan ígéret hangzik el, ami voltaképpen előremutat, mondjuk ki nyíltan, Izrael életében így nem valósult meg, csak az Újszövetség talaján, Jézus Krisztus művében. Itt tehát egy - ha nem is megszokott értelmében - "messiási ígéretről", próféciáról van szó. Igénk tehát túlmutat a hazatelepítés történelmi eseményén, a megvalósulás: új szív, új élet, új gyülekezet Krisztus művében, azon belül pedig Pünkösödkor valósult meg igazán.

Mert Pünkösöd ünnepe éppen ennek az ígéretnek is dia-dalmas megvalósulása. Ezzel az ünneppel egy egészen új szakasz kezdődött Isten népe életében. Megszületett az egyház, az új gyülekezet. Ezen a ponton - élesen fogalmazva - kilépett Isten népének története a Biblia kereteiből és elkezdődött az egyház története. Úgy lesz ige hirdetésünk igazán pünkösödi - talán a Lélek sokszori emlegetése nélkül is - ha mi magunk ilyen egyedülállónak látjuk ezt az ígéretet és meglátjuk, hogy annak valósulása a pünkösödi csoda. Tehát pünkösödkor sem a látvány, vagyis a szélvihar, a tűz, meg a különböző nyelveken szó-lás az igazi csoda - ezek kíséreljenségek -, hanem a megújulás, az élet változása és a gyülekezet születése. Ennek megvalósítója pedig a "tisztá víz", az új szívet teremtő erő, az

életet Istennek tetszővé tevő Szentlélek egyedül és kizárólag. "Veni creator Spiritus" - énekelte és énekli ma is Isten népe az ősi éneket. Kell is és szükséges is. Mert ahogyan akkor egzisztenciális, Isten népe létét, életét jelentő volt ez az ígélet, úgy van ez azóta is napjainkig. Ez az ígélet számtalanszor ismétlődött és valósult az egyház életében. Döntő üzenete van ma is. Nemcsak azért, mert a pünkösdi ünnepre készülünk. Pünkösdkor és az ünneptől függetlenül is erre van szüksége egyházunk népének ma is, ennek az ígéletnek megvalósulására. Egyházunk életében lehet vitatkozni különböző módokról és utakról, lehetőségekről. Lehet különböző szempontból nézni egyházunk életét, mint ahogy ez folyik is ma egyházunkban. De abban egyik lehetőségünk, sőt kell is legyünk, hogy egyházunknak valóban újulásra, ennek az ígéletnek megvalósulására van szüksége. Mindig is így volt, ma különösen is így van. Ezért ez a pünkösdi ünnep egyesíthet bennünket ebben a látásban, ebben a reményességben és ebben az imádságban: "Ó, jöjj, teremtesz Szentlélek." /231. ének/ Jó lenne, ha valóban együtt és így látnánk ennek az ígéletnek jelentőségét, horderejét és hatalmát is ünnepünkön egyházunk egész mai életében.

Az igehirdetéshez javasolt vázlat:

"Az én népem lesztek"

Isten népéhez tartozunk. Kereszttségünkben Isten elhívott, elpecsételt. A konfirmációban megerősített minket, azóta ígéjét is számtalanszor hallottuk, s ha kérdeznek, bizonyára magunk is hittél és felelősséggel valljuk: Isten népéhez tartozunk. De valóban? Minden megkeresztelt és megkonfirmált evangélikus az egyházunkban igazán Isten népéhez tartozik? Súlyos kérdés ez. Egy külföldi egyházi lapban olvastam ezt a mondatot: "mi hisszük, hogy Isten él, de úgy élünk, mintha nem lenne". Nem illik ránk is ez az ítélet? Életünk miről beszél? - Igénkben Izrael életében egy súlyos szakaszcsoportról van szó. Arról, hogy Isten az ítéletben is népének tekinti Izraelt, mégis ezt mondja: "az én népem Istennek, nem pedig a győteseknek". Valahogy így van velünk is. Tagadhatatlanul Istenhez tartozunk, Isten is így tekint ránk, mégsem vagyunk igazán Isten népe. Bűneink, bálványaink elválasztanak Tőle. Nem áll életünkben, hogy "Istent mindennél jobban féljük és szeressük". Ezért ahhoz, hogy egészen és igazán népe legyünk, hogy ez az ígélet megvalósuljon, életünkben és egyházunkban is, ahhoz bizonyos dolgoknak történnie kell.

1. Újulásra van szükségünk. Arra, hogy valósuljon: "új szívet adok néktek és új lelket adok belétek." Röviden és egyszerűen: Isten meg tudja tenni, hogy szívvel és lélekkel népévé legyünk. De a képből még ennél is több van. A Bibliában a szív az élet hordozója. Abból indul ki minden élet - mondja az ige egy helyen. Amikor tehát Isten új szívet és új lelket ígér, ilyen belülről megújult életet ígér. Erre Jézus szava szerint annál is inkább szükség van, mert a szívünk is megromlott a bűn miatt, hiszen a szív minden rossz forrása is lehet. Ezért van szükségünk új szívre nekünk, egy új élet forrására. Sokan ennél az ígéletnél egy mai szív-műtétet emlegetnek: új szív kerül a régi testbe. Meggyőződésem, hogy ez a példa gyenge. Mert szív-műtétes ember is maradhat Isten előtt régi. Jobb te-

hát az a mai szó és kifejezés, amit a politikai és társadalmi életben hallunk használni: az előrelépéshez új gondolkodásmódra van szükség, az ember belső megváltozására. Amikor Isten újulást ígér, akkor éppen ezt ígéri, ezt a belső, gyökeres és alapos változást értelemben, gondolkodásban és akaratban is. Erre van szükségünk nekünk és egyházunknak is.

2. Életváltozásra van szükségünk. Isten megújító munkája nem áll meg bensőnkben. Jézusnak az új borról és új tömlőről szóló példázata éppen erre tanít ma is: az igazi keresztény élet, Jézus követése belülről induló, "tartalmi" változás, de változnak a "keretek" is, a külső, az élet is. Ehhez valóban arra a megtisztulásra van szükségünk, amit igénk ígér. Vagyis Isten bűnbocsátó kegyelmére, hogy elvegye életünkéből, ami minket Tőle elválaszt. Így azután életünk is alakulhat egyre inkább Isten tetszésére, akarata betöltésére. Mert hiába prédikálom Isten akaratát, ha nem teszem, hiába tudom Isten akaratát, ha nem élem. Isten akaratát pedig egyetlen szóban lehet összefoglalni: szeretet. A megújult szív és élet szeretetben folyó élet. Így leszünk, csakis így Isten népévé a világban, így leszünk szeretetének hiteles hordozói és terjesztői. Mindnyájunknak és egyházunknak erre a megújulásra, változásra van szüksége.

3. Isten erejére van szükségünk. A magunk erejéből erre nem telik. Ha a magunk erejére tekintünk, csak odáig jutunk, ameddig Reményik Sándor a Pünkösdi szomorúság című versében eljutott:

"A Lélek ünnepén

A Lelket lesem én.

A Lelket, amely több, mint költemény.

A Lelket, amely sosem volt enyém.

A Lelket, amely sosem lesz enyém.

A Lélek ünnepén

Szomorúan zendül egyetlen igém:

"Hogy születhetik újjá, aki vén?"

Komoly szomorúság ez, de Isten tovább akar vezetni bennünket. Az igaz, hogy itt a csoda segíthet a szó legszorosabb értelmében, pontosabban szólva Isten ereje. De igénkben éppen erről a csodáról van szó. Isten nem tőlünk várja az újulást, hanem ő adja és teljesíti azt. Igénkben nem a mi cselekvésünkről van szó, hanem Istenéről kizárólag és egyedül. "Megtisztítalak" - "új szívet és lelket adok" - "eltávolítom a kőszívet" - "azt művelem, hogy rendelkezéseim szerint éljetek". Ezeket a hatalmas dolgokat csak Isten ereje végezheti el bennünk, de el tudja végezni, mégpedig a pünkösdi Szentlélek erejével. A Lélek ünnepén, enyém, miénn lehet Isten Lelke, aki bennünket alig keresztényeneket igazán Isten népévé tud tenni. Erre a csodára van szükségünk nekünk és egész egyházunknak, de ez a csoda valósulhat is.

Ezért lenne jó, ha egyházunk minden gyülekezetében és minden keresztyén szívből őszintén fakadna az ének könyörgése: "Ó, jöjj, teremtő Szentlélek".

Keveházi László

Szenháromság ünnepe

Mt 28,16-20

Szenháromság vasárnapjával új ünnepkör kezdődik. Hónapokon keresztül hangzik: Hallgassátok meg a mai vasárnapra, Szenháromság ünnepe utáni... vasárnapra kijelölt szent ígét... Ahogy az evangéliumok után következnek a Cselekedetek könyve, mindaz amit az Úr a tanítványok szolgálatán keresztül végzett, úgy figyelhetünk ezekre a vasárnapokra is, mint amelyek a befogadott ige gyümölcstermését tanúsítják. Ezen a vasárnapon sem a Szenháromság titkát boncolgatjuk, hanem az Ő üzenetére figyelünk.

Tanulságos példa. - Ágoston püspök, egyházatya a tengerparton sétált. Azon tőprengett, hogyan értheti meg és hogyan teheti hívei számára is érthetővé a Szenháromság titkát. Közben egy kis gyermekre lett figyelmes, aki a part közelében gödröt ásott és nagy igyekezettel hordta sietve kis merítőedényében a vizet. Megkérdezte: Mit csinálsz? Kimerem a tengerből a vizet! válaszolta. - Akkor rádöbbsent a püspök Isten alázatra intő üzenetére: Én is ezt akartam. Megoldani a Szenháromság titkát az értelemmel, felfogni a felfoghatatlant, kimeríteni a kimeríthetetlen.

Missziói parancsként ismerjük ezt az igeszakaszt. Küldetés az evangéliummal. Néhány idézetre figyeljünk.

"A gyülekezet egész élete és fejlődése attól függ, hogy teljesíti-e az Úrtól kapott megbízást. Ha elhanyagolja ezt a feladatát, ajtót nyit a lelki hanyatlásnak és pusztulásnak".

Ez a parancs: "Menjetek el mind a széles világra" mindvégig érvényes. Mindenki arra hivatott, hogy azokkal is törődjön, akik a közvetlen környezetünkön túl élnek. Az Údvizítő lerontotta a válaszfalat, a nemzetiségi előítéletet és szeretetet tanít az egész emberi család iránt... munkaterületünk az egész világ."

"Jézus tevékenysége, földi munkássága idején kicsiny területre szorítkozott és mégis sok nemzet tagja hallotta üzenetét. Isten gyakran a legegyszerűbb eszközökkel dolgozik és a legnagyobb eredményeket éri el. Istennek az a szándéka, hogy egész művésben szoros együttműködést létesítsen úgy, ahogyan a gépek dolgoznak. Terv szerint és célszerűen a Teremtő bölcs akarata szerint. A legegyszerűbb munkás, akit a Szentlélek vezet, olyan kapcsolatba kerülhet az evangélium hirdetésének munkájával, hogy az egész földet átfogja."

Ezek az idézetek E.G.White: A világ reménye c. könyvéből.

Karner Károly: "Máté elbeszélésének a hangsúlya azon van, amit Jézus mond. Mert ezek az "utolsó" szavai döntő fontosságúak a gyülekezet számára. Közlésükkel az evangélista nem "történeti" tudósítást ad, hanem a gyülekezet létalapját tárja fel... mert ahogyan az evangélista tudósítása szerint a tizenegy tanítvány leborult a Feltámadott Jézus láttára, úgy tekintett az egész gyülekezet imádságos alázattal, hittel a megdicsőült Krisztusra s tudakolta akaratát, parancsát, hogy engedelmessédjék és egész életét aszerint alakítsa."

AZ ÜNNEP JELLEGE

Szentháromság vasárnapjának az Ágenda szerinti témája: A Szenhááromság ismerete és szolgálata. - Mai igénkben különösen a szolgálatra esik a hangsúly. Erre rendelte Jézus a tanítványokat, ezzel bízta meg az egyházat. Tömören foglalja össze a Konfirmációi Káté: "Az egyház feladata, hogy hirdesse az evangéliumot, kiszolgáltassa a szentségeket és szolgáljon szeretettel minden embernek."

GONDOLATOK AZ IGEHIRDETÉSHEZ

Szabó Magda: Mondják meg Zsófikának... c. regényének a címe is az, ami az egész regény témájának az alapgondolatát is megfogalmazza. Orvos, aki a rendelőintézetben rosszul lett, leült az asztalhoz és csak ennyit tudott mondani az ott lévő beteg hallatára: Mondják meg Zsófikának... tovább nem folytathatta, feje az íróasztalra koppant, meghalt. Az orvos leánya Zsófi, hiába faggatta a beteget, talán még valamit mondott az édesapja. Hogy mit akart mondani utolsó szavaival szeretett leányának, azt már magával vitte a sírba.

Jézus utolsó szavait mi ismerjük. Mi tudjuk mit akart utoljára még tanítványai szívére helyezni: "Menjetek el mind a széles világra, hirdessétek az evangéliumot minden teremtménynek és kereszteljétek meg őket az Atya, Fiú, Szentlélek nevére.." Jézus szavaira, melyet nagyon szívükbe véstek a tanítványok, a mai kor gyülekezete, lelkészek és hívek együtt figyelhetünk.

Kiknek mondta Jézus ezeket a szavakat? "A tizenegy tanítvány pedig elment Galileába arra a helyre, ahova Jézus rendelte őket. Amikor meglátták őt, leborultak előtte, némelyek pedig kételkedtek." - Ők még Pünkösd előtt voltak. Félelem, bizonytalanság, kételkedés még újra jelentkezett.

Mi már Pünkösd után vagyunk. És mégis. A mai gyülekezetek is még mennyire hasonlítanak a tanítványok gyülekezetéhez. Hívők és kételkedők, lelkesedők és kesergők, örvendezők és csüggedők, ma is ott ülnek padjainkban.

Ez a kegyelem, hogy Jézus mégis reájuk bízta az evangéliumot, s a keresztség drága ajándékát. Ezeknek a tanítványoknak az életében munkálkodott úgy az Ő Lelke által, hogy az evangélium boldog bizonyágtevői lettek.

"Tegyetek tanítvánnyá minden népet." Milyen természetes, hogy vannak gyülekezetek, hogy városokban és falvakban lelkészek hirdetik az evangéliumot. Konfirmációi istentiszteletek voltak mindenfelé és csak a statisztikai összesítés mutatja majd, hogy hány ezren vettek először úrvacsorát. Gondoltunk-e arra, hogy mindez annak a gyümölcse, amit Jézus akkor rábízott a tanítványokra? Ők elmentek és hirdették az örömhírt és ez évszázadokon keresztül eljutott az egész világra.

Reánk is ezt a szolgálatot bízta. Már az Ótestamentumban is ezt olvassuk: "Ezek az igék, melyeket a mai napon parancsolok néked, legyenek a te szívedben, gyakoroldjad ezekben a te fiaidat és szólj ezekről, amikor a te házában ülsz vagy úton vagy..." 5 Mózes 6:4-7. - Ez a szolgálat tehát nemcsak papi feladat, hanem mindenkire rábízta az Úr. Luther a Kis Kátében a családfe szívére helyezi ezt a felelősséget: "Ilyen egyszerűen tanítsa a családfe a háza népét." Azután következik a tanítás.

Mennyire aktuális a Kis Káté elején található indokolás, amit Luther így írt: "Ennek a káténak vagy keresztyén tanításnak ilyen rövid, világos megírására az a siralmas helyzet kényszerített és ösztönzött, melyet nemrég mint egyházlátogató tapasztaltam. Istenem! Mennyi nyomorúságot láttam... semmit sem tud sok keresztyén a tanításból... és ezeket hívják keresztyéneknek..." Vajon nem mondhatjuk el ezt ma is? Tehát: Jézus a missziói parancsot bízta reánk is. Szülők, nagyszülők, hívek, gyülekezeti tagok. A parancsot pedig csak teljesíteni vagy megtagadni lehet. Más lehetőség nincs!

Szolgálni az evangéliummal, hogy Krisztushoz jussanak. Az alap: akiket már az Atya, Fiú, Szentlélek nevére megkereszteltünk. Az ő nevére írtuk, az ő gyermekei lettek. Ahogy születéskor a gyermeket a szülők nevére írják.

Szolgálni a keresztséggel, ez is missziói parancs. Annak a drága lehetőségét komolyan vegyék a szülők. - Majd ha nagy lesz - vélekednek így némelyek. Miért nem mondják ezt a védőoltásról is? Ott nem mondják: majd ha nagy lesz, majd ő dönt akarja-e vagy nem.

A missziói parancs igényli a folytatást is. "...tanítva őket, hogy megtartsák mindazt, amit én parancsoltam néktek." Gyermeküket megtartani Jézus közelében. Szülők és keresztszülők hallották a gyermek keresztelesekor: "A keresztyén szülők és keresztszülők feladata, hogy elsegítsék gyermeküket a Jézus Krisztusban való hitre, neveljék őket Isten parancsolatai szerint..." Mi más ez, mint a missziói parancs!

Mindazt, amire kérte Jézus az ő tanítványait, átfogja ez a két mondat. Ezzel vezette be Jézus a tanítványokhoz intézett szavait: "Nékem adatott minden hatalom mennyen és földön". S ezzel zárta: "Íme én veletek vagyok minden napon a világ végezetéig". Az a Jézus indít, akié minden hatalom és annak a Jézusnak az ígérete hangzik felénk, aki minden nap velünk marad. Ennek az ígéretnek a beteljesedését tapasztalták meg a tanítványok és ezt élhetjük át mi is. Ezzel a hittel induljunk mi is.

Jó lenne, ha mindenütt énekelnénk a 467. énekünket: "Ébredj bizonyásgtévd lélek..."

Varga György

Szentháromság ünnepe utáni 1. vasárnap

Rm 1,16-17

Exegézis és meditáció

Textusunk szervesen kapcsolódik az 1,8-15. v.-ig terjedő szakaszhoz, melyben Pál világosan kifejti, hogy nem "magánlátogatásra" készül Rómába menni, hanem "missziói tervei" számára lenne fontos ez a látogatás. A Birodalom fővárosában, a római keresztyén gyülekezet ugyanis bázisa lehetne, a Pál által képviselt "világra szóló evangélium" terjesztésének, amely képes volna a misszionáriusok "felkészítésére", és ennek a hatalmas munkának a szervezésére.

A "páli misszió" teológiai alapját alábbi megállapításai tükrözik: 1./ Adósa - ho ofeilletész - a Krisztusról szóló örömhírral görögöknek és barbárokknak, - vagyis a különböző kultúrák és a tartalmukhoz tartozó vallási felépitmények határait

átlépve, - minden embernek. /14.v./ - 2./ Az evangélium: Isten ereje, - ami képes üdvözíteni, vagyis megvédeni és megoltalmazni, minden életünket fenyegető, romboló és pusztító erőtől. - /16.v./ - 3./ S mivel Isten "üdvözítő örömhíre" éppen azt adja hírül, hogy Isten "a bűnöst nyilvánítja igaznak" irgalmából, - ez csak hitben ragadható meg!, - szükséges hát, hogy a gyülekezet elinduljon, a "hitből hitbe" való bizonyosságtételre. - /17.v./

Arra a vallási-kulturális miliőre is vetnünk kell egy pillantást, melyben az "őskeresztény", "páli-evangélizáció" felhangzott, - hiszen erre utal a 16.v. első fele: "nem szégyenlem az evangéliumot". - Jelen lehetőségeink miatt leegyszerűsítve az adandó választ, 1 Kor 1,23-ra utalok csupán: "a zsidóknak megütközés, a pogányoknak pedig bolondság." Ami mindenesetre mégis csak jól jelzi azt az ellenállást, ami egyfelől a gnoszticista, gőgös felsőbbrendűségben - /s itt tulajdonképpen most mindegy, hogy a vallási miszticizmus, vagy a filozófiai szkepticizmus gyökeréből táplálkozik-e, / - másfelől pedig a zsidós-vallásos megütközésben - /ti., hogy nem a "kegyeseknek" kijáró jutalom az "Isten üdve", hanem az evangélium a "bűnösöknek" szól, / - ölt testet.

A Hab 2,4-ből vett idézete a 17. versnek talán könnyíti az igehirdetésre való készülődésünket, - hiszen ni ilyenkor mindig elzarándokolunk Luther kolostori cellájába, ahol végigharcolta vívódásait az "irgalmas Isten" keresésében. - Ha azonban nem vigyázunk "teher" is lehet az az ősi lutheránus dogmatikai örökség, amelyikbe "belebújva" gyakran megfélekedtünk arról, hogy itt Pál nem "hitelvi vitát" folytat, hanem világmiszióra, evangélizációra készül; és szeme előtt nem "ellenfelek" vannak, hanem elesett, veszni induló életek, akikre azzal a reménységgel néz, hogy ezek az emberek az evangélium ereje által, "hitből megigazult" életben fognak élni.

HITBŐL - HITBE

/Az igehirdetés körvonalai/

1./ EVANGÉLIZÁLNAUNK, - DE

a./ Rideg, visszhangtalan a környezetünk: azt hiszem, mi az evangélizációt sokáig a "térítgetéssel" tévesztettük össze. Jézus kritikája az effajta "farizeusi kegyesség" fellett félreérthetetlen: "Jaj néktek... mert bejárjátok a tengert és a szárazföldet, hogy egyetlen pogányt zsidó hitre térítsetek,..." /Mt 23,15./ - A keresztény miszió igazi célja mindig: a bűnös, megkötözött, elesett ember meggyógyítása, "üdve", az élet, a reménység számára való visszaadása. Erre kaptunk "mandátumot" és nem elsősorban arra, hogy a "taglétszámot" növeljük. - Másfelől azonban az evangéliummal szembeni visszautasító magatartásnak lehetnek olyan "becsületes", intellektuális, filozófiai gyökerekből táplálkozó forrásai, amik felől nézve, valóban "hihetetlen" az az örömhír, amit mi odakínálunk nekik. Mert az mindent az Istenre, az Ő megelőző szeretetére épít, holott az ember számára csak az hihető, ami az embertől, a mi erőfeszítésünkéből telik. Először is meg kellene tanulnunk "nem megsértődni", ha minket az evangélium miatt kinevetnek. Másodszor, - és ez talán a sokkal fontosabb!, - sokat kell kérnünk Urunktól alázatot,

és sokat kell tanulnunk - sokoldalúan - a mai valós életet s a mai embert, hogy empátiával, olyan "beleélő, megértő" indulattal tudjuk szeretni embertársunkat, ahogy azt Urunknál láthatjuk. - Napjainkban azonban, az evangéliummal szembeni visszautasításnak egy olyan formájával is találkozhatunk, amely nem vallásos, hanem szekularizált oldalról érzi magát "mélthatlannak", az evangélium által kínált "üdv", gyógyulás megragadására. Főként szenvedélybeteg, vagy rossz családi körülmények között élő, beilleszkedési, szociális problémákkal küszködő fiataloknál találkozhatunk ezzel a "nekem már úgysem sikerül" lemondó beletörődéssel. De az emberi életkor vége felé, az idős embereknél is rátalálhatunk néha erre a kétségbeesett lelki helyzetre, amikor azt érzi valaki, hogy "alóla már végleg kicsúszott a talaj!" Ne feledjük, hogy egy ilyen testvérünk visszautasításában, talán az "utolsó kiáltás" hangzik fel: segítsetek!

b./ Van-e jogunk, "illetékességünk", más ember életébe avatkoznunk? - Ha a "jogot" keressük, akkor azonnal kész a válasz, amelyik mindig a kényelmesebb utat keresi: nem kell "beleavatkozni"! Mindenki oldja meg a maga baját! Bármilyen tetszetősnek tűnik, nem kétséges, hogy bűnös felelőtlenséget takar. - Igen, de ha hisszük, amit Pál is hitt, hogy "tartozunk" az evangéliummal, hogy "adósa" vagyunk a felebarátunknak, akkor nem kétséges hol a helyünk: ott ahol az emberi élet akár egyéni, akár társadalmi, vagy világméretekben pusztul, vesztélyeknek van kitéve; ott a helyünk, ahol ennek a pusztulásnak a megakadályozására, az emberi élet jövőjéért, a reménységért tenni kell valamit; ott a helyünk, ahol emberek már "feladják" a harcot, és nem küzdenek sem magukért, sem a családjukért, mert nincs kapaszkodójuk semmiben sem. - Ehhez azonban az is hozzátartozik, hogy aki "adósságát" fizeti, az legyen "szerény", és köszönje meg Istennek, ha egy embertársa felé is leróhatott valamit adósságából! - Az "adósnak" nincsenek jogai! - csak "kötelességei", de mi azokat boldogan, "hitből vállaljuk"!

2./ EVANGÉLIZÁCIÓ - ISTEN EREJÉVEL:

a./ Nem szégyenlem az evangéliumot: Isten Szentlelke felkészíthet mindenkit, aki kéri, hogy hű bizonyágtevője legyen az evangéliumnak. Mert az ígélet erre is vonatkozik: "Kérjétek és megadatik!" - Talán nem százak, nem egy nagy gyülekezet, hanem csak egy betegség mellett, a gyermekem, vagy öreg szülőm felém nyújtott kezét fogva: tudok Róla beszélni. - De előbb kérni kell! Mert minden célba ért testvéri szó, minden hitelesen elmondott bizonyágtevés, - mindig: "meghallgatott imádság"! - És csak a Krisztus keze alá odatérülő imádság őrizhet meg attól is, hogy "okosakat mondó oktatója" legyek a "világnak", a másik embertársamnak, ahelyett, hogy a "szolgája" legyek! Szolgálva embertársamnak azzal amim van, - s nem szégyellve Péterrel együtt kimondani: "Ezüstöm és aranyam nincsen, de amim van, azt adom neked: a názáreti Jézus Krisztus nevében, járj!" - Hányszor kínáltunk a "magunk ezüstjéből és aranyából", mert "szégyelltük" az evangéliumot?!

b./ Hiszen Isten ereje az: mert enélkül minden hívő, bizonyágtevő keresztyén merésznek, sőt elbizakodottnak tűnhet. Akik ma eljöttek ez alá a szószék alá, mi többet kapnátok emberi jó szónál, ha nem hihetnének együtt: az evangéliumban az Élő Isten maga munkálkodik ma is köztünk! - Jöttél a bánattal: Jézusnál van vigasztalás! Jöttél a félel-

meddel, erőtlenséggel: Jézusnál van erő! Jöttél bűnösen, méltatlanul, reménytelenül: Jézusnál van bűnbocsánat, van reménység, - még neked, még nekem is! - Ha csak egy szép szóknak emlékével mehetnénk haza erről az istentiszteletről, mi többet kapnánk itt, bármi más szép, emberi-erkölcsi gondolatokat ébresztő előadásnál? - Isten szava azonban arra biztat: higgyük, hogy az evangéliumban Isten ereje ragad meg minket - gyógyulásra, újulásra.

c./ Hitből - hitbe: igen, ez ilyen "egyszerű"! Az evangélizáció, az igazi keresztyén misszió "megtanulhatatlan". Nem lehet statisztikával "letudni", jól szervezett, mozgalmasságú gyülekezeti élettel "behelyettesíteni", - csak "hitből-hitbe" történhet. - Lám, megint imádkozni, megint csak kérni lehet. De ezt szabad, s ezt tesszük is egyházunkban és gyülekezeteinkben, amikor nemcsak magunkért, hanem minden istentiszteletért, minden bizonyosságtevőért együtt könyörgünk ezen a napon is: adj hitet azoknak, akik Krisztusról szólnak közöttünk.

d./ Az igaz ember hitből fog élni: Isten ezzel az ígérettel bocsát haza minket erről az istentiszteletről. Menjünk békességgel haza, és higgyük, hogy elkísér, "velünk jön" Urunk is! - Krisztus nem akar "itt maradni" a templomban: tár-sul kínálja magát. Magányod, küzdelmeid, kudarcaid útján magad akarsz továbbmenni?, - hívhatod: "Uram, maradj velünk..." - Ez az ígérete azonban messzebb is "üdvöt" kínál: az igaz ember hitből fog élni akkor is, amikor "lecsukódik a szem és utolsó dobban a szív": Vele élni fogunk - hit által - örökre!

Csizmazia Sándor

Szentháromság ünnepe utáni 2. vasárnap

Zsid 3,1-8

Ezigegetikai megjegyzések

A keresztyének szentek: nem erkölcsi tökéletességet, hanem a Krisztushoz tartozást jelenti. Nem állnak a sátáni erők hatalmi kényszere alatt, mert Uruk a Krisztus! Szent, aki Istennek szentelt, ami az elkötelezést is magában foglalja, vagyis Krisztus uralma alatt a megfelelő életet. A szen-tek egymásnak testvérei. E levélben a testvér szónak sajátos csengése van. "A keresztyének testvérisége azon alapul, hogy Krisztus, mint Isten Fia az Elsőszülött, aki Isten gyermekeit testvéreinek nevezi" /J. Schneider: Der Hebräerbrief/.

A figyelmeztetés /"figyeljetek"/ értelme nem erkölcsi követelményben rejlik, hanem abban, hogy a tekintetet Krisztusra irányítja. Csak a krisztocentrikus orientáltságban van erő! Itt szerepel egyedül az ŰSZ-ben az apostol szónak Krisztusra alkalmazása. Úgy értendő itt, hogy ő a páratlan, összehasonlíthatatlan követő, küldötte Istennek, mint a kinyilatkoztatás hordozója. Mint főpap az üdvösség hordozója és közvetítője. Isten apostola megbízatásával élénk lép, a főpap Isten előtt képvisel minket. Bengel ezt így fogalmazza: "Krisztus, mint apostol Isten ügyéért hozzánk tér be, mint főpap, a mi ügyünkért Isten elé járul". A hitvallás itt Jézus Krisztusról való bizonyosgtétel magától értendő valóságát jelentette, nem egy formula recitálását. A hit tárgya, ill.

iránya nem egy hitvallásformula volt, hanem az élő Úr Krisztus. Nem kizárt, hogy már korán, a keresztségnél homológia hangzott el, mely Krisztusról és az üdvösségről a legfontosabakat tartalmazta, de átszötte a hűnek ismert Krisztusról a hittapasztalat. Mózes és Krisztus úgy állnak egymás mellett, mint "háztulajdonosok". A szerző nemcsak Mózes és Krisztust állítja elének, mint az Ó-, ill. Újszövetség képviselőit, számára fontos az Ó- és Újszövetség választott népének összehasonlítása is. Az oikosz fogalma, képe az őszövetségi szent nép, mint Isten háza megjelölését szolgálta. Minden ilyen ház az építőtől és parancsoló Urától kapta nevét. Ilyen volt Mózes, Isten hű szolgálója a rábízott "ház" fölött, de Krisztus, mint Fiú saját háza fölé rendeltetett és ez mi vagyunk. Jelenti, hogy a Krisztusban hívők egyúttal élő kövei a neki szentelt templomban. Az Isten népéhez való tartozáshoz nem szükséges az Ábrahámtól való testi származás. Ha Mózes "háza" Krisztusban el is veszítette jelentőségét, de a maga idejében betöltötte az Isten rendelte szolgálatát. A levél kifejezése szerint: a régi házat, éppúgy mint az újat Isten építette. Az egész üdvösségtörténetben Isten munkálkodott. A döntő annak a felismerése, hogy mikor kezdi Isten az újat és mikor zárja le a régit. Ha viszont Isten Krisztusban új házat épített, akkor bűn a régihez ragaszkodni! Az üdvösség döntő tette nem Mózes személyéhez, hanem Krisztushoz kötődik. /V.ö. Jn 1,12/ A benne vetett bizalmat /parresia/ és a reménység dicsekedését ezért kell megtartani. A bizalom a hit lényeges része, rendíthetetlen kitartás és ragaszkodás a megismert igazsághoz, ráhagyatkozás Jézusra. Eközben Krisztus visszajövetelének reménysége éltet és ez olyan biztos és erős, hogy dicsekedésre ösztönöz. Házának részei úgy vagyunk, ha azzal a bizonyossággal megyünk a jövő felé, hogy az ígéret a valósággal egyenlő. - Az úton lévő nem biztos, hogy célba jut. Ez attól függ, hogy Istennek ma hozzá szóló hangját hallja-e és komolyan veszi-e?! A 95. zsolnárból való idézet arra figyelmeztet, hogy nem szabad a szívet elzárni a hozzá szóló ige elől.

Ami a gyülekezetnek szól

Gyermekek, fiatalok legtöbbször talán ezt a szót, felhívást hallják, mint tizenévesek, akár otthon a szülők szeretetében fürödnek, vagy az iskola padjaiban a pedagógus fürkésző szeme előtt ülnek: figyeljete! De a lelkeszi szolgálat is sokszor ezzel a szóval szeretné kiemelni a gyermekeket, konfirmandusokat az "érdektelenség hálójából", hogy végre betöltessük az "emberhalászat" krisztusi megbízását. E levél szerzője nemcsak fiatalokat tart szem előtt, hanem egy nagy családot, egy házat, melybe bekopogtat levelével, mindenkit testvérek szólít és figyelmet kér. Ez a levél hozzánk is eljutott: nem postás tette levélszekrénybe, hanem lelkes olvassa szószéken. De mi közünk hozzá? Úgy érezzük, hogy a "Zsidókhöz írt levél" témája nem a mi világunk, még akkor sem, ha zsidókból lett keresztényeknek szól, mert az új tartalommal megtöltött őszövetségi fogalmak idegenek maradnak. Csak az ne legyen idegen, aki szól.

Meg ne vessétek azt, aki szól és hív!

Mert elsősorban nem is az a döntő, hogy mit mond, hanem: ki mondja. Lehet, hogy nem értjük, mint sokszor a telefonba mondottakat, de azt tudjuk, hogy az édesapánk hangja. Ő hívott fel és a sok zavaró körülmény, zaj miatt a mondanivaló

még nem világos. Lehet, hogy nem érti a feleség férjét, akit benuulásos betegsége elnémitott, pár szava is nehezen felfogható, de tudja, hogy a férje, aki mindenképpen szeretné megértetni azt, ami nagyon fontos. Lehet, hogy Isten szavának megértését is több minden akadályozza, objektív és szubjektív szempontok állnak ennek útjában. Csak meg ne vessük a keresztén hálaosan megsebzett, "megbénult" Krisztust, ha nem is értjük szerzetét. Az ugyanis érthetetlen még feltámadása után is. De hallgassunk szavára, mert

1. Isten Krisztus által épített egyházat!

A levél szerzője mindenki számára felfoghatóan fogalmaz: minden háznak van építője. Nem bújik ki "magától" a földből, mint az elvetett mag. Aki már építkezett, tudja, hogy milyen nehéz munka. Mennyire összhangban kell lennie a tervezésnek a kivitelezéssel, a jó alapnak a felépítménnyel, a költségvetésnek az anyagi bázissal.

Isten egyházépítő munkája teljesen az Ő kezében van. A "mindent felépített" magában hordozza a hosszú tervezést /"régen sokszor és sokféleképpen szólt Isten.." Zsid 1,1/, melyet nem tartott titokban, hanem tudatta, mit akar tenni, építeni itt ezen a földön. Az épület egyetlen jó alapjáról is gondoskodott: Jézus Krisztus, a Fiú lett a fundamentum, akire nyugodtan építhette a falakat, a "házat".

Lehet, hogy természetesnek tűnik számunkra, amikor az egyházépítésre nézünk, hogy Isten munkáját elválaszthatatlannak tartjuk Krisztustól. Csak egyre alig gondolunk. Egyrészt arra, hogy ez az Ő háza. Az egyház teljes egészében Krisztus tulajdona. Nem adja át "semmi pénzért" másnak. Mert ha valaki "megtudta" érte, akkor egyedül Ő! Ehhez kapcsolódik az is, hogy Ő most is ennek a "háznak" egyedüli biztosítéka, hogy ti. össze ne dőljön. Ő nem úgy tulajdonos, hogy "élvezi" keresztén "megsebzett" kezei munkáját és most ebben a házban kiszolgáltatja magát, hanem mint fundamentum tartja az egészet. Ott van a mélyben a falak alatt, elrejtetten a szem számára, de létezik, bizonyítéka, hogy a ház még áll, nem lehet elmozdítani /tegnap és ma és mindörökké ugyanaz/, de lehet rá mindenkor építeni. Sőt mindent megelőzően: Isten csak Őrá hajlandó építeni minket is. Ezért figyeljünk Krisztusra, amikor elkeseredésünkben ez a személyes sóhaj fakad: "nincsen hová lennem". Amikor nem találjuk helyünket a "nagykorúságát" élni akaró, mégis összezsugorodott és "lelki kiskorúságban" stagnáló világunkban. /Lelki nihil etikai mélységeiben újabb gyógyíthatatlan betegség: AIDS/.

2. Krisztus, mint Fiú, hű egyházához

Hűsége abban nyilvánvaló, hogy nem válik meg tőle. Mint ahogyan egy háznak a "leghűségesebb" része a fundamentum, úgy Jézus is az marad. A történelem viharaiiban gyakran tűntek el házak és maradt az alap, melyre ismét lehetett építeni újat, új otthont, formájában talán mást, de az alap változatlanul hű maradt. Krisztus ma is hű útkereső egyházához, de fel kell ismerni a cél felé vezető utat. Krisztus hűségében számomra ma az a legcsodálatosabb, hogy hajlandó alapként adnia magát, hogy ráépítsünk, noha olyan erőteljesen a hozzáállásunk, vitatkozunk a ház formájában, a téglák "anyagára" nézve is kétségeink vannak. Bár reménységgel, mégis aggódva nézünk a megkonfirmáltakra, hogy gyors "kikonfirmálódásukkal" nem kerül-e válságos állapotba a "ház", az egy-ház?!

Jézusnak, a Fiúnak házához való hűsége az egyetlen

garancia, hogy érdemes "gyenge téglát" is kézbe venni, mert ebben az épületben, az egyházban nem az határozza meg a tartósságot, hogy mi milyen minőségűnek látjuk a "téglát", hanem az, hogy Krisztus hűsége járja át szavával, mert ő teszi tartóssá azokat, akik szavára figyelnek.

3. Az ő háza, mint egyháza mi vagyunk

Isten minket vett kézbe, mint téglákat egyenként, mint ahogyan egy ház építésénél a kőművesnek minden téglát kezébe kell vennie és oda helyezni a többi mellé és kötőanyaggal egymáshoz kötni. Jó tudnunk, hogy úgy vagyunk Isten egyháza, hogy már a keresetszégben elhangzott felettünk: "enyém vagy". Szeretetének legerősebb tényével, mint "kötőanyaggal" az úrvacsorában már a konfirmációkor Vele és egymással közösségbe épített. Egymásnak testvérei vagyunk, akik Krisztus házában nem függetleníthetjük magunkat egymástól. A testközelség, mint az egymásra és egymás mellé építettségnek a ténye és a szívközelség, mint az érzéketlen közömbösség kizárója, jellemzője ennek a háznak!

4. Az egyháznak szilárdnak kell maradnia!

Alig van szomorúbb látvány, de egyben fontosabb veszélyt jelző helyzetfelismerés, mint amikor tartásukat veszített, szétmálló téglákat, köveket szemlélünk egy épületben. Ennél csak az veszélyesebb, amikor Isten házában, az egyházban bizalmat és reménységet veszített tagok bomlasztanak. Mert nem igaz, hogy a reményt veszített öngyilkos csak magát tette tönkre, gyermekeit is megbélyegezte. Nem áll, hogy a szenvedélyek rabja magának árt csupán, családját is a tönk szélére juttatja, közösséget rombol.

Aki megveti Krisztusnak ma hozzá szóló, őt megszólító szavát, az az egyház épületében veszélyhelyzetet idéz elő, mint a morzsolódó, szétmálló téglá és kő az épületben. Soproni templomunk megmentésének egyik döntő fázisa, hogy kicseréljük a "kikezdett", mállásnak indult nagy kötőböket, mert egynek a szétesése a többit is mozgásba hozhatja és elvesz az építmény szilárdsága.

Tartsuk meg, mint "élő kövek" a bizalmat és reménységet mindvégig, az egész élet folyamán. Erre pedig erőt kapunk, ha a ma hallott szót nyitott szívvel, puha szívvel meghalljuk. C.S.Lewis "Démonok támadása" című könyvében azt mondja a jelenről, hogy az az egyedüli kapcsolópont Istennel. Az ördög célja éppen az, hogy az embereket a múltba vagy a jövőbe, emlékekbe vagy elvárásokba csalogassa.

Jézussal és egymással való közösségünknek a ma hallott igében kell megújulnia, mert holnap már késő!

Szimon János

XX

Szentháromság ünnepe utáni 3. vasárnap

1 Kor 1,26-31

1./ Valószínűleg nem vétünk a textus ellen, ha a korinthusi gyülekezet szociológiai összetételét apropónak tekintjük. Tipikusan annak a helyzetnek, amikor az Isten színe előtt gondolkodó ember, a teológus szembetalálkozik egy adottsággal, egy problémával, és azt valóban Isten színe előtt, teológusként, a transzcendens összefüggéseket látva igyekszik végiggondolni. A korinthusi gyülekezet nyilván nem volt homogén, de jellemző volt rá a leírás, amit 26b fogalmaz meg: "nem sokan vannak köztetek, akik emberi megítélés szerint bölcssek, hatalmasok vagy előkelők". Ezt a szociológiai összetételt látva lehet sajnálkozni, szégyenkezni vagy beletörődni /mint ahogyan ez kísértés mindannyiunk számára a magunk adottságai között/ - ám lehet mögötte Isten szándékát vagy akár jótetszését, de mindenképp mondanivalóját keresni s akkor nem csupán megvizsgáló-dunk, hanem irányt is kapunk, sőt magát Istent fogjuk mélyebben és igazabban megismerni. Ezt teszi az apostol. Rátekint a gyülekezetre, a kép semmiképp sem csábítja dicsekvésre vagy büszkeségre, de mögötte meglátja Istent, gazdagabbnak, ámulatba ejtőbbnek, mint előtte /korábban/, és most már tudja, hogyan tekintsen a gyülekezetre, hogy a lényegét, a valódi képet láthassa. Meg kell próbálnunk bejárni ezt az utat az apostollal és a korinthusiakkal egyfelől, önmagunkkal és gyülekezetünkkel másfelől.

2./ Isten előtt hatályon kívül kerülnek az emberi, az evilági értékek. Érvényét veszti a bölcsesség, az erő, az előkelőség Istennek egyetlen aktusával, a kiválasztással. Azzal a döntésével, hogy nem azokat választja, akiket bárki más is választana, hanem azokat, akiket nem választana senki. Pontosabban fogalmazva: még azokat is kiválasztja, akiket egyébként nem választana senki. Nyilvánvaló ugyanis, hogy nem arról van szó, mintha eddig érvényes emberi értékek helyére más emberi értékek kerülnének. Tehát óvakodjunk egy olyan iránytól vagy annak a látszatától is, hogy a "bolondokat, erőtleneket, lenézetteket, semmiket" értse a gyülekezet elé állított normaként, megvalósítandó, elérendő célként. Akkor ugyanott lennénk, ahol voltunk, csak az értékek neve és természetese cserélődött volna ki. Isten átlépi, felülmúlja, hatályon kívül helyezi ezeket az értékeket.

Miért dönt így? Miért választ ki, miért hív el ilyen módon?

a./ Erre a kérdésre az összefüggés adja az első választ. Textusunk előtt és után a botránynak illetve bolondságnak ítélt keresztéről van szó, amely mégis Isten hatalma és bölcsessége, ereje és győzelme. Ez tehát az a módszer, amellyel Isten dolgozik, és nemcsak egy speciális gyülekezetben, hanem mindig és mindenütt ez a munkamódszere. Önmagát is, a megváltás nagy művét is a gyengeség és a vereség látszata alá rejti, s így az embernek nincs más lehetősége, mint hogy elfogadjon. Mégpedig mindenki egyformán - gyenge és erős, bölcs és bolond, előkelő és lenézett, a valaki és a senki.

b./ A textus négy főneve adja a második választ: bölcsesség, igazság, megszentelődés, megváltás. Azért dönt tehát így Isten, hogy az ember Krisztusban igazi értékeket

kapjon. Krisztusban. Azaz egyedül benne ad Isten új egzisztenciát, méghozzá olyan egzisztenciát, amely betagolódik az új aión valóságába, azaz többé már nem e világból való, nem mérhető emberi értékekkel és mértékegységekkel. De ezek az örök érvényűek. Krisztus lett a bölcsességük. Gondoljunk itt Jézus búcsúbeszédeire és a főpapi imádságára, ahol Jézus az Atyával való teljes egységét hangsúlyozza. Így tehát Jézus Isten teljes bölcsességének birtokosa, és a Krisztusban lévők akaratát, gondolatait, döntéseit, tetteit most már ez a teljes bölcsesség irányítja. Tőle kapták, mert nekik maguknak nem volt. Ő az igazságuk is. Emberi mércével mérve vétkesek Isten és emberek előtt, Jézusban azonban igaznak mondja őket Isten, és valóban meg is szabadítja őket a bűntől. Amíg a gyülekezet Krisztusban van, addig az Ő igazsága érvényes és valóságos a gyülekezetre is. Jézus a megszentelődésük: mert Krisztusban vannak, ezért az Istenéi, azaz szentek. A megszentelődés mindig Isten tette, sohasem emberek erkölcsi teljesítménye. Ezen a helyen és ebben az összefüggésben talán minden másnál világosabban tűnik ez ki. Jézus a megváltásuk: a szó kettős idejében. Hiszen ez a kifejezés a zsidó apokaliptika szava eredetileg és szigorúan jövő idejű jelentéssel bírt. Izrael népének az utolsó időkben való megváltását jelentette az idegen uralom szolgaságából. Színtiszta jövő időt hordozott tehát. Épp úgy, mint ahogy az ÚT sok helyén is tisztán jövő idejű /Lk 21,28 Rm 8,23/. Itt azonban szigorúan jelen időt olvasunk pontosan úgy, mint a megelőző három kifejezés esetében is. Azt hangsúlyozza természetesen a jelen idő, hogy Krisztus már megcselekedte megváltásunkat. Mint tudjuk, ez a jelen idő sem idegen az ÚT szóhasználatától /nyelvezetétől/ /Rm 3,24 Ef 1,7 Kol 1,14/. Krisztusban az utolsó idők ajándékai jelenné válnak. A gyülekezet minden ellenkező látszat ellenére gazdag, időtálló értékekkel bír, és az igazit, a teljességet még várja, még csak ezután kapja meg. Mert a jelenidejűség természetesen nem oldja fel a megváltás jövő idejű, eszhatológikus jelentését. Ami Krisztusban elkezdődött, az teljesedik majd ki. Valósággal gazdag, aki Krisztusban van, már most, és várja az Isten teljes gazdagságának kiteljesedését.

c./ Végső válaszként pedig a Korinthusi levélnek szinte a refrénje hangzik el, ami itt először csendül fel és azután egyik központi gondolatává válik, főként a második levélnek /11, 16kk és 12. fejezet/: "hogy egyetlen ember se dicsekedjék az Isten színe előtt... aki dicsekedik, az Úrral dicsekedjék". Pál apostol azért nagy ellenzője a dicsekedésnek, mert az minden esetben öngazságot, "ön-megigazítást" jelent. Öngazságnak pedig nincs helye, mert nincs értelme és nincs alapja Isten előtt - teljesen függetlenül attól, hogy az egy zsidó törvény-etikán, egy hellenista gnózison vagy egy 20. századi felnőtté válás gondolatán alapul-e. Az Isten előtti dicsekvés tipikusan világi mértékegység, az pedig - mint láttuk - hatályon kívül helyeztetett. Mindezzel azonban senkit sem foszt meg Isten sem életörömtől, sem az elégedettség és boldogság érzésétől. Mert dicsekedhet az, akinek semmije sincs, mégis övé az Isten minden gazdagsága. Ezért a pozitív mondanivalóért idézi Pál textusunk végén Jeremiás ismert mondatát /9,23/. Szolgai idézet helyett azonban átalakítja a mondatot - félreérthetetlenül Krisztusra értelmezve. S bár nem írja olyan magyarázó módon körül, mint Gal 6,14-ben, de az "úr" ebben a mon-

datban minden kétséget kizáróan a megfeszített és feltámadott Krisztus. A Krisztus keresztjében való hit vet véget minden neveltséges, igazi alappal nem bíró dicsekedésnek. S ez a hit nyitja rá a szemünket arra, hogy mennyire mindent Krisztusban, Krisztusért és Krisztus által kaptunk; hogy ez az ajándék nagyobb és értékesebb minden evilági hatalomnál vagy előkelőség-nél; s hogy csak úgy a mienk, ha betagozódunk Krisztus testé-be.

3./ Egy gyülekezet - szánalomraméltó szociológiai háttérrel. Egy gyülekezet, amelyre ragyog a Krisztus szerete-tének, bölcsességének, igazságának, megszentelésének, megvál-tásának fénye. Nem olcsó vigasz ez. A valóság kemény, pontos és mégis vigasztaló feltárása. Gyülekezet-teremtés is. Mert ahol nem emberi mércével mérnek többé s ahol csak az Úrban di-csekednek, ott nincs értelme többé viszálynak, pártoskodásnak, versengésnek, semminek, ami megbontaná a gyülekezet közösségét. Békét, rendet, nyugalmat Krisztusban találunk tehát. És nem az a mércénk, milyen szociológiai háttérből jövünk, hanem az, hogy mennyire vagyunk Krisztusban.

Szabóné Mátrai Marianna

XX

IDÉZETEK. GONDOLATOK

Szentháromság utáni 1. vasárnap

Róm 1, 16-17

Ez két vers a Római levélnek és egyúttal Pál apostol egész életének is fő témája. Ő, aki bűnösnek/adósnak/ tudja magát görögökkel és nem-görögökkel szemben egyaránt nem tud nagyobbat a saját életéről és az egész világ életéről írni, mint azt, hogy Krisztus evangéliuma olyan erő, mely megment mindenkit: zsidót, görögöt és másokat egyaránt. Ebben az evangéliumban nyilatkoztatja ki Isten az ő igazságosságát. Az "igazságosság" kifejezéstől mindenki fél, akinek bűne van, mert nem ismer más megoldást, mint hogy a bűn elnyeri méltó büntetését. Ez azonban csak jogi értelemben igaz. Krisztus evangéliumában az igazságosság az, hogy ő magára veszi bűneinket és mi az ő büntelenségét örökölhethetjük. /Heinz Blauert/

XXXXX

Megigazulván hit által...: Az igazság immár nem a bűnös javára dönt, nem ellene. Az emlékezet mély bánattal tekint vissza a múltak bűneire, de a jövődő büntetéstől való félelem nélkül; mert Krisztus az ő népének adósságát az utolsó fillérig kifizette. Értelmünk előtt mint világos alapigazság az, mit elhíhetünk, hogy Isten igaz; nem csodálatos hát, hogy az Isten igazságában való ugyanaz a hitünk bizodalomnak és békességünknek támpontjává lesz? - Természetét kellene megváltoztatnia Istennek előbb, hogy csak egyetlen lélek is - akiért az Úr Jézus kezeskedett - tapasztalhatná magán a törvény ostorát. - Reményem nem azért virul, hogy talán nem volnék bűnös, hanem mivel olyan bűnös vagyok, akiért meghalt a Krisztus. Bizodalom nem abban áll, hogy szent vagyok, hanem abban, hogy - bár szentségtelen vagyok -, ő az én igazságom. Hitem nem azon nyugszik, ami vagyok, amit érzek vagy tudok; hanem azon, ami Krisztus és amit ő tett és amit még most is tesz érettem. C.H. Spurgeon/

XXXXX

"Egyedül hit által", azt jelenti tehát, hogy nem én, hanem egyedül Isten munkálja az én üdvösségemet, megmenekülésemet, a világ üdvét és megmenekülését. Egyedül ő jó, egyedül ő visz célhoz. Erőnk magában mit sem ér, s még a legjobb élet cselekedetei is csak haszontalanok és hiábavalók. Ez azt jelenti, hogy egyedül csak Istenre kell építenünk és egészen Benne kell bízunk. De vajon nem restülnek el ettől az emberek? Kérdezz meg egy Luthert, egy Zwinglit, egy Kálvint, vajon lustává tette-e őket ez a hit? És figyelj meg azoknak az életét, akik valóban megéreztek, hogy hogyan is állunk ezzel az "egyedül"-l, hogy vajon az közönyössé tette-e őket? Az Isten nagy titka az, hogy az emberek csak akkor lesznek valóban erősekké, ha erőtleneeknek tudják magukat és mindent Isten cselekvésétől várnak. Az erősek, az igazán nagy "cselekvők" a keresztyénségben nem azok, akik nagyra tartják az emberi cselekvést, hanem azok, akik mindent Isten tetteire építenek. Mert az ő gyengeségükben Isten ereje hatalmas. Éppen az igazán jó történik meg egyedül hit által. /Emil Brunner/

XXXXX

Gyűlöltem azt a szót, hogy "Isten igazságossága". Az összes tanítótól filozófiailag tanultam meg értelmezni, nevezetesen a szó szoros értelmében, hogy Isten igazságos, ezért a bűnösöket és az igazságtalanokat megbünteti. - Lelkiismeretem nagyon nyugtalan volt, mert erőfeszítéseimmel nem voltam képes megnyerni Isten bizalmát. Így egyáltalán nem szerettem, sőt gyűlöltem az Istent, aki igazságos és minden bűnt megbünteti; ezért, ha nem is káromoltam Őt, de erősen ellenkeztem vele. Égtem a vágytól, hogy megérthessem, mit is akart egyáltalán Pál ezzel mondani /ld. 17.vers/. Éjjel és nappal gondolkoztam e szavak összefüggésén, míg végül megszánt engem az Isten: Isten igazsága abban nyilatkozott meg, ami le is van írva: az igaz ember hitből fog élni! Ekkor kezdtem megérteni Isten igazságát, vagyis azt, hogy az igaz ember Isten kegyelméből él, azaz hitből, úgyhogy ez az értelme a mondatnak: az evangéliumon keresztül nyilatkozik meg Isten igazsága, amikor az irgalmas Isten igazzá tesz bennünket a hit által. Ekkor mintha egészen újjászülettem volna, mintha a paradicsom kapuja nyílt volna meg előttem és én beléptem volna. Az egész Szentírás azonnal más értelmet kapott a szememben. Gyorsan átgondoltam az írásokat és megtaláltam a többi helyen ugyanezt az értelmet, ha más szavakkal is. - Az a szó, melyet korábban gyűlöltem, így vált számomra a legszeretettebb és leggyönyörűbb szóvá: Isten igazsága. Így vált számomra Pálnak ez a tanítása a mennyország kapujává.
/Luther Márton/

XXXXX

Az evangélium Isten hatalma; nem pusztán tanítás, nem zsinórmérték az emberek számára, mint amilyen a törvény volt; ezért szól "minden hívőnek". Nem követelményeket állít az emberek elé, hanem üdvösséget hoz nekik, beteljesedve szentségben és igazságosságban. Közvetlenül Istentől jön és Isten ereje nyilvánul meg benne. /R.Brockhaus/

Szentháromság utáni 2. vasárnap

Zsid 3,1-8

A levél azt mondja, hogy Mózes hű és megbízható. Jézus is az. Ő is Isten megbízottja. Van tehát két vezetőnk: Mózes és Jézus. Mindketten úgy állnak előttünk, mint Isten hűséges küldöttjei. És mi mégsem tisztelhetjük őket azonos módon, mert nincs meg az azonos dicsőségük Isten előtt. Jézusé a nagyobb dicsőség, mert Mózes csak egy tagja volt annak a háznak, amelyért Jézus küldetett. Nem csupán egy egyszerű tagja, mint mások, mert neki megvolt a maga különleges küldetése és a saját feladatköre, ami akkor mindenki más fölé emelte őt.

Jézus azonban az Isten egész háza fölött áll, mert az a saját műve. Mózes ebből a szemszögből éppolyan, mint mi, - elfogadja a felülről valót. Jézus azonban maga adja azt, amiből Mózes úgy kapott. - Minél közelebb van Isten, annál nagyobb a hivatás, annál biztosabb a teljesítmény, megbízhatóbb a küldetés. De nem Mózes, hanem egyedül Jézus áll korlátok és szakadások nélkül Isten valóságának fényében. /A.Schlatter/

XXXXX

Az Isten gyülekezete számára a világban való élés kűdetés is, de mégis tele van veszélyekkel és kísértésekkel. Erre utal a pusztai generáció példája is. Annak idején az atyák a kísértés áldozataivá váltak. Ahelyett, hogy az Űr szavára hallgatnak volna, megkeményítették a szívűket. Nem a körűlményekben, nem is a fejekben volt tehát a veszélyes hibaforrás, hanem a szívűekben. A szív legnagyobb betegsége az Istentől való elszakadás. Az Isten népe számára ez minden idők kísértése. Minden új, vándorló generációban ott szunnyad ez az elszakadás és engedetlen-ség, amit mindig újra és újra le kell küzdeni. /P. Lommler/

XXXXX

"Akinek háza mi vagyunk". Miként Pál, amikor azt mondja, hogy ő a pogányok apostolául rendeltetett, hozzáteszi, hogy "azok közül valók" a római keresztyének is, akikhez ír, hogy bizalmukat maga iránt megnyerje /Róma 1,6/, úgy buzdítja most e levél szerzője a zsidókat, akik a Krisztusra már feleskűdtek, hogy tartsanak ki a hitben, mert csak így tartozhatnak az Isten családjához. - Fentebb azt mondta, hogy Isten háza a Krisztus hatalma alá van vetve. Ehhez a kijelentéshez most éppen jókor kapcsolódik az az intelme, hogy akkor lesz helyűk az Isten családjában, ha Krisztusnak engedelmeskednek. - A reménység szót itt hitnek veszem, s valóban a reménység különben sem egyéb, mint a hitben való állhatatosság. - A bizodalmat és dicsekvést a hit erejének nyomatékos kifejezése végett említi. Ebből következtethetűk, hogy akik félénken és ingadozók módjára hisznek, azok éppenséggel nem hisznek. Mert a hithez elválaszthatatlanul hozzátartozik a léleknek az a nyugodt békéje, amelyből biztos bátorságot merítűnk a dicsekedésre. /Kálvin János/

XXXXX

Az, aki megírta e sorokat, a régi zsidóság között misszionált. Szerette volna előttűk világozássá tenni, hogy Jézus a várva-várt Megváltó. És ennek a gondolatmenetnek kapcsán került sor erre a Jézus és Mózes közötti párhuzamra, amely összehasonlítással meg akarta mutatni, hogy mennyivel jobb annak az embernek a helyzete, aki Jézusban bízik. Itt egy olyan fontos, magabiztos hitről van szó, amely semmiféle kétséget nem ismer, hanem túláradó örömmel dicsekszik Jézussal.

A Mózes és Krisztus-helyzet között az a különbség, hogy a Mózes helyzete a törvény szituációja. Ott mindig az ember cselekvéséről, a törvény kérlelhetetlen szigoráról van szó; ott nincs megoldás, mert az ember nem jut soha nyugvópontra. Az engedelmisség útja járhatatlan, ott mindig több a követelés, mint amit az ember teljesíteni tud. Mózes csak szolgál, nem ő építi fel a mi házunkat, személyes életűnk nem vezet megoldáshoz, mert nála mindig csak a követeléssel találkozhatunk. Mózes hűséges volt a maga tisztében, de ő csak szolga volt. - A megoldást Jézus adja. Az ő szava egészen más, ő nem egy a sok közül, ő maga a megoldás. /Balikó Zoltán/

XXXXX

"Mennyei elhívás részesei". Itt a mennyből való elhívás értendű. Ha téged csak emberek hívtak el, akkor nem vagy elhívott. Elhívásod Istentől van-e? Elhívás-e ez úgy a mennybe, mint a mennyből? Mindazok, akik így hívtak el valóban, bizo-

nyítják, hogy olyan városra várakoznak, melynek van alapja s amelynek építőmestere és alkotója: Isten. - Miről ismerjük fel Isten választottjait, elhívottjait? Arról, hogy készségesen és örömmel elfogadják az Úr Jézus Krisztust és egyszerű, őszinte hittel hozzá jönnek és csakis beléje kapaszkodnak, mint üdvükbe és reménységükbe. /C.H.Spurgeon/

XXXXX

Kimondhatatlan áldásokat jelent számunkra, hogy "részesei lettünk" Neki. - De az a veszedelem fenyegethet, hogy a nagy kegyelemből kiesem, ha nem vigyázok és nem imádkozom. Izrael népére a nagy dicsőség várt, mégis elestek a pusztában. /Victor János/

Szentháromság utáni 3. vasárnap

1 Kor 1,27-31

Az irgalmas Isten őrizzen meg engem olyan keresztyén egyháztól, amelyben csupa "szentek" vannak. Én olyan egyház kicsi csapatában akarok lenni s maradni, amelyben aláztatóság, gyengék és betegek vannak, akik érzik s elismerik bűneiket, nyomorúságukat és bajaikat s ezért szüntelenül Isten vigasztaló segédelméért sóhajtoznak szívbeli kiáltással, hisznek a bűnbocsánatban s az igéért üldöztetést szenvednek.

A mi szentségünk és igazságunk Krisztus. Benne és nem magunkban vagyunk mi tökéletesek. Pál apostol vigasztaló ígé-jéhez tartom hát magamat: "Krisztus lett nekünk Istentől bölcsességül, igazságul, szentségül és váltságul". /Luther Márton/

XXXXX

Megszoktuk már, hogy Krisztus gyülekezetének egziszcenciáját szerte a földön, változhatatlannak, történetileg egyszerű régen megállapított és éppen ezért tovább minden vizsgálót feleslegessé tevő ténynek tekintjük. Két évezred keresztyén történelme hozzászoktatott bennünket ahhoz, hogy az egyház pusztá létezését figyelembe se vegyük, csodálatosnak ne tartsuk, legfeljebb pillanatnyilag ilyen vagy olyan helyzetét. Ezzel azonban Isten munkájának egyik lényeges, talán a leglényegesebb szakaszára nézve váltunk vakká. Napjainkban mégis újból csak felébredt a sajátos, egészséges kíváncsiság utánanézni annak, hogy voltaképpen miként is állott elő az egyház: az átélt Krisztus-valóság kiteljesedésének és megsokszorozódásának csodáját szemléli az egyetemes emberiség széles körben és e csoda létrejöttének magunkat áldozatkészen átadni, ez történik ma. - Korintusban az egyház, a Krisztus-valóság éppen nem olyan tény, amit hallgatólagosan csupán előfeltételezhetünk, hanem meg kell ismernünk közelebbről. - De a legcsodálatosabb Isten ama sok népének eredete, mely Korintusban megszületett, Isten Igéje és Lelke által. Közelebbről abból a megszokott, földi történeti tömegből, melyből Isten ezt a sok népet kialakította, Krisztus testvé formálta. - Az egyház Korintusban: csoda. /W.Meyer/

XXXXX

A kiválasztott egyház összegyűjti és egy testben egyesíti a különleges hivatásokat /elhívottakat/. A hit adománya, az Ige befogadása nem magyarázható sem emberi bölcsességgel, sem hatalommal, sem születéssel, hanem egyedül Isten választá-

sával /I. Kor 1.26kk, Csel.15.7., I. Thessz. 14.kk/. Természetes az, hogy a keresztyének, tudatában lévén annak, hogy a "sötétségből meghívottak", egyszerűen választottaknak nevezik magukat, és hogy összekapcsolják az Egyház és a Kiválasztott fogalmakat. /2 Jn 13, Jel 17.14/. /Jean Gilet/

XXXXX

Nem abban van a kiválasztás titka, hogy Isten tudta, mi majd egyszer megtérünk. Nem! Hanem mert így akarta, így tett Neki, hogy az Ő kegyelmének dicsőségét kijelentse. Kijelenthetett volna-e nagyobb kegyelmet annál, amit cselekedett? Mert kik vagyunk mi? Teremtények, akik ráadásul elbuktak, és Ővele ellenkezésben élnek, Ellene naponta vétkeznek. Ezeket a teremtményeket vásárolta meg Isten azon a drága áron, hogy megszületett Fiát kellett helyettük megítélnie. - Ki vagyunk választva, hogy Isten tulajdon osztályrésze a mienk is legyen. /H.L. Heijkoop/

XXXXX

Miként lesznek a hívők Isten tulajdonai? Az Ő szabad, kegyelemből való választása által. Elválasztotta őket és összes szeretetét feléljük fordította. És ezt anélkül tette, hogy valami jó lett volna rajtuk abban az időben vagy hogy ezt előre látta volna bennük. Kegyelmes volt, akihez kegyelmes akart lenni és kiválasztott népét örök életre rendelte; így tehát azok az Ő tulajdonát képezik az Ő szabad és korlátlan választása folytán. - De az övéi a választottak azért is, mert legyőzte őket. Milyen nagy küzdelembe került az Néki, míg megnyert bennünket! Mily sokáig tartotta megszállva szívünket! Mennyiszor felszólított minket a megadásra! De mi elzártuk előtte ajtókat és megerősítettük kőfalainkat Vele szemben. De most már az Ő mindenható szeretetének legyőzött foglyai vagyunk! Mivel tehát kiválasztattunk, megvettünk és meggyőztünk, ennélfogva a mi isteni Urunk joga érinthetetlen. Örülünk annak, hogy sohasem lehetünk a magunkéi és óhajtuk naponként akarát cselekedni és dicsőségét kinyilatkoztatni. /C.H. Spurgeon/

XXXXX

Itt az Igében nem egy ember, hanem egy gyülekezet áll előttünk. Ezt a gyülekezetet eszmélteti Pál arra, hogy az erőtleneket választotta ki Isten magának ebben a városban, és nem a magabiztosakat, nem a város gazdagjait. Mert a gyülekezet is juthat abba a helyzetbe, hogy elkezdi magát sokra tartani, elkezd dicsekedni teljesítményével. Pedig csak az erőtlen gyülekezetnek adja Isten a maga erejét és örömét. Isten megmagyarázhatatlanul mindig az erőtleneket hívja magához és tölti meg őket saját győzelmének erejével. /Balikó Zoltán/

Szentháromság utáni 4. vasárnap

Fil 4-16

Megszökött egy rabszolga! - micsoda botrány és milyen méreg! Pál azonban mindennek a jó oldalát igyekszik megragadni és úgy alakítja a helyzetet, hogy mindhárom érintett nyer belőle. Ez az Ő gyakorlati optimizmusa, hitének megnyilvánulása.

Mindamellet Pál nagyon körültekintően cselekszik. Segít a rabszolgán, de csak miután meggyőződött róla, hogy urához való visszatérése menedéket fog nyújtani számára. - Az emberi viszonyok felfogásának, értékelésének megváltozása nagyobb do-

log, mint maguknak a viszonyoknak a megváltozása, mert ez a gyökere a valóságos szervezeti átalakulásnak. Az ember maga az értékek értéke, de a legfőbb értéke abban van, hogy lelke van. Ezt kell megmenteni. /F. Niebergall/

XXXXX

Pál apostolnak ez a legrövidebb, mindössze 25 versből álló levele egyáltalában nem jelentéktelen az újszövetségi szent iratok között. A látszólag magánjellegű levél egyik gyöngyszeme a Szentírásnak, mely igen mély bepillantást enged a népek nagy apostolának lelkevilágába. - Ő, aki megkötözött kezével is komoly írásokban óvja híveit a tévtanítóktól és hamis prófétáktól, időt szakít magának arra, hogy egy megszökött rabszolga érdekében szót emeljen, levelet írjon. S azt úgy ajánlja gazdája figyelmébe, mint édes fiát, akit Filemonnak úgy kell fogadnia, mint az apostol "szívét", mint "szeretett testvért", mint az apostolt magát.

Igaz ugyan, hogy Pál nem ír elő semmit és nem kér semmit sem Filemontól. De a 14. és méginkább a 21. versben érthetően kifejezi azt a vágyát, hogy Onezimust szabadon szeretné látni, biztos lévén abban, hogy Filemon többet is fog tenni, mint amennyit ő mond. Pál nem volt Spartacus, nem szervezett rabszolgalázadást. Amikor azonban az állatnál is kevesebbre becsült Onezimust, a halálbüntetéssel sújtható szökött rabszolgáról azt mondja, hogy az "szeretett testvér", akit úgy kell fogadnia Filemonnak, mint az apostol a rabszolgát, akkor megadja a hitbeli alapot a rabszolgaság rendezésére. /Szórényi Andor/

XXXXX

Egy levél a Szentírásban, egy szökött rabszolga érdekében. Ez ennek a levélnek a háttere. Kedvesen, szépen visszajánlja Onezimuszt Filemon szeretetébe. - Rettenetes nehéz dolgok vannak ebben a levélben. Nincs bátorsága az ezegzetáknak arra, hogy szemébe nézzenek ezeknek a problémáknak, melyek ebben a roppant egyszerű, de szellemes, meleghangú levélben megszólalnak. Feszültségben lévő szempontok ütköznek itt össze. Egy lázadást, egy menekülést, egy szökést elfogadott és megáldott az Isten, ez az egyik pólus. De adódik a másik pólus: mintha Pál azt mondaná: most már annyira szabad vagy, hogy még a rabszolgaság sem kötöz meg téged. Az egyik pólus azt jelenti, hogy a keresztyénség mint a társadalom felforgató eleme. A másik szerint a keresztyénség reakció, konzervatív elem: eredj vissza és maradj rabszolga. Melyik a keresztyénség? Mind a kettő. Ez a Filemon levélben lévő félelmetes és egyúttal csodálatos feszültség. - Igen gyakran indokolt a körülmények elleni lázadás. A keresztyénségnek az is igazi mondanivalója, hogy el kellene rendezni a dolgokat a világban, békességet, kenyeret kell adni az embereknek. Ez igaz. De az embernek a titka nagyobb titok, mint a körülményeknek a rendezése. Van egy belső világ és ezt a belső világot is rendbe kellene tenni. Minket nem az egész világ minden ügyének a megoldására küldött Isten, hanem arra, hogy a belső töréseket belső lázadásokat gyógyítsuk Isten szeretetének erejével. Van valami nagyobb szabadság, mint a rabszolgaságból való felszabadulás. És Onezimusz megkapta ezt a szabadságot és onnét kezdve, ha kellett, akár visszament rabszolgának. - Nem is lehet a keresztyénséget besorolni sehova. Nem igaz, hogy

